DICȚIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN
Literele *Ţ–F*

Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan
Coordonator: Nicolae Saramandu

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică şi dialectologie” a şasea fasciculă – *literele Ţ–F* – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*.

SIGLE

Surse

ALDM I, II, III = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, Bucureşti, 2008; vol. II, Bucureşti, 2013; vol. III, Bucureşti, 2015.

ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).

ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].

ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni consideraţi obsceni,* Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).

ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, Bucureşti, 1956–1972 [h. 1–2248].

AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, 2002.

Can[1] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, III/1, Bucureşti, 1927, p. 175–209 **(A–C)**.

Can[2] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi Suflet”, III/2, Bucureşti, 1928, p. 381–412 **(Č–Ĺ)**.

Can[3] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, VI, Bucureşti, 1933–1934, p. 163–192 **(M–R)**.

Can[4] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi Suflet”, VII, Bucureşti, 1937, p. 194–230 **(S–Ž)**.

Can T[1] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai şi suflet”, vol. I/2, Bucureşti, 1924; p. 261–285.

Can T[2] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai şi suflet”, vol. II/1, Bucureşti, 1925, p. 100–128.

Can T[3] = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate țările locuite de români*, vol. II, Bucureşti, 1908, p. 163–170.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Cap[1] = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria şi graiul lor*, vol. I, Bucureşti, 1925.
Cap[2] = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, Bucureşti, 1928.
Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicţionar meglenoromân*, vol. III, Bucureşti, 1935.
Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
Cerna T = *Texte meglenoromâne* (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu şi Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicţionar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
DP = Dionisie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни),* Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).
Kat = Nik.At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.
Pap[1] = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti 1900, p. 30–72.
Pap[2] = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, tomul XXV. Memoriile secţiunii literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti 1902, p. 185–267.
Pap M[1] = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti, 1900, p. 9–29.
Pap M[2] = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, tomul XXV. Memoriile secţiunii literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti, 1902, p. 1–184.
W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicţionarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citat după ediţia a doua, corectată, 1971).
Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik,* Skopje, 2007.
Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicţionar turc-român*, Bucureşti, 1979.
BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I.
Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlish, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicţionar neogrec-român*, ediţia a doua adăugită şi revizuită, Bucureşti, 2000.
CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, Bucureşti, 1907–1914.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

DDA – Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ediţia a doua augmentată, Bucureşti, 1974.
Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
Iovan, Tiberiu, *Dicţionar bulgar-român*, Bucureşti, 1994.
Mladenov, Stefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
RMJ I–III – Blaze Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatoski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
Suciu, Emil, *Influenţa turcă asupra limbii române*, II. *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, Bucureşti, 2010.
Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicţionar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iaşi, 2003.
Türkçe-Ingilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary, Istanbul, 2007.
Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch.* Erster Teil, *Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citat după ediţia a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ
adj.= adjectiv, adjectival
adj. nehot. = adjectiv nehotărât
adv.= adverb, adverbial
alb. = albanez(ă)
aor. = aorist
ar. = aromân(ă)
art. = articulat
art. dem. = articol demonstrativ
art. hot. = articol hotărât
art. nehot. = articol nehotărât
art. pos. = articol posesiv
bg. = bulgar(ă)
cf. = confer
cit. = citeşte
col. = colectiv
conj. = conjuncţie
dat. = dativ
der. = derivat
determ. = determinant
dial. = dialectal
dim. = diminutiv
dr. = dacoromân(ă)
et. = etimologie (originea cuvântului)
et. nec. = etimologie necunoscută
expr. = expresie, expresii
expr. invar. = expresie invariabilă
f. = feminin
fam. = familiar
fig. = figurat
gen. = genitiv
ger. = gerunziu
gr. = grec(esc)
impers. = impersonal
interj. = interjecţie
intranz. = intranzitiv
invar. = invariabil
ir. = istroromân
înv. = învechit
lat. = latin(ă)
lit. = literal
loc. adj. = locuţiune adjectivală
loc. adv. = locuţiune adverbială
loc. conj. = locuţiune conjuncţională
loc. pron. = locuţiune pronominală
m. = masculin
mac. = mecedonean(ă) (slavă)
mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac.
mgl. = meglenoromân(ă)
nom. = nominativ
n. pers. = nume de persoană
n. pr. = nume propriu
num. card. = numeral cardinal
num. col. = numeral colectiv
num. ord. = numeral ordinal
p. = pagina
peior. = peiorativ
p. ext. = prin extensiune
pl. = plural
plt. = pluralia tantum
prep. = prepoziţie
pron. = pronume, pronominal

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

pron. nehot. = pronume nehotărât
pron. pers. = pronume personal
refl. = reflexiv
s. = substantiv
sb. = sârb(esc)
s. col. = substantiv colectiv
s.f. = substantiv feminin
sg. = singular
sgt. = *singularia tantum*
sl. = slav
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
subst. = substantiv
s.v. = sub voce
tranz. = tranzitiv
tc. = turc(esc)
unipers. = unipersonal
var. = variantă
vb. = verb
vbg. = vechi bulgar
vgr. = vechi grecesc
voc. = vocativ
vsl. = vechi slav

ALFABETUL

A, Ă, B, C, Č, D, Δ, Ḍ, E, Ę, F, G, Ґ, Ğ, Ǵ, H, H', I, J, Ḱ, L, Ľ, M, N, Ń, O, Ǫ, P, R, S, Ş, T, Θ, Ţ, U, V, X, Z.

a, ă, b, c, č, d, δ, ḍ, e, ę, f, g, ґ, ğ, ǵ, h, ĥ, i, j, ḱ, l , ľ, m, n, ń, o, ǫ, p, r, s, ş, t, θ, ţ, u, v, x, z.

LOCALITĂŢI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Birślăv (Biríslav), gr. Περίκλεια
Cúpă (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnḍiĭ (Lúgunţa), gr. Λαγγαδιά
Ĺumnúţă (Liumníţa), gr. Σκρᾶ
Nǫ́nti (Nănta), gr. Νότια
Óşiĭ (Óşani), gr. Ἀρχάγγελος
Ţărnărę́ca (Ţărnaréca), gr. Κάρπη

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Ḑ

ḑa *interj.* Dms. Cuvânt prin care se atenționează un copil mic.

Et.: onomatopee.

ḑádă vezi **zádă.**

ḑáit vezi **zḙázit.**

ḑamátcă vezi **ḑărnátcă.**

ḑarḑalín vezi **ḑărḑălín.**

ḑarḑavát vezi **zărzăvát.**

ḑáți vezi **zḙáți.**

ḑăc vezi **zic.**

ḑălúf vezi **zulúf.**

ḑămbác, *pl.* **ḑămbáți** și **ḑămbácur** *s.n.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Dms. **1**. Nume de floare. Pap[2] 78. **2**. Nume de boală care se manifestă printr-o inflamație a organului genital masculin la copiii mici (pe care aromânii o numesc *fáți ntr-ócli*). Pap[2] 78.

Et.: tc. ***zambak*** (mac., bg. ***zambak***).

ḑămbăfúl' vezi **ḑămbúl'.**

ḑămbufúl' vezi **ḑămbúl'.**

ḑămbúl', *pl.* **ḑămbúl'ă** *s.n.* Pap[2] 78; Dms. Nume de floare; zambilă.

Var.: **ḑămbăfúl'** (AtaM 91/9, 93/26), **ḑămbufúl'** (Pap[2] 78).

Et.: tc. dial. ***zumbül*** (Suciu 807), (mac. ***zumbul,*** bg. dial. ***ḑumbul,*** BER I 670, s.v. *zjumbjul*).

ḑắmburi vezi **sǫ́mburi.**

ḑăngărés vezi**ğăngărés.**

ḑănúcl'u vezi **zinúcl'u.**

ḑăr[1] *interj.* Dms s.v. Hai. Cuvânt repetat și însoțit de gesturi, prin care cineva își exprimă satisfacția pentru pățania cuiva care a luat-o la fugă fiind lipsit de curaj. *Ḑăr, pópa.* (Hai, părinte.) Dms s.v.

♦ *Li vḙa ḑăr-ḑăr.* (Fugea cu frica în sân.) Dms s.v.

Et.: bg. ***zăr[1]*** (BER I 668).

ḑăr[2] vezi **zǫr.**

ḑărcáč, *pl.* **ḑărcáčă** *s.n.* Dms. Jucărie făcută dintr-un tub de trestie; puşcoci.

Et.: tc. ***sarkaç.***

ḑărcádă vezi **zărcádă.**

ḑărḑáli *s.f. pl.* AtaM 91/10; ALDM I, h. 57/1–7; Dms. Ochelari.

Et.: mac. ***ḑrcala.***

ḑărḑălín, *pl.* **ḑărḑălíń** *s.m.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Cap 122; Cerna A/1182; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1023/1–7; Dms. Zarzăr.

Var.: **ḑarḑalín** (Pap[2] 78).

Et.: din ***ḑărḑălínă.***

ḑărḑălínă, *pl.* **ḑărḑălíni** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Cerna A/1181; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1022/1–7; Dms. Fruct al zarzărului; zarzără.

Et.: bg. dial. ***zarzalina*** (BER I 609, s.v. *zarzala*), (tc. ***zerdali***).

ḑărḑórcă *s.f.* ALDM I, h. 388/1. Diaree.

Et.: din ***ḑăr-ḑăr*** (s.v. ***ḑăr[1]***) + ***-că.***

ḑărnátcă, *pl.* **ḑărnátki** *s.f.* Pap[2] 78; AtaM 69/26, 91/11; Dms. Specie de pasăre mică; păsărică. *[Ḑărnátca] ăi̯ pul' primuvirésc.* (*[Ḑărnátca]* e pasăre primăvăratică.) Pap[2] 78 s.v.

Var.: **ḑamátcă** (Dms).

Et.: cf. mac. ***zamatka*** 'a agita un lichid'.

ḑḙáit vezi **zḙázit.**

ḑḙáně vezi **zḙáně.**

ḑḙḑir vezi **zḙázir.**

ḑḙ́ně vezi **zḙáně.**

ḑep vezi **ğep.**

ḑépcă *s.f.* ALR II s.n., 3, h. 700/012. Pițigoi.

Var.: **ğépcă** (Cap 150).

Et. nec.

ḑic vezi **zic.**

ḑífră vezi **ḑífri.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

ʤífri *s.f. pl.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Can[4] 229; Cerna A/1305, 1494, Supl; Dms. Cioareci. *Bărbáţiĭ purtáu̯ căméş lúnʤă păn di zănúnclu şi cu ʤífri.* (Bărbaţii purtau cămăşi lungi până la genunchi şi cu cioareci.) AtaM 352/28; *Ḑífrili si pun pri pičǫ́ri şi jung di la glézni pănă pri cǫ́lcur.* (Cioarecii se pun pe picioare şi ajung de la glezne până pe pulpe.) Can T[1] 264/23.

Var.: **ʤífră** *sg.* (Pap[1] 44; Pap[2] 78; Can[2] 392), **zífri** (Can[4] 229).

Et.: mac., bg. dial. ***ʤivri.***

ʤift *s.n.* AtaM 68/8, 70/24, 91/11, 95/17. Catran.

Var.: **ʤíftu** (AtaM 68/8, 91/11).

Et.: tc. ***zift*** (mac. ***zift,*** bg. dial. ***ʤift,*** BER I 643, s.v. *zift*).

ʤíftu vezi **ʤift.**

ʤig, *pl.* **ʤígur** *s.n.* Pap[2] 78. Sancţiune, la jocul de copii *a máčca.*

Et. nec.

ʤimbirléc vezi **zimbléc.**

ʤinúclu vezi **zinúclu.**

ʤívri *s.f.pl.* Pap[2] 78. F i g. Ochi. *Să-ţ i̯ásă ʤívrili.* (Să-ţi iasă ochii.) Pap[2] 78 s.v.

Et.: bg. dial. ***ʤivăr*** ‘orb’ (BER I 638, s.v. *zivăr*).

ʤo̯ámbă vezi **zǫ́mbă.**

Ḑói̯a *n.pr.* Cap 122. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: ***ʤoi̯*** (var. de la *joi̯*).

Ḑói̯că *n.pr.* Pap[2] 78. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: din ***joi̯*** ***ʤoi̯*** (var. de la *joi̯*) + ***-ca***.

ʤrácă vezi **zdrácă.**

ʤrăcănisés, ʤrăcănisíri, ʤrăcănisíi̯, ʤrăcănisít *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A mâzgăli; a scrie urât şi neciteţ. *Le̯á-la tiftéru, ʤrăcănise̯á-la şi turce̯á-la şa ncóla.* (Ia caietul, mâzgăleşte-l şi aruncă-l cât colo.) Dms s.v.; *To̯áti co̯árţli să ʤrăcănisíti.* (Toate cărţile sunt mâzgălite.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. ***zdrak.***

ʤrăcănisitúră, *pl.* **ʤrăcănisitúr** *s.f.* Dms. Mâzgăliturăă.

Et.: din ***ʤrăcănisés*** + ***-itúră.***

ʤrăclív vezi **drislív.**

ʤrătlív vezi **dărtăv.**

ʤrăţlív vezi **drislív**.

ʤúcă *s.f.* Cap 122; Dms. Presimţire. *Ómu văr ve̯ári vrínă ʤúcă.* (Omul o avea vreo presimţire.) Dms s.v.; *Si lo̯a dúpu ʤúcă.* (S-a luat după presimţire.) Dms s.v.

Le̯au̯ ʤúcă. A avea o presimţire. *Lǫ ʤúcă că nu miruse̯ášti la bun.* (Avu o presimţire că nu miroase a bine [= nu-i a bună].) Cap[2] 179/42.

Et. nec.

ʤulúf vezi **zălúf.**

ʤut vezi **jut.**

ʤúu̯ă vezi **zúu̯ă.**

ʤvárnă vezi **zvárnă.**

ʤvíşcă, *pl.* **ʤvíşki** *s.f.* Cap 123; ALDM II, h. 790/2, 3. Oaie de 2–3 ani; mioară.

Var.: **zvíşcă** (ALDM II, h. 790/2).

Et.: mac. ***ʤviska,*** bg. ***zvizka, ʤvizka*** (s.v. *ʤizak*, BER I 326).

E

e[1] *interj.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. Ei, e, hei, ah! Exclamaţie care exprimă mirare, enervare, satisfacţie. *E, mu̯ă scăpái̯, păn la lánta u̯áră, alá Kerím!* (E, acum scăpai, până data viitoare, domnul să fie slăvit!) MP 112/1; *E, ǵídi, bébi cumuvólči.* (E, măi, cumetre lupule.) Cap[2] 40/39; *E, ţéstă séră ţi mi drăpém mult!* (E, în seara asta, ce mult mă scărpinam!) Cap[2] 43/37; *Ei̯, ca s-mi manţ, máncă-mi.* (Ei, dacă [tot] o să mă mănânci, mănâncă-mă.) Cap[2] 144/9; *E! ca viní cásă, si bucuráră şi tătǫ́ńiĭ.* (Ei, dacă veni acasă, se bucurară şi părinţii.) Can T[2] 105/4; *E! muĺári, mult dúlţi-i̯ cárnę di ţésta séră.* (Ei! femeie, foarte dulce e carnea din seara asta.) Can T[1]

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

277/26; *E, aféndi, nu ţópă mult! I̯álă u̯a pru̯ápi si-ţ spun ţi fac.* (Ei, domnule, nu ţipa atât! Vino aici aproape să-ţi spun ce fac.) MP 114/24; *Ei̯! disfo̯-ti di pri cal di el si-ţ dau̯ bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal şi vino să-ţi dau pepene verde.) Cap[2] 99/39; *E, ţi bun.* (Ah, ce bine!) Dms s.v.; *Ei̯, élă u̯a!* (Hei, vino aici!) Dms s.v.

Var.: **ei̯.**

Et.: onomatopee.

e[2] *pron*. vezi **i**[2]**.**

e̯a vezi **i̯a.**

e̯ac vezi **le̯ác.**
e̯ápă vezi **i̯ápă.**
e̯árbă vezi **i̯árbă.**
e̯ári vezi **i̯ári.**
e̯árnă vezi **i̯árnă.**
e̯áscă vezi **i̯áscă.**
e̯ásli vezi **i̯ásli.**
e̯áşlă vezi **i̯áşcl'ă.**

écşi *num*. Şase. *Mu̯o, pui̯mo̯ni vem pănăgír la écşi septemvríu.* (Acum, poimâine avem târg pe şase septembrie.) AtaM 390/18.

Et.: gr. ***ἕξι***.

ecşigísés, ecşigísíri, ecşigísi̯, ecşigísít *vb.* IV. *Tranz.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. A explica; a traduce, a tălmăci. *Ampirátu viso̯ un vis urо̯t şi, cári s-la ecşigíséscă, la ţéla ampirátu a‿l da jimitáti di ampirăţo̯l'ă.* (Împăratul avu un vis urât şi celui care o să-l tălmăcească, aceluia împăratul îi va da jumătate din împărăţie.) Pap M[2] 165/3; *Ampiráti, i̯o pot s-la ixigísés [vísu], áma cu ţísta căúl, că s-ń-u dai̯ íl'a ta dúpu ţísta fičóru.* (Împărate, eu pot să-l tălmăcesc [visul], dar cu această înţelegere, ca să-mi dai fata ta după acest băiat.) DP 136/36; *Lă scăl'ó ănviţá, mă nu putú ecşigísíri cárte̯a.* (La şcoală învăţa, însă nu putu să traducă scrisoarea.) Dms s.v.

Var.: **ixigísés.**

Et.: gr. ***ἐξηγώ*.**

ecşítasi̯ă, *pl.* **ecşítasi̯** *s.f.* AtaM 295/22. Consultaţie.

Et.: gr. ***ἐξέταση*.**

edvám vezi **idvám.**

efcolíi̯ă *s.f.* AtaM 49/3. Uşurinţă.

Et.: gr. ***ευκολία*.**

eféndi *s.m.* Cap 123; Dms. Domn. *Túcu mult ń-u mo̯ncă, mámu, di Urfán eféndi.* (Mult mi-e dor, mamă, de domnul *Urfán*.) Cap[2] 17/18; *Bra cuzúm eféndi, l'ártă-mi.* (Măi dragă domnule, iartă-mă.) Dms s.v.; *E, aféndi, nu ţopă mult! I̯álă u̯a pru̯ápi si-ţ spun ţi fac.* (Ei, domnule, nu ţipa atât! Vino aici aproape să-ţi spun ce fac.) MP 114/24.

Var.: **aféndi.**

Et.: tc. ***efendi*.**

éftin, éftină, *pl.* **éftiń, éftini** *adj*. Pap[1] 48; Pap[2] 78, 85; Can[2] 392, 403; Cap 123; Wild h. 392/2–7; Dms. Ieftin.

Pămpóru mai̯ pri i̯éftin purtá lúcri. (Vaporul ducea [= transporta] lucrurile mai ieftin.) Can T[1] 276/9; *Éftin lă cumpăráră măgáru.* (Au cumpărat măgarul ieftin.) Dms s.v.

♦*I̯éftina cárni co̯i̯ńil' ău̯ mănáncă.* (Carnea ieftină o mănâncă [doar] câinii.) Can T[2] 110/33.

Var.: **i̯éftin, i̯eftináţ** (Wild h. 392/1), **i̯éftin** (Wild h. 392/5, 6).

Et. mac., bg. ***evtin евтин*** (gr. ***ευθηνός***).

eftinătáti *s.f.* Cap 123 s.v. *éftin;* Dms. Ieftinătate. *Co̯an ăi̯ eftinătáti, sirumáşi l'gi̯és mai̯ bun.* (Când e ieftinătate, săracii trăiesc mai bine.) Dms s.v.

Et.: din ***eftin* + *-ătáti*.**

éfur, *pl.* **éfur** *s.m.* Dms. Efor. *Ve̯au̯ pus éfur lă bise̯árică.* (Puseseră efor la biserică.) Dms s.v.

Et.: gr. ***ἔφορος***.

efharistisés, efharistisíri, efharistisi̯, efharistisít *vb.* IV. *Refl*. A se mulţumi.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

La lúmca (la uámińii) ți la faț bun, nu si efharistisiă. (Oamenii cărora le faci bine nu se mulțumesc.) Kats 69/13.

Et.: gr. ***ευχαριστώ*.**

ehmálotos, *pl.* **ehmáloti** *s.m.* ALDM III h. 1451/2–7. Prizonier.

Et.: gr. ***αιχμάλωτος*.**

ehtró, *pl.* **ehtrí** *s.m.* ALDM III h. 1428/5. Dușman.

Et.: gr. ***εχθρός*.**

ei vezi **e[1].** ALDM II, h.1163/1–6.

ej, *pl.* **ej** *s.m.* Pap[2] 85; Can[2] 403; Cap 123, 154; Cerna A/1360; AtaM 47/22; ALDM II, h. 1163/1–7; Dms. Arici. *Éju ăi mult fricós.* (Ariciul este foarte fricos.) Cap 123 s.v.; *Cum să nu es [zăcudítă], iéjuli, mi ia tricú pri ua lísița.* (Cum să nu fiu [îngândurată], ariciule, păi, iacă, trecu pe aici vulpea.) DP 52/24; *Ăs spúnim únă pricázmă mo tri líuț, tri vúlpe șiu tri eș.* (O să spunem acum o poveste despre animale sălbatice, despre vulpe și despre arici.) AtaM 365/2; *Éșlu cu vúlpca si flára únă vrcámi tru únă váli.* (Ariciul cu vulpea se întâlniră odată într-o vale.) AtaM 365/3.

Var.: **eș, iej.**

Et.: mac., bg. ***ež*.**

el[1] vezi **iel.**

el[2] vezi **éla.**

éla, *pl.* **iláti** *vb. intranz.* (folosit numai la imperativ) Can[2] 392; Cap 123; Dms. Vino, veniți. *E, aféndi, nu țópă mult! Iálă ua pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Iálă […] bábo, s-mi cați ăn cap.* (Vino […] babo, să mă cauți în cap.) Cerna T; *Bra fičór, nu u tălčóț [șăprătca], túcu iláti s-va dau cóti un irmilóc di lăsáț-au.* (Măi copii, n-o omorâți [vipera], ci veniți să vă dau câte un irmilic ca să o lăsați.) Cap[2] 94/29; *Máțu, máțu, iála s-la manț șoáricu!* (Pisico, pisico, vino să-l mănânci pe șoarece!) Cap[2] 122/37; *Fcáta a[ĭ] zísi: „iel ancoá, nu-i șa lúcru cum ştii tu”.* (Fata îi zise: „vino aici, treaba nu e așa cum știi tu”.) Cap[2] 72/10; *Fuăc, fuăc, iéla s-u arḑ băltíia.* (Focule, focule, vino să arzi securea.) Cap[2] 122/23; *Mámu, el să vez țíșta fičóri[ĭ] di iúndi să bę ápu.* (Mamă, vino să vezi de unde o să bea apă aceștii copii.) Cap[2] 48/25; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vino să-ți dau pepene verde.) Cap[2] 99/40; *Cóți nu ti voi [...], élă délmi că țer.* (De ce să nu te vreau, [...] vino dacă dorești.) Cap[2] 90/34; *Mámu cu táti, iăláț!* (Mamă și tată, veniți!) MP 180/30; *Ácu putiáț, iăláț s-mi scăpáț.* (Dacă puteți, veniți să mă scăpați.) MP 56/23; *Iálă ua, niágru cóini.* (Vino aici, câine negru.) MP 14/15; *Téti, iélă la noi că sam síngură și dăráii búnă țínă.* (Mătușă, vino la noi că sunt singură și am pregătit o cină bună.) Can T[2] 125/6; *Iéla curón!* (Vino repede!) Kats 77/21.

Var.: **el[2], élă[1], iálă, iăla, iălă, iel, iéla, iélă.**

Et. mac., bg. ***ela, elate*** (gr. ***έλα, ελάτε,*** imper. de la ***έρχομαι*).**

Eláșnița vezi **Eléșnița.**

élatu *s.m.* Wild h 49/6. Brad.

Et.: gr. ***έλατο*.**

élă[1] vezi **éla.**

élă[2], *pl.* **éli** *s.f.* Pap[1] 48; Pap[2] 86; Can[2] 403; Cap 123; Wild h. 49/4, 7; AtaM 47/21, ALDM II, h. 1122/1-4, 6, 7, h. 1124/5; Dms. Brad. *Scoándura di iélă ăi búnă și licșoără.* (Scândura de brad este bună și ușoară.) Dms s.v.

Var.: **iélă.**

Et.: mac., bg. ***ela*.**

élbet *adv.* Can[2] 392; Cap 123; Dms. Desigur, așa este. *Élbet! Că nă dát-au Dómnu fętă, toț pot să nă-u țéră.* (Așa e!

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Dacă ne-a dat Dumnezeu fată, toţi pot să ne-o ceară [de nevastă].) Can T[1] 274/7.

Et.: tc. ***elbet.***

éle vezi **élem.**

eléi-aláişi vezi **aláişi-vérsi.**

élem *conj*. Cap 123; AtaM 47/20; Dms. Însă, dar. *Ăi maĭ bun pári şi mal si nọ-aĭ, élem priĭátili si aĭ.* (E mai bine să nu ai bani şi avere, dar să ai prieteni.) Cap[2] 81/37; *Élem ăcú-i şa, bun ăĭ.* (Dar dacă e aşa, e bine.) Dms s.v.

Var.: **éle** (Cap 123; Dms s.v.), **éli** (Dms s.v.), **élim** (AtaM 47/20).

Et.: bg. ***ele*** (***elem***) (Cap 123).

Eléşinţa vezi **Eléşniţa.**

Eléşniţa *n.pr.* Pap M[2] 176/15; Cap 123. Nume de loc (de fântână) în *Óşiń*; nume de loc.

Var.: **Eléşinţa** (Pap M[2] 176/15).

éli vezi **élem.**

éli-aláişi vezi **aláişi-vérsi.**

élim vezi **élem.**

em *conj*. Cap 123; Dms, AtaM 260/15. Şi, în plus, pe deasupra. *Ţi ţ-aĭ ligát cápu, Tóşu, cu nẹágră şămíĭă, Tóşu, fáţă mpuvinítă em prugălbinítă?* (De ce ţi-ai legat capul, *Tóşu*, cu basma neagră, *Tóşu*, faţă veştejită şi îngălbenită?) Cap[2] 18/15; *Ni găĭnă ăn cutéţ, ni oụ ăn ulóg, em ambáru dişórt.* (Nici găină în coteţ, nici ou în cuibar, pe deasupra (şi) hambarul gol.) DP 56/24.

Em... em. Nu numai... ci (dar) şi; şi… şi; ba... ba. *Em budălá, em inăgíĭă.* (Şi prost şi încăpăţânat.) Dms s.v.; *Em próstu, em fudúl.* (Nu numai prost, ci şi fudul.) AtaM 260/15; *Em va, em nu va*. (Ba vrea ba nu vrea.) AtaM 260/16; *Hem zahmét mári, hem harğ maĭ mult.* (Nu numai suferinţă mare, dar şi câştigul mai mult.) Cap 123 s.v.; *Ţíşta doiĭ' raụ em cu inát, em linóş.* (Aceştia doi erau şi supărăcioşi şi leneşi.) Cap[2] 81/39.

Var.: **hem.**

Et.: din tc. ***hem*** (mac. ***em,*** bg. ***hem***).

emboĭ'ăşés, emboĭ'ăsíri, emboĭ'ăsíĭ, emboĭ'ăsít *vb.* IV. *Tranz.* ALDM II, h. 1040/4, 5. A altoi.

Var.: **envoliăşés** (ALDM II, h. 1040/5).

Et.: gr. ***εμβολιάζω.***

émbor *vezi* **émbur.**

émbur, *pl.* **émbur** *s.m.* ALDM III h. 1561/2–7. Negustor. *Ăn ţẹa sẹáră si vẹa pugudít un ụáspiţ ăn cásă, ra émbur.* (În seara aceea se nimerise [să fie] un oaspete în casă, era negustor.) AtaM 395/4; *Oụ lăĭám simínţa di cujăréţ, vinẹá tărgovéţ, émbor.* (Sămânţa de gogoşi de mătase o luam [= cumpăram], veneau târgoveţi, negustori.) AtaM 400/17.

Var.: **émbor.**

Et.: gr. ***émporoç.***

emén *adv.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. Abia; numai ce (îndată ce). *Ágrili [...] li sẹmină, ţa gărnişór, ţa meĭ, díntru că emén tot cọ́mpu lunẹdínesc la cáţă ápa şi si pot vădíri siminătúrli.* (Ogoarele [...] le seamănă, fie [cu] porumb, fie [cu] mei, pentru că numai ce [= îndată ce] e cuprins de apă câmpul din *Lúnẹdiń* se şi pot curăţa semănăturile de buruieni.) Can T[1] 262/23; *Emén viní şi fuzí.* (Abia a venit şi a plecat.) Dms s.v.; *Emín vez vlah şi ţẹ́ră-l' úrdă, fáţi?* (Abia vezi un român şi cere-i urdă, se face [= e normal]? = Se spune despre cei care, de la prima întâlnire, încep să-ţi vorbească despre suferinţele şi nevoile lor, ca să le vii în ajutor.) Pap M[2] 88/14.

Var.: **emín.**

Et.: tc. ***hemen*** (bg., ***hemen, emen***).

emín vezi **emén.**

emíş vezi **imíş.**

endácşi *adv.* AtaM 295/24. Bine, foarte bine; de acord; în ordine.

Et.: gr. ***εντάξει.***

éndic vezi **ándăc.**

endíştico *s*. Certificat. *La 1939/40 la sfărşọ́ĭ dimoticó scuĭó, laĭ endíştico ca*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

mult bun maθitís. (În 1939/40 am terminat şcoala primară, am luat certificat de cel mai bun elev.) AtaM 378/24.

Et.: gr. ***αντίστοιχος*.**

endometacşí *adv.* AtaM 295/25. Între timp.

Et.: gr. ***εν τω μεταξύ*.**

énesă *s.f.* ALDM I, h. 374/2–6. Injecție. *Ăń púsi únă énesă.* (Mi-a făcut o injecție.) ALDM I, h. 374/4.

Et.: gr. ***ένεση*.**

envoliazmó *s.* ALDM I, h. 373/4. Vaccin, vaccinare.

Et.: gr. ***εμβολιασμός*.**

envoli̯ăşés vezi **emboľ'ăşés.**

epilepsíi̯ă *s.f.* ALDM I, h. 404/4, 5. Epilepsie.

Var.: **epilepşíi̯ă** (ALDM I, h. 404/5).

Et.: gr. ***επιληψία*.**

epilepşíi̯ă vezi **epilepsíi̯ă.**

épsibir *adv.* AtaM 47/20. Totuna.

Et.: tc. ***hepsi bir.***

ér̆ă vezi **ár̆ă[2].**

erbutínă vezi **i̯ărbutínă.**

erebíță vezi **iribíță.**

ergátis, *pl.* **ergátes** *s.m.* ALDM III h. 1476/5. Muncitor.

Et.: ***εργάτης*.**

ér̨i vezi **i̯er̨i̯.**

eriγén vezi **irǵén.**

Erigon *n.pr.* Cap[1] 6/6. Ierihon, vechi nume al râului *Țârna.*

érți vezi **i̯érți.**

es[1] vezi **i̯es.**

es[2] vezi **sam.**

esáp vezi **isáp.**

están *adv.* Can[1] 178 s.v. *an[1]*. An, anul trecut.

Et.: ***éstu* + *an[1]*.**

éstu, e̯ástă *pl.* **ești, e̯ásti** *pron*. şi *adj. dem.* (în Țărnareca) Cap 123, 309 s.v. *țísta*; AtaM 218/13; ALDM III h. 1711/7. Acesta, ăsta. *Lă éstu aľ dădu̯ám păńi s-mắncă sal căn aľ rămănu̯á lă argáț.* (Acestuia îi dădeam să mănânce pâine numai când le rămânea argaților.) Cap[2] 106/38; *Éstu țivá nu lucrá.* (Acesta nimic nu lucra.) Cap[2] 106/35; *Căn nu̯ársi vúlpe̯a la éşlu tru váli éstu-ľ ḑắți.* (Când merse vulpea la arici la râu, acesta îi zice.) AtaM 366/1; *Étu, tru i̯ástă cásă şu̯áde Muşáta lóclu̯i.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21; *Ísta-i̯ di ilímu.* (Acesta e de când lumea.) Dms s.v. *ilímu; Dáț-ľă lă i̯éstu u̯om tắnti pári, cắti aľ du̯ádiț lă țel mai̯ mári argát.* (Dați-i acestui om atâția bani câți i-ați dat celui mai mare argat.) Cap[2] 106/39; *Tri ți voi̯ lucráț la éstu ágru, ai̯, mo iń iț căbúl, Ĩirtát căbátu̯a.* (Pentru că voi lucrați la ogorul acesta, hai, acum sunt de acord, [v-am] iertat vina.) Cap[2] 111/44; *Éstu zlătár […] au̯ fu̯ási i̯ástă clo̯áşcă cu puľ.* (Acest argintar […] făcu această cloşcă cu pui.) Cap[2] 107/36; *Țárlu gri la éstu u̯om.* (Împăratul îi zise acestui om.) Cap[2] 106/33; *Nu vedz ți pot şu cu i̯áşti le̯ámni!* (Nu vezi ce pot să fac şi cu aceste lemne!) Cap[2] 107/33 ; *Tru i̯ástă cásă şádi muşáta loclúi̯.* (În această casă locuieşte frumoasa locului.) Cap[2] 108/22 ; *Bra cal, ți-i i̯ástă di tíni* ? (Măi, calule, ce-i asta la tine ?) Cap[2] 113/3 ; *Cu i̯ástă sibépi şu móşľă vizúră ái̯ri.* (Cu această ocazie şi bătrânii se pricopsiră.) Cap[2] 106/14; *Nisirbíru̯a la dúsi an sta úrdini*. (Nemunca îl aduse în această situație.) Kats 83/12; *Şi éşcă [vúlpe̯a şi éşlu] móți ştiį́á cále̯a.* (Şi aceştia [vulpea şi ariciul] acum ştiau drumul.) AtaM 365/11; *Şi̯u éşcă [vúlpe̯a şi éşlu], că si stimní, trăgníra lanculóți, nerc la íńă.* (Şi aceştia [vulpea şi ariciul], dacă s-a întunecat, porniră încolo, merg la vie.) AtaM 365/20.

Var.: **i̯éstu, ístu, stu.**

Et.: lat. ****istus, ista.***

eş vezi **ej.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

étcă *interj*. Pap[2] 78; Cap 123; Dms. Iată, uite. *Dúpu ţe işǫ́ [muráru], étcă vizú lángă búcă un sindúk.* (După ce ieşi [morarul], iată că văzu lângă ulucul morii un cufăr.) Pap M[2] 143/31; *Étcă lĭ strătéşti un dẹd cu bárba álbă*. (Iată că îi întâmpină un moş cu barba albă.) Pap M[2] 166/5; *„Cum şa?"; „Étcă şa"*. („Cum aşa? "; „Uite aşa".) Cap[2] 75/39; *Şi étcă-la ţéla u̯ómu ţi si căţá cu luį̆ mulĭári.* (Şi iată-l pe acel om care se iubea cu nevasta lui.) Cap[2] 25/36.

Et.: din ***étu*** + ***că*.**

étimp *adv.* În fiecare an. *Ắcu puń étimp pătáti, nu fáţi; trubăį̆áşti si puń un timp pătáti, un timp grọn.* (Dacă pui [= plantezi] în fiecare an cartofi, nu e bine; trebuie să pui un an cartofi, un an grâu.) AtaM 388/26.

Et.: din ***e* + *timp*.**

étişi, *pl.* **étişes** *s.* ALDM III h. 1472/2–7. Cerere.

Et.: ***αίτηση*.**

étu *interj*. Iată, uite. *Étu, tru į̆ástă cásă şẹ́ade Muşáta lócluį̆.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21; *Étu, mo ári tricútă nọ́u̯ă şu un mes di ḑắli.* (Iată, acum au trecut nouă [ani] şi o lună de zile.) Cap[2] 107/[3]; *Étu, tru į̆ástă cásă şẹ́ade Muşáta lócluį̆.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21.

Et.: bg. ***eto*.**

Éva *n.pr.* Dms. Eva. *Adám şi Éva si şităį̆és ăn raį̆.* (Adam şi Eva se plimbă în rai.) Dms s.v.

éva *interj*. Dms. Vai. Strigăt care exprimă durere, deznădejde, milă etc. *Évaa! ţi păţọáį̆.* (Vai! ce am păţit.) Dms s.v.; *Évaa! cọat săm bucurós.* (Vai! cât sunt de bucuros.) Dms s.v.

Et.: tc. ***eyvah*.**

évana vezi **évăla.**

évăla *interj*. Dms. Gata. *Évăla, nu mi ămburọ́as.* (Gata, nu mă lupt.) Dms s.v.; *Zi „évăla", ắcu ţer s-ti las.* (Spune „vai", dacă vrei să te las.) Dms s.v.; *Cọan ziţ „évăla", ărdíţ mọáńli.* (Când spui „gata", ridici mâinile.) Dms s.v.; *Evanaaa [...] mi cmo?* (Vai [de mine], dar acum?) DP 63/35.

Var.: **evana.**

Et.: din tc. dial. ***evala*** (BER I 474) (tc. ***eyvalla*).**

éxtra *adv.* AtaM 47/21. Extra.

Et.: mac., bg. ***εκcmpa,*** gr. ***έξτρα*** (lat. ***extra*).**

éza *adv.* Dms. Adesea, mereu, totdeaună. *Éza nă vedẹ́ám.* (Ne vedeam adesea.) Dms s.v.; *Éza cóla ra.* (Totdeauna acolo era.) Dms s.v.; *Ţẹ́ári éza să-l' daį̆.* (Trebuie mereu să-i dai.) Dms s.v.

Et. nec.

ézero *s.m.* AtaM 287/30. Lac.

Et.: mac. ***ezero*.**

ezúu̯ă vezi **izuuă.**

F

fac, fáţiri, feş, fat *vb.* III. *Tranz.* şi *refl.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 123; ALR II, 1, h.3/012; ALR II s.n. 3, h. 770/012; ALR II s.n. 5, h. 1421/012; ALR II s.n. 6, h. 1627/012, h. 1644/012; Cerna A/715, 1294, 1845, 1930, 2008; Wild, h. 252/1, 2, 4–6; ALDM III, h. 1660, 1661, 1662, 1665/1–7; Dms. **1.** A(se) face. *Ţísta ń-ăį̆ lúcru, licşu̯ór lúcru fac.* (Acesta îmi e lucrul, uşoară treabă fac.) AtaM 392/23*; Găĺína fáţi u̯ou̯.* (Găina face ou.) ALDM II, h. 850/1–7; *La noį̆ vem, adét dirép Cărčún, fac muĺérli un puclón*. (La noi există [un] obicei, în ajun de Crăciun, femeile fac un plocon [= gătesc o mâncare rituală de Crăciun].) Can T[2] 105/18; *S-ti fac zíniri!* (Te voi face ginere!) MP 20/2; *Cọ́į̆nili ca s-fácă cau̯, cau̯, [...] į̆el s-fúgă.* (Când câinele va face ham, ham, [...] el va fugi.) W 61/22; *Nápcum ĺa blagosloví şi ĺa zísi: créştiţ şi iţ muĺţ [şi va fáţiţ muĺţ]*.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

(Apoi îi blagoslovi şi le zise: creşteţi şi vă înmulţiţi [şi vă faceţi mulţi].) Pap M[2] 147/34; *Dúpu bričórę tínirluį, fac unęc ğambúş.* (După bărbieritul mirelui, fac o mică petrecere.) Can T[2] 118/20; *Ăn ţęa zúuă ăn Óşiń si făţęá tuótă zúua pănăğír.* (În acea zi în *Óşiń* se făcea târg toată ziua.) AtaM 389/28; *Flaį un siğím, la zgripíį ăn un, ţéla siğímu nu junḑęá; la feş ăn doį, báįa pruḱó.* (Găsii o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită], sfoara aceea nu ajungea; o făcui în două, aproape ajunse.) Cap[2] 104/28; *La fiăs įo sta lúcru.* (Eu am făcut lucrul ăsta.) Kats 76/24; *Şi căzúį luoş şi ram la nusucumíu, la buólniţă, şi mi feş infúrişi.* (Şi am căzut bolnav şi eram la *nusucumíu,* la spital, şi m-am operat.) AtaM 392/7; *Con si fęsi núnta, soárli rădęá, nóriĺ plănḑęáu şi boárea cântá di mári bucuríĺă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau şi vântul cânta de mare bucurie.) Pap M[2] 139/38; *Aį fiắsi un culác di bărníţă şi la cuắpsi an čănúşă.* (Îi făcu un colac de mei păsăresc şi îl coapse în cenuşă.) MP 156/24; *Con si pruḱó cola, uzó glásur di draţ, cum si fălęáu cári ţi ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Ţi bun ţer să-ţ fac?* (Ce bine vrei să-ţi fac?) Cap[2] 28/1; *Şárpili, ţi bun póti să-ţ fácă?* (Şarpele, ce bine poate să-ţi facă?) Cap[2] 39/30; *Įo si va ancurún că nápcum să fáţiţ fămęáĺ.* (Eu o să vă cunun ca apoi să faceţi copii.) Cap[2] 76/9; *Tricú [...] prísti púntę di įer fátă di įeráru nóstru.* (Trecu […] peste puntea de fier făcută de fierarul nostru.) Cap[2] 146/16; *Áncă treį ań ári di fáţirea ăskirlóc.* (Încă trei ani are de făcut serviciul militar.) Cap[2] 91/24; *Ştiáu toáti ţe au di fáţirea.* (Ştiau toate [lucrurile] pe care le au de făcut.) Cerna T. **2.** A deveni, a se preface, a se transforma. *Įel si fęási un răslán, si buróră cu pórcu toátă zúua.* (El se prefăcu în leu [şi] se luptară cu porcul toată ziua.) Cap[2] 73/22; *Ţéĺa doį móxóń […] si fęsiră dóu tăpóli şi mult rau búni.* (Cei doi copii […] se transformară în doi plopi şi erau foarte frumoşi.) Cap[2] 57/8; *Įel nu vru să scúltă, biįú şi si fęsi ţerb.* (El nu vru să asculte, bău şi se prefăcu în cerb.) Pap M[1] 14/30; *Si pugudí blăstému că Ştefán, cum ra fętă, si fęsi fičór.* (Se nimeri [= se împlini] blestemul, ca Ştefan, cum era fată, se transformă în băiat.) Cap[2] 151/11; *Aų bluguvisí ápa şi únă uáră si fęsi ápa bluguvisítă rakíţă.* (Binecuvântă apa şi deodată apa binecuvântată se transformă în rachiu.) Cap[2] 53/3; *Mo, táti, įo aį să mi fac un zăgár.* (Acum, tată, eu hai să mă fac [= să devin] un ogar.) Cap[2] 50/8; *Sóra-sa aĺ zísi s-nu bę că, ácu bę, sa si fácă ţerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M[1] 14/29; *Ţísta nu-į fat áncă uom.* (L i t. Acesta nu a devenit [= nu s-a făcut] încă om. = Se spune despre cineva care nu s-a maturizat.) Pap M[1] 18/14. **3**. A se preface, a lăsa apranţele (că). *Únă zúuă din zóli s-fiắsi íĺu lu ampirátului ca fúzi la luắf.* (Într-una din zile, fiul împăratului se prefăcu că pleacă la vânătoare.) MP 132/7; *Góna fiási ca z-dúsi la gruắp.* (Gheorghe se prefăcu că se duce la mormânt.) MP 234/18. **4.** A naşte. *Rămáş griắuă şi ań fiăş un fičuắr.* (Rămăsei grea şi născui un fecior.) MP 96/28; *La vięa fat múm-sa an bitărniắtă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Ţíşta gózbă dăráu, că si vęa fat un lupčác şi si gustęáu.* (Aceştia făceau chef, că se născuse un pui de lup şi se ospătau.) DP 126/12. **5.** A face, a valora. *Călocačca şi tăpúzu nu făţęá dóuau pári.* (Paloşul şi măciuca nu făcea [=nu valorau] două parale.) DP 88/8. **6.** A se

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

întâmpla. *Nu pătúra si-nviắță ți s-fiắsara.* (Nu putură să înțeleagă ce s-a întâmplat [cu ei].) MP 12/10; *Ca uzọ́ ampirátu, mult rọ́u aĭ́ viní şi zísi: lăgáț, vidéț țe si fę́si, bra.* (Când auzi împăratul, se supără mult şi zisi: bre, alergați, vedeți ce s-a întâmplat.) Pap M^2 137/39; *„Maĭ vęm un fráti", zísi, „da nu ştu țe si fę́si", zísi.* („Mai aveam un frate", zise, „dar nu ştiu ce s-a întâmplat [cu el]", zise.) Cerna T; *Ią́ spúsi tot cum si fę́si.* (Ea spuse tot cum s-a întâmplat.) Pap M^1 16/23; *Ią́ țe si fą́áți ăn văcọ́tu cọn fičóru si jucá cu fésu.* (Iată ce se întâmplă în vremea când băiatul se juca cu fesul.) Cap^2 77/2; *Si fáți că zătripníĭ unę́c.* (Se întâmplă că adormii puțin.) Pap M^2 164/13. **7.** A încerca; a (se) pregăti; a (se) apuca; a vrea. *Fę́siră si dişcĭ́dă úşa, nu si dişcĭ́dą́.* (Încercară să deschidă uşa, nu se deschidea.) Pap M^2 159/10; *Fą́si si turą́ască cu tufą́cu.* (Se pregăti să tragă cu puşca.) DP 123/34; *Lámńa fą́si si prizną́ască.* (Balaurul încercă să se uite.) DP 92/32; *Con fiắşi s-la cáță piắştili, di s-la púnă an cụắş, piắştili zăzburó.* (Când încercă să apuce peştele, ca să-l pună în coş, peştele începu să vorbească.) MP 176/4; *Tamán fą́si s-la ncálică, ĭel si fą́si lépuri.* (Tocmai când vru să-l încalece, el se prefăcu iepure.) Cap^2 128/1; *Că biĭú, fičóru, fą́si si ĭásă şi vizú că-l' la vę́a lăsát căpácu.* (După ce bău, feciorul încercă să iasă şi văzu că-i lăsase capacul.) Cap^2 90/40; *Işọ́ ántru ĭel un țerb şi ĭel fą́si si trágă.* (Îi ieşi un cerb în față şi el vru să tragă.) Cap^2 125/37; *Únă zuă fę́si prin păzăríşti.* (Într-o zi o apucă prin târg.) W 69/25. **8**. A (se)porni, a se repezi. *Ca fę́si să da cu cọ́rnili-n pọ́rtă, si zalipíră di catran.* (Când se repezi să dea cu coarnele-n poartă, se lipiră de smoală.) Can T^1 279/21; *Ca la flọ, si fę́si saíbu pri ĭel.* (Dacă-l găsi, gospodarul se repezi la el.) Pap M^2 156/26; *Fičóru [...] si fą́si pri ĭáli.* (Feciorul [...] se repezi asupra lor.) Cap^2 65/44. **9**. A se ascunde. *L'-u lọ tórba, aụ scúnsi şi si fą́si şi el dúpu únă şúmă lă ştitári.* (Îi luă traista, o ascunse şi se ascunse şi el după un copăcel la aşteptat [= să aştepte.]) DP 70/33. **10**. A se apropia. *Muĭár-sa la viruí; s-fiắsi păn di ĭel.* (Femeia lui îl crezu; se apropie de el.) MP 114/3.

Ắń ți fáți. A i se părea, a-şi închipui. *Aĭ' ți fáți că nọ́-ári ca ĭel.* (I se pare că nu [mai e nimeni] ca el.) Cap^2 178/22; *Aĭ ți-fățiką́ ca ra fiắtă, áma nu pătú s-la cunụắscă.* (I se părea că e fată, dar nu putu să-l recunoască.) MP 70/1; *Aĭ' ți fą́si că fičóru [...] umizą́ cu țéla țe la vę́a şutnít ăn Vardár.* (I se păru că băiatul [...] semăna cu acela pe care îl aruncase în Vardar.) DP 32/13. **Ń-u di fățirę́a.** A-i arde, a avea chef. *Nu l'-u di fățirę́a ni bun, ni nibún.* (Nu îi arde să facă nici bine, nici rău. = Se spune despre cei care se decid greu să facă ceva.) Cap^2 178/17. **Nu fáți.** Nu e bine, nu se cade. *Nu fáți să si cátă cu uglindála.* (Nu e bine să se uite în oglindă.) Pap M^2 102/6; *Cu cắțọ́l şi cu máța nu fáți să si joácă.* (Nu e bine să se joace cu cățel şi cu pisica.) Pap M^2 102/9; *Tátu-su aĭ' zițắ că nu fáți tári paşalarésc fičór să ansọáră dúpu tári fę́tă fọ́ră mọń.* (Tatăl său îi zicea că nu se cade ca un astfel fecior de paşă să se însoare cu aşa fată fără mâini.) Pap M^2 142/8; *Nu fáți si bą́aĭ ca ácu bą́aĭ s-ti faț țérbu.* (Nu e bine să bei [apă] căci, dacă bei, o să te faci cerb.) DP 203/6. **(Nu) si fáți. (**Nu) se poate (spune). *Aş la lăsọ́ fičóru şi fuzí cọt nu si fáți maĭ bucurós.* (Îl lăsă pe fecior şi plecă cât nu se poate mai bucuros.) Cap^2 127/4; *Si púsi pri un múnti nalt, cọat ra nalt nu si fáți.* (Se sui pe un munte înalt, atât era de înalt cât nu

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

se poate spune.) DP 47/19; *Vizú únă fe̯átă líşnică di cóta s-nu s-fácă víkim mai̯ mult.* (Văzu o fată frumoasă cât nu se poate mai mult.) Cap[2] 119/23; *Ve̯a únă fe̯átă că vrínă túrtură şi sirbičo̯ásă co̯áta si fáţi.* (Avea o fată ca o porumbiță şi cât se poate de muncitoare.) DP 78/3. **L'-u fac.** A o porni, a pleca. *Ca işó la lov, fičóru l'-u fe̯si di cóla cútru i̯úndi vizú.* (Dacă plecă la vânătoare, feciorul o porni (plecă) de acolo încotro văzu (cu ochii).) Cap[2] 149/12. **Fac cum fac.** Fac ce fac. *Lúpu [...] fe̯ási cum fe̯ási şi zămutrí nsus.* (Lupul [...] făcu ce făcu şi se uită în sus.) Cap[2] 117/29. **Fac ágru.** A lăzui. Cerna A/1294. **Fac ápă.** A urina. *Dé̯doli, lás-mi năfără si fac ápă.* (Moşule, lasă-mă afară să urinez.) W 65/24. **Fac bésă**. A jura credință. Dms s.v. *bésă*. **Fac bitărne̯áţa.** A-şi vedea de bătrânețe. *Mu̯o-u̯ fac bitărne̯áţa şi mi şătăi̯és prin drum.* (Acum îmi văd de bătrânețe şi mă plimb pe drum.) AtaM 392/9. **Fac blăstém**. A blestema. *Cáru*, *an drúmu ţista co̯a*, *pri múnti*, *si spársi şi ţéla túnţe̯a fe̯si blăstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse şi atunci acela a blestemat.) Pap M[2] 156/39. **Fac cuduşlo̯c.** A turna, a pârî, a codoşi. Cerna A/1845. **Fac căbát.** A greşi. (vezi *căbát*). **Fac dăví̯ă.** A face plângere. *Túcu nu fo davíi̯a.* (Numai nu face plângere.) Cap[2] 46/3. **Fac laf.** A face o înțelegere, a se vorbi. *Doi̯ fur fe̯ásiră laf ca si l'a fúră boi̯l'.* (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3. **Fac lúcru.** A munci, a face treabă. *Că ra mult mu̯ăş şi nu puti̯e̯á s-fácă lúcru, nu la vri̯ău̯.* (Pentru că era foarte bătrân şi nu putea să muncească, nu-l voiau.) MP 226/6. **Fac păzáre.** A face o înțelegere. *Noi̯ [...] vem fat păzáre̯, ca să nu nă anvirinóm.* (Făcurăm înțelegerea, ca să nu ne supărăm [unul pe altul].) Cap[2] 35/21. **Fac pujár.** A defrişa prin ardere. Cerna A/2008. **Fac cu cápu.** A da din cap, a arăta spre cineva sau ceva. ALR II, 1, h.3/012. **Fac cu móna.** A face semn cu mâna, a arăta. *„Pri u̯a lu̯o̯a móárte̯a", şi-l' fe̯ási cu mo̯óána.* („Pe aici a luat-o moartea", şi-i făcu semn cu mâna.) DP 25/13. **Fac cu ócl'i.** A face cu ochiul. *Lísiţa al' fe̯ási cu ókl'i.* (Vulpea îi făcu cu ochiul.) Cap[2] 132/27. **Foc mi fac.** A se supăra, a se face foc. *Co̯an uzo̯á ără, ămpirátu foc si fe̯ási.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33. **Di cap ăń fac.** A face după propriul cap, după cum te duce capul. *Sfáca di cap ş-fáţi.* (Fiecare îşi face de cap [= îşi face după cum îl duce capul].) Pap M[2] 64/14. **(Mi) fac ăzór.** A (se) pregăti. *Fó-ti azór di núntă.* (Pregăteşte-te de nuntă.) Cap[2] 147/44; *Bégu [...] puvilít-ău̯ la du̯oi̯ izmikár si fácă du̯oi̯ buń cai̯ ăzór.* (Beiul […] a dat ordin la două slugi să pregătească doi cai frumoşi.) AtaM 380/7. **Mi fac ăn zinúcl'i.** A îngenunchea. Cerna A/390. **Mi fac ăncóla.** A pleca, a se depărta. *Fá-ti ncóla!* (Dă-te încolo, du-te!) ALR II s.n. 5, h. 1421/012. **Mi fac (mai̯) ănco̯á.** A se apropia. *Fó-ti mai̯ ănco̯á.* (Apropie-te.) Pap M[2] 136/27; *Fo̯á-ti mai̯ ănco̯á şi priznţá prin ţe̯a gáură.* (Apropie-te şi privește prin gaura aceea.) DP 60/28. **Mi fac ună (cu).** A se uni, a se înțelege, a se întovărăşi. *Si-fi̯ăsi ună cu picuráru şi ai̯ zísi: móini dimni̯áţa s-la trimi̯ăt zíniru si-ţ dúcă póini.* (Se înțelese cu ciobanul şi îi zise: mâine dimineață am să-l trimit pe ginere să-ți aducă pâine.) MP 208/28; *Si fe̯ásiră únă şi kinisíră dói̯l'.* (Se întovărăşiră şi porniră amândoi.) DP 61/25.

S-fáţi no̯ápti. A se înnopta. ALR II s.n. 3, h. 770/012. **Si fáţi văcótu.** A veni vremea (momentul). *Si fáţi vaco̯tu diríp işórę băşęrică̯la.* (Vine vremea (momentul)

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

dinaintea ieşirii [= oamenilor] de la biserică.) Can T^2 117/14.

♦ *Bi‖́uc fără picurár nu si fáţi.* (Turmă fără păstor nu există.) Cap^2 167/41; *Foc şi plámin si fé̯si.* (Foc şi pară se făcu. = S-a supărat rău.) Cap^2 178/25; *Şi cucóţi‖́ a‖́ fac u̯áu̯ă.* (L i t. Şi cocoşii îi fac ouă. = Se spune despre cineva căruia îi merg bine treburile.) Cap^2 178/20; *Cápu fáţi, cápu trázi.* (Capul face, capul trage.) Pap M^2 64/27; *Si fé̯si dă la tot ăn jos.* (L i t. Se făcu de la tot în jos. = Se spune despre cei decăzuţi cu desăvârşire, care s-au făcut de ruşine, de ocara lumii.) Cap^2 178/28; *Ró̯pă s-ti faţ!* (Să te faci piatră! = Să înţepeneşti!) Pap M^2 59/41; *Sup tíni să faţ!* (L i t. Să [ajungi să] faci sub tine! = Să ologeşti!) Pap M^2 59/39; *Dúpu cápu lu̯i fé̯si.* (A făcut după capul lui.) Cap^2 170/22.

Et.: lat. ***facĕre.***

facfón *s.m.* Dms. Aluminiu. *Licşór că facfón.* (Uşor ca aluminiul.) Dms s.v.

Et.: tc. *fakfon*.

fáčcă vezi **cfáčcă.**

fag, *pl.* **faj** şi **faz** *s.m.* Pap^1 44; Pap^2 79; Can^2 392; Cap 124; Cerna A/1321, 1322; Dms. Fag. *Si púsi fičóru pri un fag şi ţéla fágu si căclătinó̯.* (Se sui băiatul într-un fag şi fagul acela începu să se clatine.) Cap^2 36/33; *Bătú di un gurgăşlíf fag.* (Întâlni un fag scorburos.) Cap^2 25/3; *Si dúsi, ligó̯, ligó̯ to̯átă zú̯u̯a faz un di lánţi.* (Se duse [şi] legă, legă toată ziua fagi unii de alţii.) Cap^2 140/21; *L'i zăligái̯ u̯a toţ fázil' úna-di-úna.* (Începui să leg aici toţi fagii unul de altul.) Cap^2 44/11; *Ţel amú níţi un fag nu puté̯ să ardícă.* (Acum el nici [măcar] un fag nu putea să ridice.) Cap^2 44/8; *El, ţi nu puté̯á si dúcă níţi un fag, şi zité̯á că to̯átă curía su u ărdícă.* (El, care nu putea să ducă nici [măcar] un fag, şi zicea că o să ridice toată pădurea.) DP 28/18; *Vi̯é̯am múnti cu mu‖́ţ faş.* (Aveam munte [acoperit] cu mulţi fagi.) AtaM 370/18; *Múnti di faj.* (Făget.) Cerna A/1322.

Et.: lat. ***fagus.***

Fágu-di-Crúţi *n.pr.* Pap M^2 176/16; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óşiń.*

Fágu-lu-Čúli *n.pr.* Pap M^2 176/17; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óşiń.*

fágă *s.f.col.* Can^2 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Frunze de fag. *Co̯n anvirdáşti fága, sfáca om [...] nţápă căti úná ve̯i̯că an méjlucu di ágru.* (Când înverzesc frunzele de fag, fiecare om [...] înfige câte o nuia în mijlocul ogorului.) Can T^2 106/36; *Cu fágă li răne̯á vítili.* (Hrănea vitele cu frunze de fag.) Dms s.v.

♦ *A‖́ anţăpó̯ fágă.* (I-a înţepat frunze de fag. = A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.) Cap^2 178/30.

Et.: de la *fag.*

fa̯idá vezi **fái̯dă.**

fái̯dă, *pl.* **fái̯di** şi **fó̯i̯dur** *s.f.* Cap 125; Dms. Folos; dobândă. *Ţísta timp nu vu fái̯dă din víti.* (Anul acesta nu a avut folos de pe urma vitelor.) Dms s.v.; *Mi ănditái̯ şi nu-ń lo̯a fái̯dă.* (M-am împrumutat şi nu mi-a luat dobândă.) Dms s.v.

Nu ári fa̯idá. Degeaba, în zadar; n-are rost. *Fičóru [...] la cunoscú drácu, bun mă nu vu fái̯dă, ca drácu dé̯adi mai̯ múlti pári di toţ şi la cumpărắ̯ [cálu].* (Tânărul [...] îl cunoscu pe drac, bine dar degeaba, căci dracul dădu mai mulţi bani decât toţi şi îl cumpără [calul].) Pap M^1 22/21, Cap^2 127/45; *Ai̯, n-ó̯ri fái̯dă, ai̯ ţéstă séră să la tălčó̯m cu băltíi̯li.* (Degeaba, hai, deseară să-l omorâm cu securile.) Cap^2 43/33; *Mi ştiu̯, cum nu, túcu ţivá nu ári fái̯dă.* (Păi, ştiu, cum nu, numai că n-are rost.) DP 40/22.

Var.: **fa̯idá.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: tc. *faide* (mac. *fajde,* bg. *fajda*).

fái̯ron *interj.* AtaM 261/18. Gata, s-a terminat.

Et. nec.

faḱír, **faḱírcă**, *pl.* **faḱír, faḱírḱi** *adj.* şi *s.m* şi *f.* Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 124; Dms. Biet, sărman, sărac. *Şi şa, la fakíru uráču [fúriI'] aI' I'a furără şimidóiI' boi̯.* (Şi aşa, sărmanului agricultor [hoţii] îi furară amândoi boii.) Pap M[1] 26/16; *Şi ţ̡a fakírca ţe si fácă? la sco̯ási [mijlucánu fráti] ántru i̯el.* (Şi ea, biata, ce să facă? îl scoase [pe fratele mijlociu] în faţa lui.) Cap[2] 128/44; *I̯eI', fakíriI', Dómnu la v̡a dat sáldi un fičór.* (Ei, bieţii de ei, Domnul le dăduse numai un fecior.) Cap[2] 60/30; *Fakíru, níţi că u lipɛ́áşti di rost álba.* (L i t . Sărmanul, nici că lipeşte rachiul de gură. = Se spune despre cineva care este beţiv.) Cap[2] 165/17; *Si čudɛ́áu̯ cum si la pɛ́ără fakíru di fičór, cári nu v̡a níţi un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat, care n-avea nicio vină.) Cap[2] 74/25; *Ţ̡ástă făkírca, ţi-u̯ flo̯, cum s-nu spúnă?* (Aceasta, biata, care a aflat [secretul], cum să nu spună?) AtaM 394/11; *MuI'ár̡a si zăčudí, făkírca.* (Femeia se miră, biata de ea.) Cap[2] 91/11; *Fiḱíru, la ţísta [drácu] níţi-un nuI' príndi vrúnă luminári.* (Bietul de el, la acesta [= acestui drac] nimeni nu-i aprinde o lumânare.) Can T[1] 280/10; *Fiḱíru di čerḱéz [...] lă lăso̯á tăgărɡ́icu plin di líri.* (Bietul cerchez [...] lăsă traista plină de lire.) DP 29/1; *Fiḱírca, şi i̯a au̯ ári bătút muráru.* (Sărmana, şi pe ea a bătut-o morarul.) MP 84/10; *Kǐrca, ári mámă máşteră.* (Sărmana, are mamă vitregă.) Dms s.v. *máşteră.*

Ăn faḱír. Supărat. *Bărbátu […]au̯ v̡ɛ́ádi muI'ári-sa ăn fiḱir.* (Bărbatu-său […] o vede pe nevastă-sa supărată.) Cap[2] 66/45. **Sam ăn faḱír**. A sta pe gânduri, a fi trist. *Ampirátu ra ăn fiḱir.* (Împăratul era trist.) Cap[2] 72/18.

♦ *Blăstɛ́mili lu fakíru pri uscát nu cad.* (Blestemele săracului nu cad pe uscat [= se împlinesc].) Pap M[2] 63/5.

Var.: **făḱír** (Cap 124 s.v.; Dms s.v.), **fiḱír, fiḱírcă, ḱírcă.**

Et.: tc. ***fakir*** (mac., bg. ***fakir***).

falácru, falácră *pl.* **falácri** *adj.* Wild h. 146/3. Chel.

Et.: gr. ***φαλακρός*.**

fálagă vezi **fálăgă.**

fálăgă *s.f.* Can[2] 392; Cap 125; Dms. Falangă. *FičóriI' cári si duţɛ́u̯ [la dáscal] spunɛ́u̯ ca I'a púni an fálagă.* (Copiii care se duceau [la dascăl] spuneau că îi pune în falangă.) Can T[1] 267/2.

Var.: **fálagă**.

Et.: gr. ***φάλαγγα*** (mac., bg. ***falanga***).

fálbă, *pl.* **fálbi** şi **fo̯lbur** *s.f.* Cap 125; AtaM 287/31; Dms. Laudă, fală; elogiu. *Săl fo̯álbur di el.* (Numai laude pe el [= Tot timpul se laudă].) Dms s.v.

♦ *Fálbă múltă şi tórbă dăşártă.* (Laudă multă şi traistă goală.) Cap 125 s.v.

Et.: mac. ***falba.***

fálcă, *pl.* **fo̯lţ** şi **fálḱi** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 125; ALR I, 1, h. 23/012, 013; Cerna A/147, 163; Wild h. 155/1, 3-6; ALDM I, h. 90/ 2, 3, h.106/2–6; Dms. Falcă, obraz. *Di dínti aI' ţi ănflo̯á fálca.* (Din cauza dintelui i s-a umflat falca.) Dms s.v.; *Si ăngrăşo̯á, fɛ́ási fo̯alţ că lu pórcu.* (S-a îngrăşat, a făcut fălci ca ale porcului.) Dms s.v.; *Fálḱili di fáţă.* (Fălcile feţii.) ALR I, 1, h. 23/013.

Ánflum fálca. A se bosumfla. *Ţi u̯ánfliş fálca?* (De ce te bosumfli?) Cerna A/147.

Et.: lat. ***falca**.*

falés vezi **fălés.**

famíI'ă vezi **făm̡ɛ́aI'ă.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fanélă vezi **fănélă.**

fant, *pl.* **fanţ** şi **fanḑ** *s.m.* Dms. [La jocul de cărţi] Valet. *Aţ víniră mulʼţ fanḑ, ʼlumíntra nu mi bătcáiu.* (Ţi-au venit [= ţi-au intrat] mulţi valeţi, altminteri nu mă băteai.) Dms s.v.

Et.: it. ***fante*** (bg. ***fante***)**.**

fára vezi **fără.**

faráş *f* vezi **făráş.**

fără[1], *pl.* **fári** şi **fǫr** *s.f.* Can^2 392; Cap 125; Dms. Neam, rasă. *Di ţę fără-i şi iel.* (Din acel neam e şi el.) Can^2 392 s.v.; *Fără di gupc.* (Neam de ţigan.) Dms s.v. F i g . Demnitate.

♦ *Fára ţi ti ári.* (Fi-ţi-ar neamul ce te are! [= căruia îi aparţii].) Dms s.v.; *Ai páră, ai fără.* (L i t. Ai bani, ai neamuri. = Ai bani, ai trecere.) Can T^2 111/41.

Et.: gr. ***fara,*** alb. ***farë***.

fără[2] vezi **fără**.

fără[3] vezi **năfără.**

fárbă, *pl.* **fárbi** *s.f.* AtaM 289/31. Vopsea.

Et.: mac. ***farba.***

farfará *s.m.* Dms. Palavragiu, om neserios; farfara. *Un tári farfará cári lă viruiáşti.* (Pe un asemenea om neserios cine îl crede.) Dms s.v.

Et.: tc. ***farfara*** (gr. ***φαρφαράς***, bg. ***farfara***).

fáric, **făricári**, **făricái**, **făricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125; Cerna A/1762, 2335; ALDM III, h. 1497/1–6; Dms. **1.** A potcovi. *Ácu-ń dai ócʼlíʼ tǫlʼ si-u fáric iápa, ará nu, nu-u fáric.* (Dacă-mi dai ochii tăi, o să potcovesc iapa, iar [dacă] nu, nu o potcovesc.) Can T^2 108/33; *Mǫ́ni dimnéţa lę-u iápa din aǫ́r [...] şi-u fárică, díntru ca di nǫ́uă ań di zǫ́li nu-i faricátă.* (Mâine dimineaţă ia iapa din grajd [...] şi potcoveşte-o, că de nouă ani de zile nu e potcovită.) Can T^2 108/30; *S-mi duc s-la fáric cálu.* (O să mă duc să potcovesc calul.) MP 30/10; *Z-dúsi la nalbántu şi la rugǫ́ ca si-u fárică [iápa] virisía.* (Se duse la potcovar şi îl rugă să o potcovească [iapa] pe datorie.) Can T^2 108/32; *Ţel dǫ́adu si dúsi la clinčáru că s-la fárică măgáru.* (Bătrânul se duse la potcovar să-i potcovească măgarul.) Cap^2 89/15. **2.** A bate cuie; a închide, încuia, a fereca. *Toátă zúua făricái cărfíi.* (Toată ziua am bătut cuie.) Dms s.v.; *„Ia ántră ănúntru [ăn sindúki] si vidém poţ si la dişʼíz [...]”?; iel antrǫ́, ára Jéji la făricǫ́ capácu.* („Ia intră înăuntru [în cufăr] să vedem, poţi să-l deschizi [...]”?; el intră, iar *Jéji* ferecă [= închise] capacul). Cap^2 97/19; *Ău făricái úşa di cútru drum.* (Am bătut în cuie uşa dinspre drum.) Dms s.v.

♦ *Sănătós ti firicără.* (L i t. Bine te-au potcovit. = Bine te-au aranjat.) Pap M^2 70/3.

Var.: **fę́ric** (Pap^2 79).

Et.: lat. ***fabricare***.

faríná vezi **făríná.**

farmacopiós vezi **farmacupiós.**

farmacopós vezi **farmacupiós.**

farmacupió vezi **farmacupiós.**

farmacupiós, *pl.* **farmacupíiu** *s.m.* ALDM I, h. 381/2–7. Farmacist.

Var.: **farmacopiós** (ALDM I, h. 381/6), **farmacopós** (ALDM I, h. 381/4), **farmacupió** (ALDM I, h. 381/7).

Et.: gr. ***φαρμακοποιός*.**

farmakíiu vezi **farmakíu.**

farmakío vezi **farmakíu.**

farmakíu, *pl.* **farmakíia** *s.n.* ALDM I, h. 380/2–7. Farmacie.

Var.: **farmakíiu** (ALDM I, h. 380/2, 3), **farmakío** (ALDM I, h. 380/6).

Et.: gr. ***φαρμακεío*.**

fartát vezi **fărtát.**

fáşă, *pl.* **fǫş**, **fǫ́şur** şi **fáşi** *s.f.* Pap[1] 44; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 126; ALR II, 1, h. 148/012; Cerna A/2011; Dms. Faşă; fâşie îngustă (de piele, pământ etc.);

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

bucată, căpătâi. *Mămúşa sta lắngă i̯el [mămúşu] cu rubíčḱili şi cu fáşa.* (Naşa stă lângă el [naşul] cu hăinuţele şi cu faşa.) Can T[2] 117/15; *Fičóru nọ-ári fáşă.* (Copilul n-are faşă.) Dms s.v.; *Cári si pişmăndiṣéscă să scọátim únă fáşă din gọrb.* (Cui o să se supere o să-i scoatem o fâşie de piele de pe spinare.) Cap[2] 31/13; *Toi̯ să-ţ scot únă fáşă din gọrb.* (Stai să-ţi scot o fâşie de piele de pe spinare.) Cap[2] 32/21; *Din únă fáşă scọási trei̯ zăǵíi̯ di upínţ.* (Dintr-o fâşie [de piele] scoase trei perechi de opinci.) Dms s.v.

Et.: lat. ***fascia.***

fáşičcă, *pl.* **fáşičḱi** *s.f.* Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fáşă*; Dms. Faşă mică.

Et.: din ***faşă* + *-íčcă.***

fátă, *pl.* **fáti** *s.f.* Dms. Faptă. *Cári ti púsi să faţ tári fátă.* (Cine te puse să săvârşeşti o astfel de faptă.) Dms s.v.

Et.: lat. ***facta.***

fáţă, *pl.* **fáţi**, **făţ** şi **fọ́ţur** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126; ALR II s.n. 6, h. 1798/012; Cerna A/145; Wild h. 153/2, 3, 6, 7, h. 155/3, 7; ALDM I, h. 88/1, 3, 7, h. 90/1, 7, h. 89/1, 7, h. 106/1, 7; Dms. Faţă, chip; obraz; falcă. *Táta-su nu i̯a putḉá cunọáştiri ca vḉa tricút molt văcót şi fičóriį rau̯ criscúţ şi rau̯ izminíţ la fáţă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme şi băieţii crescuseră şi se schimbaseră la faţă.) DP 188/26; *Ţi ţ-ai̯ ligát cápu, Tóşu [...], fáţă-mpuvinítă?* (De ce ţi-ai legat capul, *Tóşu* [...], faţă veştejită?) Cap[2] 18/15; *Lisíţa [...] l'-u măncọ́ tọátă cáşa lu muráru, si únsi şi prísti fáţă cu cáşă şi işọ́ năfără.* (Vulpea [...] îi mâncă toată ciulamaua morarului, se unse şi pe faţă cu ciulama şi ieşi afară.) Pap M[1] 24/26; *Nḉ̣ua cupirḉ́şti [...] ágrili cu álbă fáţă.* (Zăpada acoperă […] ogoarele cu faţă albă.) W 78/11; *Fáţă lunguvḉáţtă.* (Faţă lunguiaţă.) Dms s.v.; *u̯om cu dọ́u̯ă fọ́ţur.* (Om cu două feţe.) Cap[2] 178/44.

Ań nigrés fáţa. A se face de râs. *Aş nigrí fáţa.* (L i t. Îşi înnegri faţa. = S-a făcut de râs; a ajuns de râsul lumii.) Cap[2] 191/28. **Scot fọ́ţur**. A face feţe, feţe. *Turlíi̯ turlíi̯ di fọ́ţur scutḉá di ruşọ́ni.* (Fel de fel de feţe scotea de ruşine. = Făcea feţe, feţe de ruşine. Se spune despre cineva care se ruşinează peste măsură.) Cap[2] 178/41. **Ăn fáţă**. **1.** Făţiş. ALR II s.n. 6, h. 1798. **2.** Înainte. *I̯ápa lu Asán túcu ăn fáţă.* (Iapa lui *Asán* [e] întotdeauna înainte.) Dms s.v. **Din fáţă.** Dinainte. *Lă lọa din fáţă.* (Îl luă [= trecu] dinainte.) Dms s.v. **Pri fáţă**. Făţiş, pe faţă. *Pri fáţă l'-u spúsi.* (I-a spus-o pe faţă.) Dms s.v. **Fáţă cu**. În faţă, vizavi, peste drum de. *Si-ń dărắţ un cunác mai̯ mári di lu ampirátului̯, fáţă cu lui̯.* (Să-mi faceţi un palat mai mare decât al împăratului, vizavi de al lui.) MP 166/23; *Ca ncriscú sụ́árili, ampirátu vizú un cunác, fáţă cu lui̯, şi mai̯ mári.* (Când răsări soarele, împăratul văzu un palat, peste drum de al lui, şi mai mare.) MP 166/28.

♦ *La scọ́ási cu fáţa tăvălítă.* (L i t. Îl scoase cu faţa mânjită.= L-a făcut de râs.) Cap[2] 178/39.

Et.: lat. ***facia.***

fáţičcă, *pl.* **fáţičḱi** *s.f.* Can[2] 393; Cap 126; Dms. Feţişoară. *Ău̯ săruţọ́á pri făţíčcă.* (O sărută pe feţişoară.) Dms s.v.

Var.: **făţíčcă.**

Et.: din ***fáţă* + *- íčcă.***

fáţiri, *pl.* **fáţir** *s.f.* Pap[2] 79; Dms. Facere, naştere.

Fáţirḉa lúmiľă. (Facerea lumii.) Pap M[2] 147/17.

Et.: vezi ***fac.***

fávrică, *pl.* **fọ́vriţ** *s.f.* Dms. Fabrică.

Et.: it. ***fabbrica*** (mac., bg. ***fabrika***).

fázla *adv*, **di ~** *loc. adv.* AtaM 105/22, 297/31; Dms. De prisos; în plus;

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

inutil. *Vem fázla ǵipt.* (Avem cereale de prisos.) Dms s.v.; *Ţísta şeį̯ ăį̯ di fázla u̯a.* (Acest lucru este în plus aici.) Dms s.v.; *Ţi fáţim sa di fázlă.* (Ceea ce facem este inutil.) Dms s.v.

Var.: **fázlă.**

Et.: tc. ***fazla.***

fázlă vezi **fázla.**

făd́úl vezi **fudúl.**

făduḷ́áţă vezi **fuduḷ́áţă.**

făd́ulés vezi **fudulisés.**

făd́ulít vezi **fudulít.**

făguḷ́áti, *pl.* **făguléţ** *s.m.* Can[2] 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Făguleţ, fag mic. *Méčca nu mi vizú că mi vḷ́am stărtít dúpu un făguḷ́áti.* (Ursul nu mă văzu căci mă pitisem după un făguleţ.) Dms s.v.

Var.: **făngulḷ́ţi** (Can[2] 392).

Et.: der. de la ***fag.***

făguvḷ́áti *s.m.* Dms. Pădure de fag; făget.

Et.: der. de la ***fag.***

făguvínă, *pl.* **făguvín** *s.f.* Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Lemn de fag. *Nóstru urmán ăį̯ go̯álă făguvínă.* (Pădurea noastră este numai lemn de fag.) Dms s.v. F i g . (Om) vânjos. *Nu ti cáţă că-į̯ făguvínă.* (Nu te prinde [= nu te lua la întrecere cu el] că este [om] vânjos [= e tare precum e lemnul de fag].) Dms s.v.

♦ *Făguvínă uluvótă.* (L i t. Lemn de fag care creşte drept şi fără noduri. = Se spune despre oamenii nevrednici, care nu se pricep la nimic.) Cap[2] 168/27.

Et.: der. de la ***fag.***

făḱír vezi **faḱír.**

fălbăǵíį̯ă, *pl.* **fălbăǵíį̯** *s.m.* Dms. Lăudăros.

Et.: mac. ***falbaǵija.***

fălbós, fălbo̧să, *pl.* **fălbóş, fălbo̧si** *adj.* Cerna A/Supl; Dms. Lăudăros, fălos.

Var.: **fălbu̯ós** (Cerna A/Supl).

Et.: din ***falbă* + *-ós.***

fălbu̯ós vezi **fălbós.**

fălcós, **fălco̧să** *pl.* **fălcóş, fălco̧si** *adj.* Can[2] 392; Cap 125 s.v. *fálcă*; Dms. Fălcos; cu fălci mari.

Et.: din ***falcă* + *-ós.***

fălés, **fălíri, fălíį̯, fălít** *vb.* IV. *Refl.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 125; ALR II s.n. 7, h. 1861/012; Cerna A/860; Dms. A se făli, a se lăuda, a se mândri. *Lisíţa, ca uzo̧ că lúpu si fălḷ́ásţi di juníl'a luį̯, la prişţito̧ an drum.* (Vulpea, dacă auzi că lupul se laudă cu voinicia lui, îl întâmpină în drum.) Pap M[1] 18/6; *Con si pruḱó cola, uzó glásur di draţ, cum si fălḷ́áu̯ cári ţi ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *I̯o ştiu̯ că eş mult júni, amá júnili nu si fălḷ́áşti níţi úną o̧ără.* (Eu ştiu că eşti foarte voinic, dar voinicul nu se laudă niciodată.) Pap M[1] 18/8; *Úną zúu̯ă li flo so̧áţili luį̯ la céşmă, cári si fălḷ́áu̯ cum fráţil' lor la vḷ́au̯ cumpărát lúcri.* (Într-o zi la cişmea le întâlni pe prietenele ei, care se lăudau cum fraţii lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Mi fălḷ́ám că la căţáį̯ Jéji.* (Mă mândream că l-am prins pe *Jéji.*) Cap[2] 97/2; *Andóį̯ si fălḷ́, andóį̯ si plănḍḷ́ di fičóril' lor.* (Unii se mândreau, alţii se plângeau de copiii lor.) Cap[2] 138/3; *S-nu ti fălḗş că ştiį̯ tu ma mul minčúń di míni.* (Să nu te lauzi că tu ştii mai multe minciuni decât mine.) AtaM 366/4; *El [lúpu] căţo̧ să si fălḷ́ască la toţ că cu luį̯ dinţ po̧áti, nu sáldi s-li spáră vítili, amá po̧áti s-li dispărásca şi s-li mănáncă.* (El [lupul] începu să se laude la toţi că poate cu ai lui dinţi nu numai să sperie animalele dar poate să le sfâşie şi să le mănânce.) Pap M[1] 18/4; *Ţéla ampirátu mult slăgăį̯á că nu vę fičór ca si fălḷ́ască şi į̯el.* (Împăratul se tot gândea că nu avea fecior ca să se fălească şi el.) Cap[2] 138/4; *Rápu li flo̧ cápitili turíti di li lo̧ ca si fălḗscă cu ḗli.* (Arapul găsi capetele

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

aruncate şi le luă ca să se laude cu ele.) Cap^{2} 56/14.

♦ *Fáli-pắrda.* (L i t . Laudă-bese. = Se spune despre fanfaroni, care se laudă cu gura dar la fapte dau îndărăt; laudă-mă gură!) Cap^{2} 178/33.

Var.: **falés.**

Et.: sl. ***hvaliti*** (mac. ***fali***).

fălíri, *pl.* **fălír** *s.f.* Lăudăroşenie. *Júnsi ampirát şi túcu bun tricú cu fălírę luį.* (Ajunse împărat şi numai bine o duse cu lăudăroşenia lui.) Cap^{2} 141/10.

Et.: vezi ***fălés.***

fălítór, fălítǫ́ri, *pl.* **fălítór, fălítǫ́ri** *adj.* Cap 125 s.v. *fălés*; Dms. Lăudăros. *Ună ų́ără ra un ų́om mult minčinós şi fălitór.* (Era odată un om foarte mincinos şi lăudăros.) Cap^{2} 139/29; *Nu poţ s-ti viruį́éş că şimidóų̆ăli sa fălítǫ́ări.* (Nu poţi să te încrezi căci amândouă sunt lăudăroase.) Dms s.v.

Et.: de la ***fălés.***

fălsificát, *pl.* **fălsificáti** *s.n.* AtaM 100/19. Copie.

Et.: mac. ***falsifikat.***

Fălţǫ́na-cál'lor *n.pr.* Pap M^{2} 176/20. Nume de fântână în *Óşiń.*

Fălţǫ́nă *n.pr.* Pap M^{2} 176/19; Cap 125. Nume de fântână în *Óşiń.*

fămę́á'lă *pl.* **fămę́á'** şi **fămé'** *s.f.* Pap^{1} 44; Pap^{2} 79; Can^{2} 392; Cap 125; Wild h. 453/6, 7; ALDM I, h. 422/1; Dms. **1.** Familie. **2.** Copil, descendent, urmaş; copii. *Ų́o si va ancurún că nápcum să fáţiţ fămę́á'.* (Eu o să vă cunun ca apoi să faceţi copii.) Cap^{2} 76/9; *Ácu-į́ fičór si-ń íį̆ă fumę́áį̆ă, ácu-į́ fę́ătă si-ń íį̆ă íl'ă.* (Dacă-i băiat să-mi fie urmaş, dacă-i fată să-mi fie fiică.) DP 192/37; *Ų́el' […] si dúsiră si-ş ubidę́áscă fămę́á'.* (El […] se duseră să-şi caute copii.) Cap^{2} 73/39; *Fičórlu vizú că nu poǫ́áti si lę́ătă ăn cap cu fumę́á'la.* (Tânărul înţelese că nu o poate scoate la capăt cu copiii.) Cap^{2} 106/21; *Ra únă ǫ́ără un ămpirát cári nu vę́a fumę́á'ă.* (Era odată un împărat care nu avea copii.) DP 49/14; *Mul'árę́a múltu jăl'ę́á ca nu vę́a fumę́á'ă şi únă zúų̆ă si zărugó la Dómnu.* (Nevasta mult se jelea că nu avea copii şi într-o zi începu să se roage la Dumnezeu.) DP 183/2; *Aş fóst-aų̆ un bărbát cu únă mul'ári şi raų̆ mult an găį̆lé, că nu vį̆ăų̆ fumį̆ắl'ă.* (Au fost odată un bărbat şi o femeie şi erau foarte amărâţi că nu aveau copii.) MP 96/15; *Cǫ́ti míli an Nǫ́nti, cǫ́ta fumę́'la z-va da Dómnu.* (Câţi oameni drăguţi [sunt] în *Nǫ́nti,* atâţia copii frumoşi să vă dea Dumnezeu.) Can T^{2} 122/5; *Cǫ́áti fămé'iţ fuzíti din Lúnčiń?* (Câte familii aţi plecat din *Lúnčiń?*) Dms s.v. P. e x t. Gospodărie. *Nóstru cătún ári unę́áţi fămé'.* (Satul nostru are puţine gospodării.) Dms s.v.;

♦ *Tátu dróbu ş-la da di fămę́á'ă.* (L i t. Tatăl îşi dă ficatul pentru copii. = Părintele îşi dă şi bucăţica de la gură pentru copii.) Cap^{2} 178/34; *Astrét să įeş di fămę́'ă!* (L i t. Să fii lipsit de copii! = Să n-ai copii!) Pap M^{2} 61/14; *Pi ti fămę́'ă!* ([Jur] pe familia ta [pe copiii tăi]!) Pap^{1} 44 s.v.

Var.: **famí'ă** (Wild h. 453/6), **fămę́'ă** (Can 392), **fumę́áį̆ă, fumę́á'ă**, **fumé'e** (Wild h. 453/7), **fumę́'ă**, **fumį̆ắ'ă.**

Et.: lat. ***familia.***

fămę́'ă vezi **fămę́á'ă.**

fămíliį̆ă, *pl.* **fămílii** *s.f.* ALDM I, h. 422/1. Familie.

Et.: mac. ***familija.***

făndaríḱ vezi **făndăríḱ.**

făndăríḱ, *pl.* **făndăríḱă** *s.n.* DP 233/6; Dms. Salon, cameră de oaspeţi. *Dų́oáu ălăítḱi, cu săltánát, l'ă dúsiră ăn*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

făndaríḱ. (Două curtene, cu [mare] fast, îi duseră în camera de oaspeţi.) DP 83/5; *Ţe̯ástă udái̯ă ăi̯ că vrin făndaríḱ.* (Odaia aceasta e ca un salon.) Dms. s.v.

Var.: **făndaríḱ.**

Et. nec.

făndóc, *pl.* **făndócur** *s.n.* Cap 125; Dms. Bobârnac.

Et. nec.

fănélă, *pl.* **fănéli** *s.f.* Can^2 392; Cap 125; Dms. Flanelă. *Lă noi̯ sắldi dáscălu purtá fănélă.* (La noi numai învăţătorul purta flanelă.) Dms s.v.

Var.: **fanélă** (Can^2 392).

Et.: mac., bg. ***fanela*** (it. ***flanella***).

făngulę̭ti vezi **făguleę̭ati.**

Făntănę̭áli *(***An** *~) n.pr.* Pap M^2 176/21; Cap 125 s.v. *făntǫ́nă*. Nume de loc în *Nǫ́nti.*

Var.: **Făntănę̭li** (Pap M^2 176/21).

Făntănę̭li vezi **Făntănę̭áli.**

făntǫ̨ánă vezi **făntǫ́nă.**

făntǫ́nă[1], *pl.* **făntǫ́ń** *s.f.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125; Dms. Fântână. *Si dúsi ṣa ăn jos ángă únă făntǫ́nă ṣi cóla flǫ únă fę̭tă ţe plănḍe̯á.* (Se duse aşa la vale şi lângă o fântână întâlni o fată care plângea.) Pap M^2 149/12; *Fe̯áta ra şizútă lắngă únă făntǫ́nă.* (Fata se aşezase lângă o fântână.) Cap 125 s.v.

Var.: **făntǫ̨ánă** (Dms s.v.), **fintǫ́nă** (Can^2 392 s.v.)

Et.: lat. ***fontana***.

Făntǫ́nă[2] (**An** ~) *n.pr.* Pap M^2 176/23. Nume de loc în *Nǫ́nti.*

Făntǫ́ń *n.pr.* Pap[1] 45. Nume de localitate în Meglen.

făr vezi **fắră.**

făráş, *pl.* **făráşă** *s.n.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125, 129; Cerna A/737; Dms. **1.** Făraş. **2.** Sertar de păstrat lingurile şi furculiţele. **3.** Vătrai (de dus jarul) Cerna A/737.

Var.: **faráş** (Can^2 392), **fráşă** (*s.f.* Cap 129).

Et.: tc. ***faraş*** (bg. dial. ***faraš***).

fắră *prep.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125; ALR II s.n. 4, h. 932/012, 5, h. 1472/012, 6, h. 1645/012; Dms. Fără. *Că viní sḙ́rta, li pirdúi̯ toţ cáli̯ắ̯ şi viníi̯ cásă fắră cal'.* (Când veni seara, am pierdut toţi caii şi m-am întors acasă fără cai.) Cap^2 29/23; *Izmikáru [...] si dúsi ăn un cătún turţés fắră să spúnă la stăpǫ́nu luı̯.* (Argatul [...] se duse într-un sat turcesc fără să-i spună stăpânului său.) Cap^2 77/8; *Dḙ́duli, fičóru na criscú, si fḙ́si mári, cupiláş, cum si ámnă şa, fo̯r tacǫ́m!* (Moşule, copilul nostru a crescut, se făcu mare, tânăr, cum să umble aşa, fără haine!) Pap M^2 139/9; *Píştaru, fắră să si pucátă napói̯, ca si pruḱǫ́ di cásă, proţắpǫ́.* (Pescarul, fără să se uite înapoi, când se apropie de casă, începu să strige.) Pap M[1] 24/5; *Po̯ámili [...] stau̯ fắră di frúnzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Pátru fắră únă fac trei̯.* (Patru fără unu fac trei.) ALR II s.n., 4, h. 932/012; *Gro̯áu̯ă sam, ăn mǫ́n nu mi pot căţári, áma fắră míni, níţi un lúcru nu si fáţi.* (Grea sunt, în mâini nu mă pot prinde, dar fără mine niciun lucru nu se face. [Ghicitoare: Apa].) Pap M[1] 9/6; *Fičóru criilát li nviţǫ́ to̯áti, fắră ca să zícă vrínă o̯ắră: ştiu̯.* (Feciorul isteţ le învăţă pe toate, fără ca să zică vreodată: ştiu.) Pap M[1] 20/32; *Uráču [...] si púni pri túmbă fǫ́ră ca să pucátă la boi̯.* (Plugarul [...] se urcă pe deal fără să se uite la boi.) Pap M[1] 26/6; *Coş fắră mátiţă.* (Stup fără matcă.) ALR II, s.n., 1, h. 268/012; *Todúr nalt, făr di co̯ásti.* (*Todúr* [n. pr.] înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M^2 50/24; *Viţǫ́l viní la míni, bou̯ să fúgă, ţivá nu nviţǫ́, că ári cap fắră criél.* (Viţel veni la mine, bou o să plece, nimic n-a învăţat, căci are cap fără minte.) Pap M[1] 20/36.

Făr di. Fără. *Făr di tátă, făr di múmă.* (Fără (de) tată, fără (de) mamă.)

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Dms s.v.; *Să spuń, mă făr di ănfurlitúr.* (Să spui, dar fără exagerări.) Dms s.v. *ănfurlitúră.*

♦ *Camíla ubidę cǫ́rni, aş ramási şi fára urécl'i.* (L i t. Cămila căuta coarne [şi] rămase şi fără urechi. = Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul.) Can T[2] 124/9; *Bil'úc fără picurár nu si fáţi.* (Turmă fără păstor nu se face [= nu poate exista].) Cap[2] 167/41; *Vítă fǫ́ră criél.* (L i t. Animal fără minte. = Prost.) Pap M[1] 18/7.

Var.: **fára**, **fără** (Pap[2] 79), **făr**, **for** (Pap[2] 79; Cap 125), **fǫr, fǫ́ră.**

Et.: lat. ***foras.***

fărcărés, **fărcăríri**, **fărcăríi̯**, **fărcărít** *vb.* IV. *Intranz.* Cap 125; Dms. (Despre cal) A fornăi; a strănuta. *Cálu fărcărc̦áşti cu nórli con víni lúpu.* (Calul fornăie pe nări când vine lupul.) Cap 125 s.v.; *Vítili fărcărc̦áu̯ ăn ai̯oár şi noi̯ fučám sub pucróv.* (Vitele fornăiau în grajd şi noi sforăiam sub pătură.) Dms s.v.; *Cálu, co̯an picăsc̦áşti ţivá, zăcáţă să fărcărc̦áscă.* (Calul, când simte ceva, începe să fornăie.) Dms s.v.

Et.: bg. ***hărkam.***

fărculáş vezi **truculáş.**

fărčo̯ás vezi **fučǫ́s.**

fărčǫ́s vezi **fučǫ́s.**

făricătúră, *pl.* **făricătúr** *s.f.* Can[2] 392; Cap 126 s.v. *fáric*; Dms. Potcovire; ferecătură.

Et.: din ***fáric*** + ***-ătúră.***

fărinár, *pl.* **fărinár** *s.m.* Can[2] 392; Cap 126 s.v. *făríně*; Dms. Vânzător de făină, făinar. *Ăcu víni fărináru, să-ń spuń şi lă míni.* (Dacă vine vânzătorul de făină, să-mi spui şi mie.) Dms s.v.

Et.: din ***făríně*** + ***-ár.***

fărinát, **fărinátă**, *pl.* **fărináţ**, **fărináti** *adj.* Cap 126 s.v. *făríně*; Dms. Făinos.

Et.: din ***făríně*** + ***-át.***

făríně, *pl.* **făríńur** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 126; ALR II s.n. 1, h. 93/012; Cerna A/1416, 1417; Wild h. 1–7; ALDM III h. 1205/1–7, h. 1206/1–7; Dms. Făină. *Únă ǫ́ră, ca si fę́si únă súşă di tǫ́ti ápili sicníră şi biriḱét ič nu si fę́si, [...] si fę́si únă scămputíă, di óca di făríně ra doi̯ altăl'ǫ́ţ şi ără nu putéi̯ flári.* (Odată, când fu o secetă de au secat toate apele şi nu se făcu deloc recoltă, [...] fu o scumpete, de era ocaua de făină doi piaştri şi tot n-o găseai.) Can T[1] 276/28; *La trimę́si [fičóru] únă zúu̯ă la mǫ́ără să máţină făríně.* (Îl trimise [pe băiat] într-o zi la moară să macine făină.) Cap[2] 29/3; *L'úspili să li burvéş cu făríně şi să-l' li dai̯ la i̯ápă.* (Solzii să-i amesteci cu făină şi să i-i dai iepei.) DP 34/14; *Aş lo pri únă pói̯ni făríně.* (Îşi luă făină pentru o pâine.) MP 160/5; *Fę́ta ra scúnsă an crǫ́bla di făríně.* (Fata se ascunsese în putina de făină.) W 66/12; *Únă d'úu̯ă, un cătunc̦án pitricú doi̯ fičór la mǫ́ără şi̯u si turnáră fără făríně.* (Într-o zi, un ţăran trimise doi feciori la moară şi [ei] se întoarseră fără făină.) AtaM 362/16; *Faríně di gărnişór.* (Făină de porumb; mălai.) ALR II s.n. 1, h. 93/012.

♦ *Nu dar făríně cu i̯el.* (L i t. Nu faci făină cu el. = Nu faci nici o ispravă, nici o treabă cu el; Nu faci casă bună cu el.) Cap[2] 178/36.

Var.: **farínă.**

Et.: lat. ***farina.***

fărinós, **fărinǫ́să**, *pl.* **fărinóş**, **fărinǫ́si** *adj.* Dms. Făinos, ca făina.

Et.: lat. ***farinosus.***

fărlíi̯ă vezi **tărlę́áu̯ă.**

făr'áčcă *s.f.* Wild h. 385/3; ALDM II, h. 1097/7. Suveică.

Var.: **frăláčcă** (ALDM II, h. 1097/7).

Et.: mac. ***frlačka.***

fărl'ă vezi **tărlę́áu̯ă.**

fărmáţă vezi **parmác.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fărmăčíi̯ă *pl.* **fărmăčíi̯** *s.f.* Cerna A/437. Farmacie.

Et.: dr. ***farmacie***.

fărmăcíst *pl.* **fărmăcíşt** *s.m.* Cerna A/438. Farmacist.

Et.: dr. ***farmacist***.

fărmăzón, *pl.* **fărmăzóń** *s.m.* Dms. Persoană decăzută, cu apucături dubioase. *Fărmăzónuli, ắcu ti l̦a̯u̯ di ti băpńés, să vez tu!* (Stricatule, dacă te iau şi te dau de pământ, să vezi tu!) Dms s.v.

Et.: gr. ***φαρμαζόνες*** (bg. ***farmason***.

fărnígă vezi **furnígă**.

fărsíi̯ă vezi **virisíi̯a.**

fărtát, *pl.* **fărtáţ** *s.m.* Pap[1] 44, 45; Pap[2] 79; Can[2] 392, 393; Cap 126; Cerna A/Supl; ALDM I, h. 417/1–7; Dms. Fârtat, prieten. *Bégu ăn L'umníţă vút-ă̯u un fărtáti şi cu i̯ăl si dús-ă̯u la l̦u̯ov.* (Beiul din *L'umníţă* avea un prieten şi cu el a plecat la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bíni afl̦óm furtáti.* (Bine te-am găsit, fârtate.) W 68/21; *Ţe ţop, bra, fărtáti?* (De ce ţipi, bre, frate?) Cap[2] 83/8; *Nu ti spári, furtáti.* (Nu te speria, fârtate.) W 67/15; *I̯úndi, i̯ún-ti duţ, fărtáti?* (Unde, unde de duci, fârtate?) Can T[3] 166/25; *Bólin Dúi̯čin vę trei̯ fartáţ: un nalbánt, un cuţutár şi un duk'angía.* (*Bólin Dúi̯čin* avea trei prieteni: un potcovar, un cuţitar şi un negustor.) Can T[2] 108/27; *Lai̯nţ fărtáţ la ţănę́u̯ lu nivę́stă'ĭ cal.* (Ceilalţi prieteni ţineau calul nevestei.) Cerna T; *Călisíra tu̯ăţ fărtáţi' şi zuntuníi̯'.* (Îi poftiră pe toţi fârtaţii şi neamurile.) MP 204/5; *Fắrti Crísti!* (Fârtate Cristi!) Cerna A/Supl; *Fắrti Rísti, zăél si-ţ spun un lúcru.* (Fârtate Risti, vino să-ţi spun un lucru.) Cap 126 s.v.

♦ *Ca di fărtát la dărǫ́.* (L i t. Îl făcu ca de fârtat. = L-a bătut bine; l-a aranjat bine.) Cap[2] 178/38.

Var.:**fartát**, **fắrti, fărtáti, furtát.**

Et.: din ***frate*** **+ *-át.***

fărtátcă, *pl.* **fărtátk'i** *s.f.* Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Surată.

Et.: din ***fărtát*** **+ *-că***.

fărtátčuc vezi **fărtătčúc.**

fărtáti vezi **fărtát.**

fărtatlǫ́c vezi **fărtătlǫ́c.**

fărtăčúc vezi **fărtătčúc.**

fărtătčúc, *pl.* **fărtătčúţ** *s.m.* Can[2] 393; Dms. Prieten mai mic.

Var.: **fărtátčuc** (Can[2] 393), **fărtăčúc** (Cap 126 s.v. *fărtát*.)

Et.: de la ***fărtát*** **+ *-čuc***.

fărtătlo̯ác vezi **fărtătlǫ́c.**

fărtătlǫ́c, *pl.* **fărtătlǫ́ţi** *s.n.* Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Frăţie, camaraderie.

Var.: **fărtatlǫ́c** (Can[2] 393), **fărtătlo̯ác** (Dms).

Et.: din ***fărtát*** **+ *-lǫ́c.***

fărtăţíl'ă, *pl.* **fărtăţíl'** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Prietenie strânsă, camaraderie; frăţie de cruce.

Et.: din ***fărtát*** **+ *-íl'ă.***

fắrti vezi **fărtát.**

făsălóc *s.* Aventură, peripeţii; treabă. *Acmu̯ắ s-la spun şi mi̯ă̯u̯ făsălóc.* (Acum să vă spun şi peripeţiile mele.) MP 254/30.

Et. nec.

făsăríi̯ă, *pl.* **făsării̯** *s.f.* ALDM I, h. 171/ 2–7; Dms. Gălăgie.

Et.: gr. ***φασαρία.***

făsǫ́li vezi **făsúl'.**

făsulíi̯e vezi **făsúl'.**

făsúl', *pl.* **făsúl'ă** *s.n.* Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126; ALR II s.n. 4, h. 1097/012; ALDM II, h. 983/7; Dms. Fasole. *Făsǫ́li tărótă.* (Fasole bătută.) ALR II s.n. 4, h. 1097/012; *Bob si zíţi la făsulíi̯e.* (*Bob* se spune la fasole.) Cerna T.

Var.: **făsǫ́li**, **făsulíi̯e.**

Et.: gr. ***φασούλι*** (bg. ***fasul*****).**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

făşăníță vezi **făşiníță.**

Făşăníțur *n.pr.* Pap M^2 176/25; Cap 126. Nume de loc în *Nọ́nti.*

Var.: **Făşníțur (**Cap 126).

Et.: ***făşiníță.***

făşiníță, *pl.* **făşiníți, făşiníțur** *s.f.* Can^2 393; Cap 126 s.v. *fáşă*; ALR II s.n. 1, h. 8/012; Dms. Fâşie. *Făşiníță di pimínt.* (Fâşie de pământ.) ALR II s.n. 1, h. 8/012; *Cu únă făşiníță di pimínt si slăgăi̯á uráč.* (Cu o fâşie de pământ se credea agricultor.) Dms s.v.

Var.: **făşăníță** (Can^2 393; Dms).

Et.: der. de la ***fáşă.***

Făşníțur vezi **Făşăníțur.**

făt vezi **fut.**

fătút vezi **futút.**

fățíčcă vezi **fățičcă.**

fe̯ámin, **fe̯ámină** (**fe̯ámini**) *pl.* **fe̯ámiń**, **fe̯ámini** *adj.* şi *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 126; ALR I, h.495/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 753/1–6, h. 774/1–5, 7; Dms. (Fiinţă) de sex feminin. *o̯áia fițo̯á un ńel fe̯ámin.* (Oaia a fătat o mieluţă.) Dms s.v.; *Mult ăş vre̯a să-l' rude̯áscă fe̯ámină.* (Mult îşi dorea să-i nască fată.) Dms s.v.; *Cáfcu fę́si fę́mini?* (Ce fel de fete făcu?) Cerna A/Supl; *Ńă l' fi̯é̯mine.* (Mieluţe.) Cap 126 s.v.; *Fe̯ámini viți̯ól.* (Viţeluşă.) ALDM II, h. 753/2-5; *Fe̯ámini mắnd̯u.* (Mânză.) ALDM II, h. 774/1, 7.

♦ *I̯ápa fe̯ámină-l' rudí.* (L i t. Iapa îi fătă un mânz de sex feminin. = Se spune despre cei care încearcă ceva, dar nu reuşesc.) Cap^2 179/1.

Var.: **fę́min**, **fi̯ę́min.**

Et.: lat. ****feminus, femina.***

fe̯árică[1]**,** *pl.* **fe̯áriț** *s.f.* Can^2 393; Cap 126; Dms. Ferigă. *Fičóru [...] ampl'ó un fo̯áli ți la dărără di co̯ája di bo̯u̯ şi la turí ăn fe̯árică.* (Băiatul [...] umplu un burduf pe care îl făcură din piele de bou şi-l aruncă în ferigă.) Cap^2 142/25; *Cusíră undó̯u bráți di fe̯árică şi dărără duşéc di durmít.* (Cosiră câteva braţe de ferigă şi făcură saltea de dormit.) Dms s.v.

Var.: **fę́rică**[1] (Can^2 393).

Et.: lat. ***filix, -licem.***

Fe̯árică[2] *(Ắn ~) n.pr.* Pap M^2 176/26; Dms. Nume de loc în *Lúnd̯iń. Ắn Fe̯árică şi noi̯ ve̯am ágri.* (În *Fe̯árică* aveam şi noi terenuri agricole.) Dms s.v.

Var.: **Fę́rică**[2] (Pap M^2 176/26)**.**

Et.: ***fe̯árică***[1]**.**

fe̯átă, *pl.* **fe̯áți** *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127; ALR I 2, h. 191/012, h. 192/012, 013, h. 245/012, 013; ALR II s.n. 2, h. 6, h. 1656/012; Cerna A/50, 55, 509–513; Wild h. 447/7, h. 461/1–7; ALDM I, h. 453, 456/1–7; Dms. Fată, fiică; copilă. *Au̯ lo cáu̯lu ți̯el di lemn şu fuzí să-u̯ cáftă fe̯áta ți̯e̯a mai̯ muşáta di lúmi.* (Luă calul de lemn şi plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap^2 108/12; *Dú-ti fe̯átu, s-ti mănáncă că murím di ápu.* (Du-te, fato, să te mănânce, că murim de apă [= sete].) Cap^2 120/3; *Am [...] únă fe̯átă nosocómă.* (Am […] o fiică infirmieră.) AtaM 390/15; *Fičúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafé şi di mătási şi z-dúsi s-u̯u̯ primini̯ắscă fi̯ắta.* (Tânărul, dacă se duse acasă, luă o rochie de catifea şi de mătase şi merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Si dúsi şa ăn jos ángă únă fắntọ́nă şi cóla flọ únă fę́tă ți̯e plănd̯e̯á.* (Se duse aşa la vale şi lângă o fântână acolo întâlni o fată care plângea.) Pap M^2 149/12; *Ácu mi le̯a ămpirátu di mul'ári, i̯o si-i̯ rudés un fičór cu so̯árli ăn frúnti şi únă fe̯átă cu lúna-n k'éptu.* (Dacă împăratul mă ia de nevastă, eu o să-i nasc un băiat cu soarele în frunte şi o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Țísta [gai̯dağ́ia] priúnă cu ó̯mini l' lu cupiláşu si duc sfiríndurlę la fę́tă cu pucló̯ni, cu răzínt şi cu ǵirdánu di furliń.* (Acesta [cimpoierul] împreună cu oamenii tânărului se duc, cântând din cimpoi, la

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fată cu pocloane, cu argint şi cu salba de bani de aur.) Can T[1] 274/32; *Vc̦a únă fc̦átă că vrínă túrtură şi sirbičósă co̦áta si fáţi.* (Avea o fată ca o turturică şi cât se poate de harnică.) DP 78/3; *Fóst-au̯ únă o̦áră únă mu'lári cu do̦áu̯ fe̦ţi.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Să viním mo̦i̯ni să-u̯ trantím tapóla di să-u̯ lo̦m fe̦ta.* (O să venim mâine să doborâm plopul şi să luăm fata.) Pap M[1] 16/4; *K'înisí si mi̯ărgă şi bătú pri únă fi̯ătă crăli̯ăscă.* (Porni la drum şi întâlni o fată de împărat.) MP 18/17; *Ca si dăsfi̯ăsi cu̯ăla, flo tri̯ăi̯ fi̯ăţi.* (Dacă se coborî acolo, găsi trei fete.) MP 16/26; *Fi̯ătili ţi̯ăli căţára s-plóngă.* (Fetele acelea începură să plângă.) MP 18/1; *U scu̯ăsi cu̯ăja [di cápră] di pri i̯a, s-fi̯ăsi fi̯ătă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [şi] se făcu fată.) MP 128/7; *Búnă şi criilátă fc̦átă am.* (Frumoasă şi deşteaptă fată am.) DP 69/5; *Fc̦átă mári.* (Fată mare.) ALDM I, h. 456/1–7; *Ruşo̦nę fe̦tă'lă.* Nume de plantă; ruşinea fetei. Can[2] 393. P. e x t. Logodnică, mireasă. Wild h. 447/7.

Var.: **fe̦tă**, **fi̯ătă.**

Et.: lat. ***feta.***

fc̦átičcă, *pl.* **fc̦átički** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127 s.v. *fc̦átă*; ALDM I, h. 454/1-6; Dms. Fetiţă. *Uzo̦á i̯ că si pirdú únă fc̦átičcă.* (Am auzit că s-a pierdut o fetiţă.) Dms s.v.

Var.: **fc̦atíčcă** (Cap 127 s.v. *fc̦átă*), **fe̦tičcă** (Can[2] 393), **fe̦tişcă** (Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393 s.v.), **fitíşcă** (Cap 127 s.v. *fc̦átă*).

Et.: *din* ***fc̦átă* + *-íčcă.***

fc̦atíčcă vezi **fc̦átičcă.**

fébru̯ar vezi **februári̯ă.**

februári̯ă *s.* Cerna A/1546; ALDM III, h. 1310/1–7. Februarie.

Var.: **fébru̯ar** (ALDM III, h. 1310/1)**, fevruáris** (ALDM III, h. 1310/6)**, fevruários** (ALDM III, h. 1310/7), **fevruáriu** (ALDM III, h. 1310/2–5).

Et.: dr. ***februarie.***

fes, *pl.* **fésur** şi **fési** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; Dms. Fes, căciulă. *Ţé'la ai̯ la láră fésu din cap.* (Aceia îi luară fesul din cap.) Cap[2] 47/26; *An lu̯ăc di cu̯ăvă, ai̯ di̯ădira un fi̯ăs din cap s-la ámpi̯ă di ápu.* (În loc de cofă, îi dădură un fes din cap să-l umple cu apă.) MP 36/25; *Fésu la nşáră cu furlíń.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T[1] 266/9; *An vro̦ pri fes pun fe̦tili şi tipilo̦c di răzínt.* (În vârful căciulii fetele pun şi *tipilo̦c* de [acoperământ brodat cu] argint.) Can T[1] 266/9; *Fésu la po̦rtă tíniri'l o̦míń.* (Fesul îl poartă oamenii tineri.) Can T[1] 265/9.

Var.: **fi̯ăs.**

Et.: tc. ***fes*** (mac., bg. ***fes***).

fet, **fitári**, **fitái̯**, **fitát** *vb.* I. *Tranz.* şi *refl.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; ALR II 2, h. 328/012; Dms. A făta. *I̯ápa fito̦á doi̯ mo̦anḑ.* (Iapa a fătat doi mânji.) DP 34/18; *Túnţc̦a ţc̦a lámńă ţirc̦á si fc̦átă.* (Atunci, zmeoaica era pe punctul de a făta.) Cap[2] 143/24.

Nu-ń ţi fc̦átă cápu. A nu-l duce capul. *Si čudc̦á drácu cum di pugudí pri tári u̯om ţi íč nu-l' fc̦átă cápu.* (Se mira dracul, cum de nimeri peste aşa un om, pe care nu-l duce capul.) DP 118/33; *Cu ţi ári grişo̦át tísta fakír di ţc̦áşti li trázi şi să-l' da Dómnu tári mu'lári, ţi lă ţivá nu-l' fétă.* (Cu ce a greşit amărâtul acesta de le trage [toate] astea şi [ca] să-i dea Domnul o aşa femeie, [pe care] nu o duce capul la nimic.) DP 56/30.

♦ *Al' ţi fito̦ bóu.* (L i t. I s-a fătat [= a fătat] boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Can T[2] 111/21.

Et.: lat. ***fetare.***

fevruáris vezi **februári̯ă.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fevruários vezi **februáriu̯ă.**
fevruáriu vezi **februáriu̯ă.**
fé̯min vezi **fe̯ámin.**
fé̯ric vezi **fáric.**
fé̯rică[1,2] vezi **fe̯árică**[1,2]**.**
fé̯tă vezi **fe̯átă.**
fé̯tičcă vezi **fe̯átičcă.**
fé̯tişcă vezi **fe̯átičcă.**
fi̯ắt *s.n. invar.* Dms. Preţ, valoare.
Et.: tc. ***fiyat.***
fi̯ắs vezi **fes.**
fi̯ắtă vezi **fe̯átă.**

fič *s. În expr. Cu fíčlu.* Numele unui joc de copii. Pap M[2] 91/16.

Et. nec.

fičór, *pl.* **fičór** *s.m.* Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; ALR I 2, h. 185/012, 013; ALR II 1 h. 53/012; ALR II s.n. 5 h. 1476/012; Cerna A/55, 509, 515–517; Wild h. 459/1–7, h. 460/1, 3–7; ALDM I, h. 452, 458/1–7; Dms. Fiu, băiat; copil, fecior; flăcău, tânăr. *Fičór mic.* (Băieţel.) Cerna A/516; *Si čudú̯u̯ cum si la pú̯ră fakíru di fičór, cári nu vu̯a níţi un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul flăcău, care n-avea nicio vină.) Cap[2] 74/26; *Mícu fiču̯ór lă am cásă, sirbú̯şti şi i̯ăl că fîlaca.* (Băiatul cel mai mic este acasă, lucrează şi el ca paznic.) AtaM 390/15; *Vem fiču̯ór cári căntára şi işóra dáscăl', cătihitéi, i̯átroi̯.* (Avem băieţi care au învăţat şi au ieşit dascăli, profesori, medici.) AtaM 390/13; *La ţísta fiču̯ắr ţi̯ắri mángă.* (Copilului ăsta îi trebuie mâncare.) Kats 70/2; *Am […] un fiču̯ór, la zaharoplastíu sirbú̯şti.* (Am […] un fiu, lucrează la cofetărie.) AtaM 390/15; *Únă táifă ş-vu̯a şápti fičór.* (O familie avea şapte copii.) DP 202/20; *Únă zúu̯ă tátu şi múma si lăfi̯áu̯ cu̯t ăi̯ angrăşát fičóru.* (Într-o zi tata şi mama vorbeau cât s-a îngrăşat feciorul.) Pap M[1] 14/7; *Caţără fičóri' să vínă un căti un şi să ţé̯ră căti únă mučcátă di bíbă.* (Începură copiii să vină unul câte unul şi să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T[1] 277/19; *Vin tu̯áti námur'i di cútru fičór cu cú̯ti un băcşís, ă' duc la rămásnica lu fičóru.* (Vin toate neamurile din partea tânărului cu câte un dar, îl duc logodnicei tânărului.) Cerna T; *Tát-su fičórlu̯i scú̯ti késişi púni pri pugáčă cú̯tiva líri şi lánti pári.* (Tatăl tânărului scoate punga cu bani şi pune pe pâine câteva lire şi alţi bani.) Can T[2] 118/11; *Cu̯áda lu cálu lu fičór 'lu căţú̯ múntili.* (Muntele agăţă coada calului feciorului.) Cap[2] 136/34; *Fičóru si dúsi la ápu şi amp'ó un fu̯áli ţi la dărără di cu̯ája di bou̯.* (Feciorul se duse la apă şi umplu un burduf pe care îl făcură din pielea boului.) Cap[2] 142/24; *Fă tu un códru şi să-l trimeţ fičóru să ńu-l dúcă.* (Fă tu o plăcintă şi să-l trimiţi pe băiat să mi-o aducă.) Cap[2] 115/36; *La fe̯átă ă' si fé̯si mílă di ţísta fičór şi, cu̯n nu ra drácu cóla, ă' zísi la fičór.* (Fetei i se făcu milă de acest băiat şi, când dracul nu era acolo, îi zise băiatului.) Pap M[1] 20/23; *Ţíşta fičúri̯i si i̯a bat că nu mi scúltă.* (Pe copiii aceştia o să-i bat că nu mă ascultă.) Kats 70/4; *Fičór'ă antrără tru únă urmáni múltu dé̯să şi culó si scúmsiră.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă şi acolo se ascunseră.) Cap[2] 105/20; *Fičóri' ţi colidisés si zic colidár.* (Copiii care colindă se numesc colindători.) Can T[1] 268/14; *Táta-su nu i̯a putú̯ cunu̯áştiri ca vu̯a tricút molt văcót şi fičóri̯i rau̯ criscúţ şi rau̯ izminíţ la fáţă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme şi copiii crescuseră şi se schimbaseră la faţă.) DP 188/26; *Ţéla ampirátu mult slăgă̯á că nu vę fičór ca si fălé̯ască şi i̯el.* (Împăratul se tot gândea că nu avea băiat să se fălească şi el.) Cap[2] 138/4; *Mu̯ártę […]a' lu súflitu la fičór şi fuzí.*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

(Moartea [...] îi luă sufletul băiatului şi se duse.) Cap[2] 23/6; *Únă zúu̯ă, ca işóra fičúriį la lu̯ăf, nu s-turnára cásă.* (Într-o zi, dacă plecară feciorii la vânătoare, nu se [mai] întoarseră acasă.) MP 12/8; *Fičóriĭ antráră an un urmán mult des.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă.) Pap M[1] 14/26; *Ra un o̯áră un tátă şi únă múmă cári veu̯ mulț fičór.* (Era odată un tată şi o mamă care aveau mulţi copii.) Pap M[1] 14/2.

Fac fičór. A naşte. ALDM I, h. 468/1.

♦ *Fičóriĭ mănáncă prúni, la tătǫ́n la strépijă díntiĭ.* (L i t. Copiii mănâncă prune, iar părinţilor li se strepezesc dinţii. [= Dezmăţul copiilor ce îl suportă părinţii].) Pap M[2] 69/41.

Var.: **fiču̯ár** (Cap 127 s.v.; ALDM I, h. 452, 458/3; Dms s.v.), **fičo̯ór, fičúr.**

Et.: lat. ****fetiolus***.

fičórel vezi **fičurél.**

fičoríş, *pl.* **fičoríş** *s.m.* Fecioraş, copilaş. *Kînisí cu dóiĭlă fičoríş muĺárʒa luį.* (Femeia lui porni [la drum] cu cei doi copilaşi.) DP 36/17.

Et.: din ***fičór* + *-íş.***

fičorlác vezi **fičurlác.**

fiču̯ár vezi **fičór**.

fičo̯ór vezi **fičór**.

fičúr vezi **fičór**.

fičurʒámi *s. col.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Feciorime; tineret. *Noį, fičurʒámʒa, că nă sculám diminʒáța, dunám prắčki di čărníč şi dărám foc.* (Noi, tinerii, când ne sculam dimineaţa, adunam crengi de dud şi făceam focul.) AtaM 360/20; *Múltă fičurʒámi vizúį cóla.* (Mult tineret am văzut acolo.) Dms s.v.

Var.: **fičurémi** (Pap[2] 79; Can[2] 393).

Et.: din ***fičór* + *-ʒámi.***

fičurʒáşti *adv.* Dms. Copilăreşte. *Júdică fičurʒáşti.* (Judecă copilăreşte.) Dms s.v.

Et.: din ***fičór* + *-ʒáşti.***

fičurél, *pl.* **fičurél'** *s.m.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Băieţel; tinerel. *Fóst-au̯ vrínă o̯áră un fičórel.* (Era odată un băieţel.) Cerna T.

Var.: **fičórel.**

Et.: din ***fičór* + *-él.***

fičurés, **fičurʒáscă**, *pl.* **fičurésţ** *adj.* Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Fecioresc, copilăresc.

Var.: **fičurésc** (Can[2] 393; Dms).

Et.: din ***fičór* + *-ésc.***

fičurésc vezi **fičurés.**

fičurémi vezi **fičurʒámi.**

fičuríc, *pl.* **fičuríţ** *s.m.* Cap 128 s.v. *fičór*; ALDM I, h. 459/1. Băieţel; copilaş.

Et.: din ***fičór* + *-ic.***

fičuríl'ă *s.f. col.* Dms. Feciorime; tineret.

Et.: din ***fičór* + *-íl'ă.***

fičurlác, *pl.* **fičurláţ** *s.m.* Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Cerna A/516; ALDM I, h. 459/1–6; Dms. Copilaş, tinerel, fecioraş; băieţel. *[Picuráru] vʒádi un fičurlác.* ([Păstorul] vede un copilaş.) AtaM 395/17; *„Fičurlácu s-lă fríziţ”, zísi móşu, „di cu scrum s-mi ung di sa-ń trʒácă”.* („Să frigeţi copilaşul”, zise moşul, „ca să mă ung cu scrum şi să-mi treacă”.) DP 40/28; *Ţísta fičurlácu mult criştʒá, co̯an ra di un an ra că di zʒáţi.* (Copilaşul acesta creştea mult, când era de un an era ca de zece.) DP 105/34; *Áţi la grăbní ţéla fičorlácu şi la turí ăn Vardár.* (Şi-l apucă pe fecioraş şi-l aruncă în Vardar.) DP 32/5; *An ţʒa no̯ápti muĺárʒa ăş rudí un fičorlác.* (În acea noapte femeia născu un copilaş.) DP 32/1.

Var.: **fičorlác.**

Et.: din ***fičór* + *-lác.***

fičurlo̯ác vezi **fičurlo̯c.**

fičurlo̯c, *pl.* **fičurlo̯ţi** *s.m.* Can[2] 393; Dms. Timpul copilăriei; copilărie.

Var.: **fičurlo̯ác** (Dms).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: *din **fičor** + **-lóc.***

fidán, **fidáncă** *pl.* **fidáń, fidáńki** *s.m.* şi *f.* Cap 127; Cerna A/1309; ALDM II, h. 1118/1, 4, 5, 7; Dms. Lăstar, mlădiţă. *Ca si-ń la lc̦au̯, mámu móri, Góna lu Ménţa [...], fidán di trindáfil.* (Că-l voi lua, mamă, măre, pe *Góna* lui *Ménţa* [...], lăstar de trandafir.) Cap 18/13.

♦ *Ca vrin fidán.* (L i t. Ca un lăstar = Se zice despre un tânăr chipeş şi voinic.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fidan*** (mac., bg. ***fidan***).

fi̯ęmin vezi **fę́amin.**

fikír vezi **fakír.**

fílaca *s.m.* Paznic. *Mícu fičṵór lă am cásă, sirbc̦áşti şi i̯ăl că fílaca.* (Pe băiatul cel mai mic îl am acasă, lucrează şi el ca paznic.) AtaM 390/15.

Et.: gr. ***φύλακας.***

filádă, *pl.* **filóz** *s.f.* Can^2 393; Dms. **1.** Abecedar. *Díca-u̯ anviţá „crúţę-jútă”, aĭ dădę́ filádă.* (După ce învăţă „Cruce-ajută”, îi dădea abecedar.) Can T^1 266/37; *Ău̯ scọ́asi filáda.* (A terminat [= de studiat] abecedarul.) Dms s.v.; *Că pri ápu căntá filádă.* (Citea abecedarul ca pe apă [= cursiv, fluent].) Dms s.v. **2.** Foaie, foiţă. *Dọań únă filádă să-ń dar únă ţigáră.* (Dă-mi o foiţă să-mi fac o ţigară.) Dms s.v.

Et.: gr. ***φυλλάδα.***

fíldiş, *pl.* **fíldiş** *s.m.* Cap 127; Dms. Dinte sau os de elefant; fildeş.

Et.: tc. ***fildişi.***

Fílc̦a *n.pr.* Cap 127. Nume de persoană. *I̯el ş-u lę, mámu móri, Fílc̦a di lu Vínc̦a.* (El şi-o ia [în căsătorie], mamă dragă, pe *Fílc̦a* a lui *Vínc̦a.*) Cap^2 21/2.

filc̦án *pron. neh*. Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127; Dms. Cutare. *Strói̯nicu spúni ca-i̯ vinít să la-u̯ ţę́ră fę́ta dúpu filc̦án cupiláş.* (Peţitorul spune că a venit să le-o ceară fată după cutare tânăr.) Can T^1 274/7; *Să furóm pári di la filę́n čurbağíi̯a.* (O să furăm bani de la cutare bogătaş.) Cap^2 33/25; *Si uzọ́ la ampirátu că la filc̦án čéşmă rau̯ doi̯ răsláń.* (Se auzi la împărat că la cutare fântână erau doi lei.) Cap^2 75/28; *Trimc̦ási doi̯ suvaríi̯ sa-l' spúnă că čilibí ămpirát nărănčáşti să si dúcă ăn fi'án cazá.* (Trimise doi jandarmi să-i spună că nobilul împărat porunceşte să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

Ăn filc̦án văcọ́t. (Odată, de mult, la un moment dat; nu ştiu când.) Cap^2 26/14.

Var.: **filę́n**, **fil'án.**

Et.: tc. ***filân.***

filę́n vezi **filc̦án.**

filíi̯ă, *pl.* **filíi̯** *s.f.* Can^2 393; Cap 127; Cerna A/809; ALDM II, h. 727/1–7; Dms. Felie. *Únă filíi̯ă di pọáni.* (O felie de pâine.) Dms s.v.; *Filíi̯ă di ľubiníţă.* (Felie de pepene verde.) Dms s.v.; *Tă'ľọ́ únă filíe.* (Tăie o felie.) Cap^2 75/3; *Ára ọ́spiţi' pri únă filiă di pọ́i̯ni anţápă cáti un mitilíc.* (Iar oaspeţii înfig câte un bănuţ pe o felie de pâine.) Can T^2 118/22.

Var.: **filiă**, **filíe.**

Et.: gr. ***φελί*** (bg. ***filija***).

filiă vezi **filíi̯ă.**

filíe vezi **filíi̯ă.**

filíz *s.m.* AtaM 297/32. Lăstar, mlădiţă.

Et.: tc. ***filiz*** (bg. ***filiz***).

fil' (**fil**), *pl.* **fil'** *s.m.* Elefant. *Fráţi' vi̯ău̯ căţát şi un fi' mult máre.* (Fraţii prinseseră şi un elefant foarte mare.) MP 244/1.

Et.: tc. ***fil.***

fil'ál *adv.* Dms. Imediat, numaidecât. *Fi'ál să vínă.* (Să vină imediat.) Dms s.v.; *Fi'ál lă flọa ğu̯i̯ápu.* (A găsit răspunsul imediat.) Dms s.v.

Et. nec.

fil'án vezi **filc̦án.**

fimirídă, *pl.* **fimirídi** *s.f.* ALDM III h. 1465/2–7. Ziar.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: gr. ***εφημερίδα***.

Fínă *n.pr.* Pap[2] 79. Nume de cățea.

finér, *pl.* **fineáră** *s.n.* AtaM 78/1, 139/16; Dms. Felinar. *Ţc̦ári s-ti ubidím cu finéru.* (Trebuie să te căutăm cu felinarul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fener*** (mac., bg. ***fener***).

fintǫ́nă vezi **făntǫ́nă.**

fi̯ócă, *pl.* **fi̯óki** *s.f.* AtaM 287/31; ALDM II, h. 697/1. Sertar.

Var.: **fiócă** (AtaM 287/31).

Et.: mac. ***fioka.***

fíră, *pl.* **fíri** *s.f.* Dms. Lipsă, pierdere în greutate. *Grǫ́anu vu fíră mári.* (Grâul [= bobul de grâu] a avut pierdere mare în greutate.) Dms s.v.; *Nu mi zăuṣǫ́ái̯, ăń dc̦ádi fíră.* (N-am fost atent, mi-a dat lipsă [la cântar].) Dms s.v.

Et.: gr ***φύρα*** (mac., bg. ***fira***).

firăunlúc, *pl.* **firăunlúți** Dms. Perfidie, răutate, intrigă. *Săldi firăunlúc ăi̯ bun.* (Numai de intrigă e bun.) Dms s.v.

Et.: din ***firión*** + ***-lúc*** [= ***lǫc***].

firés, **firíri**, **firíi̯**, **firít** *vb.* IV. *Refl.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; Dms. A se feri, a se păzi; a se ascunde. *Firé̦-ti si nu ti cálcă cálu.* (Fereşte-te să nu te calce calul.) Can[2] 393 s.v.; *Mi firés s-nu ţivá s-mi vc̦ádă.* (Mă ascund să nu cumva să ma vadă.) Dms s.v.; *Dómnu s-ti firc̦áscă.* (Să te păzească Dumnezeu.) Dms s.v.

♦ *Si firc̦ásti ca drácu di tămǫ́ńă.* (Se fereşte ca dracul de tămâie.) Cap[2] 207/10.

Et.: lat. ****ferire***.

firión, *pl.* **firión** *s.m.* Dms. Om rău, perfid, intrigant. *Ţísta-i̯ mári firión.* (Acesta e mare intrigant.) Dms s.v.; *Fui̯ di u̯a firiónuli!* (Fugi de aici răule!) Dms s.v.

Et.: din tc. ***firavun***.

firisés vezi **furisés.**

firisít vezi **furisít.**

firmán *s.* Ordin, decret; firman. *Priúnă cu si̯ắţira căzú şi un firmán.* (Împreună cu secera căzu şi un ordin.) MP 202/20; *Ţi pişiu̯á firmánu?* (Ce scria în decret?) MP 202/22.

Et.: tc. ***ferman*** (bg. ***ferman***).

firţés vezi **firţui̯és.**

firţués vezi **firţui̯és.**

firţui̯és, firţuíri, firţuíi̯, firţuít *vb.* IV. *Tranz.* ALDM III, h. 1522/1–4, 6, 7. A însăila.

Var.: **firţés** (ALDM III, h. 1522/5, 6), **firţués** (ALDM III, h. 1522/1–3).

Et.: nec.

firusés, **firusíri**, **firusíi̯**, **firusít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A scădea în greutate, a slăbi; (despre lichide) a se evapora. *Din zúu̯ă, zúu̯ă firusc̦ắşti.* (Zi de zi scade în greutate.) Dms s.v.; *Ắcu ver brǫ́anc̦a s-nu firusc̦áscă, să-u ţǫań ăn prăsól!.* (Dacă vrei ca brânza să nu scadă [= să nu piardă din greutate], să o ții în saramură.) Dms s.v.; *Dicǫ́an si ănluṣǫ́á, firusí făkíru.* (De când s-a îmbolnăvit, a slăbit sărmanul.) Dms s.v.; *Di ţi ămbitărnc̦ắşti, firusc̦ắşti.* (Pe măsură ce îmbătrâneşte, slăbeşte.) Dms s.v.; *Ápa cǫan i̯árbi, firusc̦ắşti.* (Când fierbe, apa se evaporă.) Dms s.v.

Et.: gr. ***φυραίνω.***

fisúnă, *pl.* **fisúnes** *s.f.* ALDM III, h. 1492/5. Foale, burduf.

Et.: gr. ***φυσούνα.***

fişéc, *pl.* **fişc̦áţi** *s.n.* Cap 127; Cerna A/1694; AtaM 297/32; Dms. Cartuş. *Un sindúk plin di fişc̦áţi.* (O ladă plină cu cartuşe.) Dms s.v.; *Cu un fişéc, ti mănáncă lúpii!.* (L i t. Cu un [singur] cartuş, te mănâncă lupii. = Dacă nu eşti bine înarmat, te omoară duşmanii.) Dms s.v.

♦ *Ca fişéc.* (Ca [un] cartuş.) = Se spune despre cineva care are o ținută elegantă.) Cap[2] 179/9.

Et.: tc. ***fişec*** (mac., bg. ***fišek***).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fişiclo̯ác vezi **fişiclóc**.

fişiclóc, *pl.* **fişiclóți** şi **fişiclócur** *s.n.* Dms. Cartuşieră. *Cu fişiclo̯áțili pricruțáti ămná.* (Umbla cu cartuşierele încrucişate.) Dms s.v.

Var.: **fişiclo̯ác.**

Et.: tc. ***fişeklik***.

fişiclíi̯ă, *pl.* **fişiclíi̯** *s.f.* AtaM 108/16. Cartuşieră.

Et.: din ***fişéc* + *-líi̯ă.***

fit *adv.* În expr. **Sam fit**. Dms. A fi chit. *Im fit, no̯-ai̯ să-ń dai̯, no̯-am să-ț dau̯.* (Sântem chit, n-ai să-mi dai, n-am să-ți dau.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fit.***

fitătso̯ára, *pl.* **fitătso̯ári** *s.f.* Can^2 393; Cap 127 s.v. *fet*; Dms. (Despre oaie, vacă) Fătătoare.

Et.: din ***fet* + *-ătso̯ára***.

fitse̯ásti *adv.* Can^2 393; Dms. Ca fetele.

Var.: **fitséști** (Can^2 393).

Et.: din ***fse̯átă* + *-se̯ásti.***

fitse̯áscă, *pl.* **fitéșt** *adj.f.* Pap^2 79; Can^2 393; Dms. Fetesc, de fată (de fete). *Cățáră un fičór, máscuri, la priminíră an fitéscă rúbă.* (Prinseră un băiat, voinic, şi-l îmbrăcară în haine de fată.) Pap M^2 156/6; *Scot gípt şi la duc la mo̯ră cu co̯ńtiță fitéșt.* (Scot grâu şi-l duc la moară cu cântece de fete.) Can T^2 118/4.

Var.: **fitéscă.**

Et.: din ***fse̯átă* + *-ésc.***

fitéscă vezi **fitse̯áscă.**

fitéști vezi **fitse̯ásti.**

fitícă, *pl.* **fitíki** *s.f.* Cap 127 s.v. *fse̯átă*; ALR I 2, h. 191/013; ALDM I, h. 454/7. Fetiță, copilă.

Et.: din ***fse̯átă* + *-icǎ.***

fitíčcă, *pl.* **fitíčki** *s.f.* Cap 127 s.v. *fse̯átă;* Dms. Fetiță.

Var.: **fitíčcă** (Cap 127 s.v. *fse̯átă).*

Et.: din ***fse̯átă* + *-íčcă.***

fitíl', *pl.* **fitíl'ă** şi **fitíl'ur** *s.n.* AtaM 297/33; Dms. Fitil. *Fitíl' di lámbă.* (Fitil de lampă.) Dms s.v. Fig. Intrigă. *Țéla-i̯ cu fitíl'ur.* (Acela e cu intrigi.) Dms s.v.

Pun un fitíl'. A băga intrigi. Dms s.v.

Et.: din tc. ***fitil*** (mac. ***fitil, fitilj***, bg. ***fitil***).

fitíl'ă *s.f.* Dms. Fetie, feciorie. *Fitíl'a ăi̯ sco̯ámpă lă fse̯áti.* (Fetia e scumpă la fete.) Dms s.v.

Et.: din ***fse̯átă* + *-íl'ă.***

fitími *s.f. sg.t.* Dms. Mulțime de fete. *Co̯átă fitími nu vse̯am vizút.* (Atâta mulțime de fete nu [mai] văzusem.) Dms s.v.

Et.: din ***fse̯átă* + *-ími.***

fitíșcă vezi **fitíčcă.**

fitișo̯árcă vezi **fitișó̯rcă.**

fitișórcă vezi **fitișó̯rcă.**

fitișó̯rcă, *pl.* **fitișó̯rki** *s.f.* Pap[1] 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127 s.v. *fse̯átă*; ALR II, 1, h. 140/012; Cerna A/511; ALDM I, h. 455/1–7; Dms. Fetiță; fetişcană.

Var.: **fitișo̯árcă** (Pap^2 79; Can^2 393; Dms), **fitișórcă** (Cap 127 s.v. *fse̯átă;* ALR II, 1, h. 140/012).

Et.: din ***fse̯átă* + *-iș* + *-ó̯rcă.***

fitlo̯ác vezi **fitló̯c.**

fitló̯c, *pl.* **fitló̯ți** *s.n.* Can^2 394; Dms. Fetie, timpul petrecut ca fată.

Var.: **fitlo̯ác** (Dms).

Et.: din ***fse̯átă* + *-ló̯c.***

fito̯áńă vezi **fitó̯ńă.**

fitó̯ńă, *pl.* **fitó̯ń** *s.f.* Cap 127 s.v. *fse̯átă*; Dms. Fetişcană. *Din prătucálă işo̯ú únă fitó̯ńă mult búnă.* (Din portocală ieşi o fetişcană foarte frumoasă.) Cap^2 137/2.

Var.: **fito̯áńă** (Dms.)

Et.: din ***fse̯átă* + *- ó̯ńă.***

fiu̯[1] *s.m.* Pap^2 79; Cap 128; Dms. Instrument folosit de argintari.

Et. nec.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fiu̯[2] în **fiu̯**, **fiu̯** *interj*. Hai, hai, încet-încet, pâş-pâş. *Fičóru li pridunọá cáprili şi fiu̯, fiu̯ lọa şa ncóla.* (Feciorul adună caprele şi hai, hai, o luă aşa încolo.) DP 65/4.

Et.: onomatopee.

flamúnt vezi **flămúnd.**

flat, flátă *pl.* **flaţi, fláti** *adj.* Can[2] 394. Găsit. P. e x t. Vitreg. *Fráti flat.* (Frate vitreg.) Can[2] 394 s.v.; *Flátă múmă.* (Mamă vitregă.) Can[2] 394 s.v.

Et.: vezi ***áflum.***

flátḱi vezi **platḱi.**

flămăndẹ́ą̯ţă vezi **flămundẹ́ą̯ţă.**

flămăndẹ́ţă vezi **flămundẹ́ą̯ţă.**

flămúnd, **flămúndă,** *pl.* **flămúnḑ** (**flămúnḑă, flămúi̯nţ**), **flămúndi** *adj*. Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128; Cerna A/317, 318, 591; Wild h. 227/7, h. 227 a /2, 4–7; ALDM I, h. 260, 261/1–7; Dms. Flămând. *Áḑaba veţ, bra kiraḑí, únă mučcátă di pọ́i̯ni, ca sam flamúnd*. (Poate aveţi, bre chirigiilor, o bucată de pâine, că-s flămând.) Pap M[2] 157/2; *Flai̯ ńélu ca ţắpă an turísţi flămúndu.* (Am găsit mielul că ţipă în turişte (stână) flămând.) Can T [2] 128/2; *Ắldi táti şi dóda mári lăgáu̯ dúpu găl'ín s-li cáţă că s-nă vem măncári ănclóţi, s-nu im flămúnḑă.* (Alde tata şi sora mai mare alergau după găini să le prindă ca să avem de mâncare pe unde ne duceam, să nu fim flămânzi.) AtaM 359/27; *An ţẹa vrẹ́ámi, i̯á-la viní şi fičóru, cári [...] ra umărót şi flămúnd.* (În acel timp (moment) veni şi feciorul, care […] era obosit şi flămând.) DP 186/14; *I̯o cálu si-l' la las flămúndu únă săptămónă.* (Eu o să i-l las calul flămând o săptămână.) DP 172/13; *Nu vi̯ắm cu nui̯ pói̯ni: im flămúi̯nţ.* (Nu avem pâine cu noi: suntem flămânzi.) MP 104/28; *Nu pu̯ắti z-vínă pắnă u̯a, că i flămúnt.* (Nu poate să vină până aici, că e flămând.) MP 20/6; *Măčócu si săturá din misúru lu bába, da bába ş-ra flămúndă.* (Pisoiul se sătura din blidul babei, dar baba era [= rămânea] flămândă.) Cerna T; *Că li vizú pópa u̯ói̯li flămúndi, al' zísi la lúde: mult sa flămúndi u̯ói̯li.* (Când văzu popa oile flămânde îi zise prostănacului: tare sunt flămânde oile.) Cap[2] 31/19.

Săm flămúnd di ápu. A-i fi sete. Cerna A/591. **Flămúnd di ápă.** Însetat. Wild h. 227/7.

♦ *Sătúlu nu li viruésţi flămúndu.* (Sătulul nu-l crede pe cel flămând.) Pap M[1] 13/2.

Var.: **flamúnt** (Wild h. 227 a /4, 5), **flămúndu (**ALDM I, h. 260/1), **flămúnt.**

Et.: lat. ****flammabundus*.**

flămundẹ́ą̯ţă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Foame, foamete. *Mo, că ămbitriníi̯, mi guní şi mi lásă să mor di flămundẹ́ą̯ţă.* (Acum, dacă îmbătrânii, mă izgoni şi mă lasă să mor de foame.) DP 97/36; *Di flămăndẹ́ą̯ţă nu mor, ma di măncári múltă mor.* (De foame nu mori, însă de mâncare multă mori.) Dms s.v.; *Ăn cávgă văcọát ai̯ flămăndẹ́ą̯ţă.* (În timp de război e foamete.) Dms s.v.; *Mor di flămăndẹ́ą̯ţă.* (Mor de foame.) Cap 128 s.v. *flămúnd*.

Var.: **flămăndẹ́ą̯ţă**, **flămăndẹ́ţă** (Pap[2] 79), **flămundẹ́ţă** (Pap[2] 79), **flọmọndẹ́ţă** (Wild h. 227 a/1).

Et.: din ***flămúnd* + *-ẹ́ą̯ţă***.

flămundẹ́ţă vezi **flămundẹ́ą̯ţă**

flămundós, **flămundọ́să**, *pl.* **flămundọ́ş**, **flămundọ́si** *adj.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Flămând.

Et.: din ***flămúnd* + *-ós.***

flămúndu vezi **flămúnd.**

flămunḑọ́ş vezi **flămunzọ́s.**

flămúnt vezi **flămúnd.**

flămuntáre *s.f.* Wild h. 227 a /6. Foame(te).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: din ***flămúnd* + *-áre.***

flămunzés vezi **flămunzǫ́s.**

flămunzǫ́as vezi **flămunzǫ́s.**

flămunzǫ́s, **flămunzǫ́ri**, **flămunzǫ́i**, **flămunzǫ́t** *vb.* IV. *Intranz.* Can^2 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. A flămânzi.

Var.: **flămunǫ́ǫ́s** (Pap^2 80), **flămunzés** (Cap 128 s.v. *flămúnd*), **flămunzǫ́as** (Dms).

Et.: din ***flămúnd* + *-ós.***

flămúr, *pl.* **flămúr** *s.m.* ALDM II, h. 1138/4, 5. Tei.

Et.: gr. ***φλαμούρι***.

flevitídă *s.f.* ALDM I, h. 392/4, 5. Varice.

Var.: **flivites** (ALDM I, h. 392/4).

Et.: gr. ***φλεβίτιδα***.

flinğán, *pl.* **flinğáni** *s.n.* Pap^1 45; Pap^2 80, 116; Can^2 394, Can^4 194, 197; Cap 128; Dms. Ceaşcă (de cafea). *Fǫ́atili [...] punǫ́ą̯ǫ la cap únă luminári şi la pičǫ́ári un flinğán cu şirbét.* (Fetele [...] puneau la cap o lumânare şi la picioare o ceaşcă cu sirop.) Cap^2 72/6; *An camára disúpra di i̯el pun un sfulğán.* (În dulapul din perete de deasupra lui pun o ceaşcă.) Can T^2 117/25; *Aĭ dúsi fi̯áta un sfălḑán di ápu.* (Fata îi aduse o ceaşcă de apă.) MP 26/27.

Var.: **sfălḑán, sfilğán** (Pap^2 116; Can^2 394 s.v., Can^4 197; Dms s.v. *flinğán*), **sfinğán** (Can^4 194), **sflinğán** (Dms s.v.; Can^4 197 s.v.), **sfulğán.**

Et.: tc. dial. ***filğan*** (mac., bg. ***filğan***).

flivites vezi **flevitídă.**

flǫ́ari, *pl.* **flor** *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 80; Can^2 394; Cap 128; ALR II s.n. 1, h. 244/012; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Floare. *Flórli sa spárti.* (Florile sunt sticate [= veştejite].) W 77/12; *Aą̯ dără curúna tǫ́tă niridítă [...]cu kítki di flor.* (Fac cununa toată împodobită cu buchete de flori.) Can T^2 118/7. **2.** Strat de mucegai care se formează la suprafaţa unor lichide; floare. *Vínu fáţi flą̯or.* (Vinul face floare.) ALR II s.n. 1, h. 244/012.

Var.: **flǫ́ri** (Can^2 394)**.**

Et.: lat. ***flos, -orem.***

floc, *pl.* **floţ** *s.m.* Can^2 394; Cap 128; Dms. Floc.

Et.: lat. ***floccus.***

Flóra *n.pr.* AtaM 93/8. Nume de femeie, Flora.

flórcă, *pl.* **flórķi** *s.f.* Cap 128; Dms. Fluier. *Un fičór ăi̯rá picurár, aş vǫa únă flórcă şu ăş şui̯rá.* (Un băiat era cioban, avea un fluier şi fluiera.) Cap^2 109/28.

Et.: din ****flóer*** (cf. alb. ***floere***) + ***-că***.)

floríčcă, *pl.* **floríčķi** *s.f.* Can^2 394; Cap 128 s.v. *flǫ́ari*; Dms. Floricică.

Var.: **fluríčcă** (Dms).

Et.: din ***flǫ́ri*+ *-íčcă.***

flótuc, *pl.* **flótuţi** *s.n.* Can^2 394; Cap 128; Dms. Clăbuc de săpun; floc, smoc de lână. *Birbéru [...] dunǫ́ spúmă, di-l' pucní un flótuc ăn ą̯ócl'i.* (Bărbierul [...] a adunat spumă, şi i-a aruncat un clăbuc în ochi.) Cap^2 70/18.

Et.: din ****flot*** (sg. refăcut de la pl. ***floţ***) + ***-úc***.

flǫmǫndǫ́ţă vezi **flămundǫ́ǫ́ţă.**

flǫ́ri vezi **flǫ́ari.**

fluríčcă vezi **floríčcă.**

flurínă vezi **furlínă.**

fǫ́ali vezi **fǫ́li.**

fǫ́ără vezi **năfără.**

fǫ́arfică, *pl.* **fǫ́arfiţ** *s.f.* Pap^2 80; Can^2 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 429/012; ALR II s.n. 6, h. 1653/012; Cerna A/794, 2306, 2310; Wild h. 434/1–7; ALDM II, h. 714/1–7; ALDM III, h. 1671/1–7; Dms. **1.** Foarfecă. *Li lę fǫ́arfiţli şi-l' táĭă la căzútu cǫ́ti unǫ́c per din tǫ́ati lócurli.* (Ia foarfecele şi-i taie celui bolnav [de epilepsie] câte puţin păr din toate locurile.) Pap M^2 103/33; *Cu fǫ́arfiţli aą̯ cusés i̯árba.* (Cu foarfecele cosesc iarba.) Cap^2 41/33. **2.** Semn la

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

urechea oii şi unealtă cu care se face gaură în urechea oii; furcuţă. Cerna A/2306, 2310. **3.** Urechelniţă. Cap 128.

♦ *Ca din fo̯árfiţ.* (L i t. Ca din foarfece. = Se spune despre cei îmbrăcaţi frumos şi elegant; ca scos din cutie.) Cap[2] 179/13.

Var.: **fo̯rfiţi** (Can[2] 394), **fu̯árfică** (ALDM II, h. 714/2, 3).

Et.: lat. ***forfex, -icem.***

foc, *pl.* **fócur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 128; Cerna A/729; Wild h. 428/1–7; ALDM I, h. 383/1–6; ALDM II, h. 656/1–7; Dms. **1.** Foc. *Zăpucătǫ́ zíniru lu ampirátu, vizú un mári foc.* (Ginerele împăratului aruncă o privire şi văzu un foc mare.) Cap[2] 56/18; *Púsi ápă pri foc si ancălzáscă.* (Puse apă pe foc să se încălzească.) Cap[2] 116/17; *Căftáră ănsús, căftáră ănjós şu vizúră díndi di váli un foc.* (Se uitară în sus, se uitară în jos şi văzură peste râu un foc.) Cap[2] 109/3; *Au̯ púsiră căldárę pri foc şi láră s-la dáră băcădárnicu.* (Puseră căldarea pe foc şi începură să facă mămăliga.) Cap[2] 31/44; *S-mi duc la fu̯ăc si-l' zic s-ti árdă.* (O să mă duc la foc să-i zic să te ardă.) Cap[2] 122/22; *Fu̯ăc, fu̯ăc, i̯éla s-u arǫ́ băltíi̯a!* (Focule, focule, vino să arzi securea!) Cap[2] 122/23; *Lă punc̯ám ţéla lémnu pri fu̯oc.* (Puneam lemnul acela pe foc.) AtaM 388/8; *Di bucurí̯ă, cálu din nu̯ăr scutc̯á fum şi din picu̯ări fu̯ăc lăsá.* (De bucurie, calul scotea fum din nări şi din picioare [= în urma lui] lăsa foc.) MP 42/17. **2.** Febră. ALDM I, h. 383/1–6. F i g . Dor, durere, chin. *Mí'l', am mári fu̯ăc di si vin păn di vu̯ăi̯.* (Dragilor, am mare dor [= mi-e foarte dor] să vin până la voi.) MP 150/2; *Am un foc la buríc.* (Am un dor la inimă.) Dms s.v.

Foc mi fac. A se face foc, a se supăra tare. *Co̯an uzo̯á ără, ămpirátu foc si fc̯ási.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33.

♦ *Vrin foc s-ti árdă, dá-ni-ń ti árdiri!* (Vreun foc să te ardă, dar-ar să te ardă!) Pap M[2] 59/9; *Fócu s-ti árdă!* (Să te ardă focul!) Pap M[1] 13/7.

Var.: **fu̯ăc**, **fu̯oc**, **fu̯o̯c** (Wild h. 428/2).

Et.: lat. ***focus*.**

fócčic, *pl.* **fócčiţ** *s.n.* Can[2] 394; Cap 128 s.v. *foc*; Dms. Foc mic.

Var.: **focčíc** (Cap 128 s.v. *foc*).

Et.: din ***foc* + *-čic*.**

focčíc vezi **fócčic.**

for vezi **fără.**

fóro *s.* ALDM II, h. 911/2-7. Impozit.

Et.: gr. ***φόρος*.**

fórtămă vezi **fórtumă.**

fórtumă, *pl.* **fórtumi** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR II, 1, h. 182/012; Dms. **1.** Funie, frânghie. *Ţéla vę do̯u̯ fórtumi.* (Acela avea două funii.) Cap[2] 33/11; *Mai̯ mícu fráti au̯ dăno̯ álba fórtumă.* (Fratele mai mic strânse funia albă.) Cap[2] 33/13; *Tu s-la lez pu̯ómu cu fórtăma.* (Tu să legi pomul cu funia.) DP 193/4; *Ligáţ-mi cu únă fu̯ărtămă di mi̯ăjluc.* (Legaţi-mă cu o funie de mijloc.) Cap[2] 119/8; *I̯ăl' au̯ lăsáră fu̯ărtăma la ju̯ăsu şi la nţăpó lámńa.* (Ei lăsară funia în jos şi balaurul îl înţepă [= înfipse cu colţii].) MP 36/29. **2.** Unitate de lungime; cot. *Si sculǫ́ ţéla pust di măgár şi rusc̯ási treı̯ fórtumi anált.* (Se sculă pustia de măgar şi rosese [rădăcina] pe o lungime de trei coţi.) Cap[2] 104/27.

Var.: **fórtămă**, **fu̯ărtămă.**

Et.: gr. ***φόρτωμα*.**

fórţă, *pl.* **fórţi** *s.f.* Dms. Putere.

Et.: gr. ***φόρτα*** (it. ***forza***).

fǫ́li, *pl.* **foľ, fǫľ** şi **fǫ́ľur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 430/012; Cerna A/311, 312, 924, 1757; Wild h. 179/4, 6, 7; ALDM I, h.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

254/1, 4–6, h. 255/1–3, 6, h. 259/1–6, ALDM II, h. 812/2, 3; ALDM III, h. 1492/1–4, 6, 7; Dms. **1.** Pântece, burtă, foale. *Mi dǫ́re fǫ́lili.* (Mă doare burta.) Cerna A/312; *Si fę́si rǫ́pă pǫ́nă la fǫáli fičóruluį.* (Se făcu [stană] de piatră până la burta feciorului.) Pap M^2 145/4; *Fráti, mutrę́á si daį pri fǫáli că ịo ştucníį múltu.* (Frate, fii atent să dai [= să cazi] pe burtă că eu mă înfundai rău.) Cap^2 115/12; *Am un cal, şáụa sub fǫáli u pǫártă.* (Am un cal, poartă şeaua sub burtă. [Ghicitoare: Leagănul].) Cap^2 156/30; *Ịel ştiá că fę́áta ári ăn fǫáli ắncă doį şǫarp fraţ.* (El ştia că fata are în pântece încă doi şerpi fraţi.) DP 78/38; *Túndi sup fǫáli.* (Tuşinează [oile].) ALR II, 2, h.430/012. **2.** Burduf. *Ịo ţer să-ń daį un fǫáli di bívul di cárni şi un fǫáli di bívul di ápu.* (Vreau să-mi dai un burduf de bivol cu carne şi un burduf de bivol cu apă.) Pap M^2 149/26; *Un fǫáli di ápu nu-ń júnđi níţi la míni, mi la toţ.* (Un burduf cu apă nu-mi ajunge nici mie, dar la toţi.) DP 28/10; *Umpl'ără treį fo̯l' di ápă.* (Umplură trei burdufuri cu apă.) Cap^2 110/31; *Am un fǫáli plin di alb măčcáţ.* (Am un burduf plin de bucăţi albe [Ghicitoate = Făină de grâu alb].) Cap^2 155/8; *Ábra dę́du, na fǫ́lili, dú-ti şi tu di lę unę́c ápu.* (Bre, moşule, na burduful, du-te şi tu de ia un pic de apă.) Cap^2 43/41; *S-liă̯į triă̯į fụă̯į di ápu şi triă̯į fụă̯į di cárni.* (Să iei trei burdufuri cu apă şi trei burdufuri cu carne.) MP 20/10; *Ca viníră ţé'a noį', lără undǫ́ụ fó'ur.* (Când veniră cei nouă [oameni], luară câteva burdufuri.) Cap^2 45/11. **3.** (La fierărie) Foale. *Fǫáli di suflári.* (Foale cu care se suflă.) Pap M^2 30/17; *Fǫáli di răstupíri răzíntu.* (Foale pentru topirea argintului.) Pap M^2 30/18.

Ámnum pri fǫ́li. A umbla pe brânci. Can^2 394 s.v.

♦ *La dărără fǫáli.* (L i t. L-au făcut burduf.= L-au bătut zdravăn.) Pap M^2 70/8; *Aụ dę́ádi di fǫáli.* (L i t. A dat-o de burtă [= a făcut burtă].= A scăpat de sărăcie; şi-a aranjat lucrurile în aşa fel încât nu-i mai pasă de nimeni.) Cap^2 179/11.

Var.: **fǫáli, fụáli** (ALDM I, h. 259/2,3).

Et.: lat. ***follis.***

fǫr vezi **fắră.**

fǫ́ră vezi **fắră.**

fǫ́rfiţi vezi **fǫárfică.**

frágă *s.f.* Cap 129; Dms. Fragă.

Et.: lat. ***fraga.***

Frájil' *n.pr.* Pap M^2 176/29; Cap 129 s.v. *frágă*. Nume de loc în *Nǫ́nti.*

Et.: *pl.art.* de la ***frágă***.

frángă, *pl.* **frángi** *s.f.* Cap 129; Dms. Monedă franţuzească de aur, napoleon. *La vindúră şi tufę́cu şi lără únă frángă.* (Vândură şi puşca şi luară un napoleon.) Cap^2 146/39; *Mi duc să-ụ lęụ čútura să li mirím frángili.* (Mă duc să iau baniţa să măsurăm monedele de aur.) Cap^2 147/15; *Sa scǫámpi ţę́ásti ụáụă, únu ţinţ frángi.* (Sunt scumpe aceste ouă, unul – cinci napoleoni.) DP 70/13.

Et.: gr. ***φράγκο.***

franğólă, *pl.* **franğǫ́li** *s.f.* Dms. Franzelă.

Et.: tc. ***francala.***

frásim vezi **frásin.**

frásin, *pl.* **frásiń** *s.m.* Pap^1 45; Pap^2 80; Can^2 394; Cap 129; Cerna A/1331; ALDM II, h. 1136/1–7; Dms. Frasin. *Árcu-ị un tuị́ág di lemn di frásim íli di zilímcă.* (Arcul e un băţ din lemn de frasin sau de iederă.) Pap M^2 33/17.

Var.: **frásim, frápţăn** (ALDM II, h. 1136/3), **frápţin** (ALDM II, h. 1136/1, 7).

Et.: lat. ***fraxinus***.

fráşă vezi **fărăş.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fráti, *pl.* **fraţ** *s.m.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR I, 2, h. 159/012, 013; ALR II s.n., 6, h. 1674/012, h. 1676/012; Cerna A/473, 475, 2021, 2146; Wild h. 463/1-7; ALDM I, h. 416, 418/1–7; Dms. **1**. Frate. *Únă u̯ără rau̯ doi̯ fraţ şi rau̯ picurár.* (Erau odată doi fraţi şi erau ciobani.) Cap[2] 26/23; *Ai̯ la cása mẹa i̯úndi sa tătọńil', fráţil' şi surórli mẹáli.* (Hai la casa mea unde sunt părinţii, fraţii şi surorile mele.) Cap[2] 94/34; *Únă sútă di fraţ ăn un brọn anţínş.* (O sută de fraţi încinşi într-un singur brâu. [Ghicitoare: Gardul].) Cap[2] 156/2; *Am pátru fraţ ăn únă cămẹáşă.* (Am patru fraţi într-o cămaşă. [Ghicitoare: Nuca].) Cap[2] 157/27; *Am doi̯ fraţ, un múnti l'a dispárti; túcu si sigă̯iés si si vẹádă şi nu si pot vidẹári.* (Am doi fraţi, un munte îi desparte; mereu încearcă să se vadă şi nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Cap[2] 162/10; *Ţi cọ́ta i̯eş slab, bra fráti?* (De ce eşti atât de slab, măi, frate?) Cap[2] 26/34; *Un fráti cu únă sóră di vẹac si putirés, nu si pot căţári.* (Un frate şi o soră de veci se gonesc [şi] nu se pot prinde. [Ghicitoare: Soarele şi luna].) Pap M[1] 10/15; *Am un fráti, tọátă zúu̯a din cur ăn cap mẹárzi.* (Am un frate, toată ziua merge din cur în cap. [Ghicitoare: Arşinul (de măsurat lungimea)].) Cap[2] 164/3; *Fráţii̯ sa ancl'ş an apsaná.* (Fraţii sunt închişi în închisoare.) MP 14/3; *Z-dúsi la lu fičúruluı̯ fraţ.* (Se duse la fraţii băiatului.) MP 56/30; *Únu fráti murí ăn Silístra.* (Un frate muri în Silistra.) Cerna T; *Fráti bun.* (Frate bun, născut din aceiaşi părinţi.) Dms s.v.; *Fráti bliznác.* (Frate geamăn.) Dms s.v. **2.** *Pl.* Ramificaţii care se formează la baza tulpinii plantelor; fraţi. *Gărnişóru dẹádi fraţ, s-l'ă curọám.* (Porumbul dădu fraţi, să-l curăţăm.) Dms s.v.

♦ *La călcọ fráti-su.* (L i t. L-a călcat pe frate-său. = Nu a respectat prioritatea fratelui mai mare, s-a căsătorit înaintea fratelui mai mare.) Cap[2] 218/14.

Et.: lat. ***frater***.

frăc, *pl.* **frắcur** *s.n.* Dms. Bucată. *Cu un frăc di ḱirmídă nă-u̯ cupirím o̯ála cu báclă.* (Cu o bucată de olan acoperim oala cu fasole.) Dms s.v. *ḱirmídă.*

Et. nec.

frăcnés, **frăcníri**, **frăcníi̯**, **frăcnít** *vb.* IV. *Tranz.* şi *intranz.* Cap 129; Dms. **1.** A lovi. *Ţivá nu-i̯, pắndi ručóc s-l'ă frăcním toţ.* (Nu-i nimic, până-n prânz îi vom lovi pe toţi.) DP 86/27. **2.** A tăia, a reteza; a decapita. *Ă̆l' lă frăcní cápu.* (I-a retezat capul.) Dms s.v.; *Fičóru nu lă dẹ́ádi di mănár şi-l' lă frăcní [lu lámńa] cápu.* (Feciorul nu-l luă în seamă şi-i retează capul [balaurului].) DP 101/15; *Isín Beg lă frăcníră ăn Birísläv.* (Pe *Isín Beg* l-au decapitat în *Birísläv.*) Dms s.v. **3.** A distruge, a înfrânge. DP 233/7. F i g . A se îmbrăca bine, a se dichisi. (Dms).

Et.: mac. ***fărkam*** (Cap 129).

frăcnít, frăcnítă, *pl.* **frăcníţ, frăcníti** *adj.* AtaM 78/9. Lovit. F i g. Bine îmbrăcat, elegant. *Cári-i̯ frăcnít că el.* (Cine [mai] e îmbrăcat bine ca el.) Dms s.v.

Et.: vezi ***frăcnés*.**

frăčọ́s vezi **fučọ́s.**

frăčúc, *pl.* **frăčúţ** *s.m.* Can[2] 394; Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frăţior.

Var.: **frătčúc (**Can[2] 394), **frătúč** (Dms).

Et.: din ***fráti* + *-ĉi* + *-úc.***

frădél vezi **sfắrdăl.**

frăláčcă vezi **fărláčcă**.

frămínt vezi **frimínt.**

frắmte vezi **frúnti.**

frăn vezi **frọn.**

frănár, *pl.* **frănár** *s.m.* Can[2] 394. Persoană care ce vinde frâuri.

Et.: din ***frọn* + *-ár.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

frăng vezi **frǫng.**

frăngătúră, *pl.* **frăngătúr** *s.f.* Can[2] 394; Cap 130 s.v. *frǫng*; Dms. Frântură, spărtură; hârb, ciob.

Var.: **frăntătúră** (Can[2] 394; Cap 129 s.v. *frǫng*; Dms.), **frăntúră** (Dms).

Et.: din ***frǫng* + *-ătúră.***

frăngésc vezi **frinǧésc.**

Frăngíia *n.pr.* Dms. Franța.

frăntătúră vezi **frăngătúră.**

frắntu vezi **frǫnt[2].**

frăntúră vezi **frăngătúră.**

frănțuzẹ́ști *adv.* AtaM 253/23. Franțuzește.

Et.: din ****frănțúz* + *-ẹ́ști.***

frắșcă vezi **prắccă.**

frășcăi̯és vezi **prăccăi̯és.**

frășnés vezi **prăccăi̯és.**

frășnitúră, *pl.* **frășnitúr** *s.f.* Dms. Lovitură de nuia.

Et.: din ***frășnít*** (s.v. *prăccăi̯és*) **+ *-ură.***

frătcúc vezi **frăcúc.**

frătúč vezi **frăcúc.**

frățăi̯és, frățăíri, **frățăíi̯**, **frățăít** *vb.* IV. *Tranz*. și *intranz*. A ciopârți. *Cǫan zăcăț̦ǫá s-la táľă, lă frățăi̯á di lálta párti di gúșă.* (Când începu să-l taie, îl ciopârțea din cealaltă parte a gâtului.) DP 114/39; *Lǫa s-la frățăi̯áscă cu múcľa di cuț̦ǫát.* (Începu să-l ciopârțească cu muchia cuțitului.) DP 115/4.

Et. nec.

frățẹ́ști *adv.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățește, ca frații.

Et.: din ***fráti* + *-ẹ́ști.***

frățés, **frățẹ́ască**, *pl.* **frățẹ́șt** *adj.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățesc.

Var.: **frățésc** (Dms s.v.).

Et.: din ***fráti* + *-esc.***

frățésc vezi **frățés.**

frățíľă, *pl.* **frățíľ** *s.f.* Dms. Frăție.

Et.: din ***fráti* + *-íľă.***

frẹ́ășcă vezi **frắșcă.**

frec, **fricári**, **fricái̯**, **fricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; Dms. A freca; a frecționa. *Mi fricǫ́ că ram loș.* (Mă frecă (pe corp), căci eram răcit.) Cap 129 s.v.; *Aų tălcóra lámńa și la scų́ășara fičúru din rų́ăst și la fricára cu bíi̯ca*. (Omorâră balaurul și îl scoaseră pe fecior din gura [lui] și îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *I̯ų́ă si dun ni̯ăc biiț și z-vin cų́ắla s-la fricóm fičúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *Cáță s-li frẹ́că un di lalt.* (Începe să le frece unul de altul.) Can T[1] 270/14. F i g . A-i freca ridichea. *Frécă-la să-l' vínă criélu.* (Freacă-i ridichea să-i vină mintea [la cap].) Dms s.v.

Et.: lat. ***fricare***.

frenc, *pl.* **frenț** (**frenḑ**) *s.m.* Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR II 3 s.n. h. 879/012, Dms. Francez. *Pắnă nu rau viniț frénḑil' prin nǫ́stri lócur, múlti pári cazandisẹ́m.* (Până nu veniseră francezii prin locurile noastre, adunam mulți bani.) Can T[1] 275/32; *Vínără, la lára táti di cóla frénḑi̯i.* (Veniră, îl luară pe tata de acolo francezii.) Cerna T; *Frénți̯l' au flát-au ț̦ẹ́sta pisăitúră an vrínă rǫ́pă.* (Francezii au găsit această inscripție pe o stâncă.) Pap M[2] 18/21; *Vizúi̯ un freng.* (Am văzut un francez.) Dms s.v.; *Draț ǫ́miń rau frénḑil'.* (Francezii erau oameni răi.) Can T[1] 276/16.

Var.: **freng[1]**.

Et.: tc. ***frenk.***

freng[1] vezi **frenc.**

freng[2], *pl.* **fréngur** *s.f.* Cerna A/685; ALDM II, h. 623/3; AtaM 81/17; Dms. **1.** Încuietoare metalică la ușă; broască. **2.** Clanță. ALDM II, h. 623/3. *Úșa vǫ́ástră ári freng, nǫ́ástră cľuč.* (Ușa voastră are broască, a noastră zăvor.) Dms s.v.

Var.: **fréngu** (AtaM 81/17).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: ***freng*** (s.v. ***frenc*****).**

fréngu vezi **freng[2].**

frenzḙ́ăşti vezi **frinḏḙ́ăşti.**

frenzésc vezi **frinḏésc.**

fric vezi **frig[1].**

frícă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; Dms. Frică. *S-nu-ț íe frícă, că meu̦ fičór aị ancrielát.* (Să nu-ți fie frică, pentru că băiatul meu e deștept.) W 69/21; *Díntru frícă, tọ́ti cătuníčḱili si dunáră an ț́ísta loc i̦úndi-i̦ cmo.* (De frică, toate sătucurile se adunară în acest loc unde este acum.) Can T[1] 263/14; *Izmiḱárił̦ și ălăítḱili [...] li ămpĺáră izmḙ́nili di frícă*. (Slugile și însoțitoarele [...] le umplură izmenele [= făcură pe ei] de frică.) Pap M[2] 144/8; *Mułérli angĺ́ț́ără di frícă.* (Femeile înghețară [= încremeniră] de frică.) DP 176/19.

Trag frícă. A se speria, a trage o frică. *Číča-sa, di fríca ț́e-u̦ trási, si anluș́ọ́.* (Unchiu-său, de frica ce o trase, se îmbolnăvi.) Cap[2] 78/23. **Ắń ắi̦ frícă.** A-i fi frică. *I ra frícă s-nu la lásă an drum.* (Îi era frică să nu-l lase în drum.) MP 20/16; *La pădár ắi̦ ra frícă.* (Pândarului îi era frică.) Cap[2] 38/2.

♦ *Di ț́e ț́-u frícă, nu scap.* (De ce ți-e frică nu scapi.) Cap[2] 179/15; *Fríca vḙ́gĺă víńa.* (Frica păzește via [= pepenii].) Pap M[2] 70/16.

Et.: gr. ***φρίκη*****.**

fricătúră, *pl.* **fricătúr** *s.f.* Can[2] 395; Dms. Frecătură.

Et.: lat. ***fricatura*****.**

fricós, **fricọ́să**, *pl.* **fricóș**, **fricọ́si** *adj.* Can[2] 395; Cap 129 s.v. *frícă*; Dms. Fricos; care produce frică, periculos, înfricoșător, de temut. *Dḙ́ádi di níști lócur fríc̦ọ́si, cáfcu nu vḙ́a vizút.* (Dădu de niște locuri înfricoșătoare, cum nu [mai] văzuse.) DP 75/4; *Ț́ísta lúcru-i̦ mult fricós.* (Acesta e lucru [foarte] periculos.) Can T[2] 102/25; *Si iví an cătúnu lor un rap mult fricós, cári fắț́ḙ́á múlti nibuníĺ̦ la cătun̦ḙ́áń.* (Apăru în satul lor un arap foarte de temut, care făcea multe rele la săteni.) Can T[3] 169/11; *S-na dúț́im pri mai̦ pru̦ắ́pili [drum], áma mai̦ fricu̦ắ́s.* (Ne vom duce pe [drumul] mai apropiat, dar mai periculos.) MP 224/16.

♦ *Fricósu și di úmbra lui̦ si spáră.* (Fricosul se sperie și de umbra lui.) Cap[2] 213/36.

Var.: **fricu̦ắ́s.**

Et.: din ***frícă*** **+ *-ós*****.**

fricu̦ắ́s vezi **fricós.**

friél vezi **sfriél.**

frig[1], *pl.* **frígur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; ALDM I, h. 383/1, 4-6; Dms. Frig. *Călc̦ọ́ńli și ubéĺ̦li [...] și li pun barbáț́iĺ̦ pri pic̦ọ́ri i̦árna cọn ai̦ mult frig.* (Călțunii și obielele [...] și le pun bărbații în picioare iarna când e foarte frig.) Can T[1] 264/33; *Di frig ń-oi̦ angĺ́ắț́át.* (De frig am înghețat.) ALR I, 1, h. 150/012; *Ápa angĺ́ḙț́ọ́ di fric.* (Apa înghață de frig.) W 78/5; *Fric mult si fáț́i níști or i̦árnata.* (Uneori, iarna, se face foarte frig.) W 77/17; *Fric mári, și cădḙ́ di brúmă prắ́stă noi̦.* (Frig mare și cădea bruma peste noi.) Cerna T.

Ń-ắi̦ frig. A-i fi frig. *Ń-u̦ fric.* (Mi-e frig.) Cerna T; *Mułț siromáș o̦ámiń nu au̦ lḙ́mni, níț́i rúbi și díntru ț́e la-i̦ fric.* (Mulți oameni săraci nu au lemne, nici haine și de aceea le e frig.) W 78/3.

Var.: ***fric***.

Et.: lat. ***frigus***.

frig[2], **fríḑiri**, **friș́**, **fris** *vb.* III. Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; ALR I, 1, h. 150/012; ALR II, 6, h. 1649/012; Wild h. 356/1, 3, 5; Dms. *Tranz.* și *refl.* A (se) frige. *Nu ștu ț́e mi frísi.* (Nu știu ce mă fripse.) Pap[1] 45 s.v.; *Gọ́sca s-frízi.* (Gâsca se frige.) Can T[2] 113/32; *N-Crắčún frizḙ́ám bíbă și mắncám.* (De Crăciun frigeam carne și mâncam.) AtaM 388/11; *Mícu z-dúsi*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

s-bi̯ga ápu şi márili u friz̡gá zărcádga. (Cel mic se duse să bea apă şi cel mare frigea căprioara.) MP 244/31; *L'a dunó pi̯ăştii̯, l'a dúsi an pi̯ăstiri şi, ca frísi, măncó mult şi si săturó.* (Adună peştii, îi duse în peşteră şi, dacă fripse, mănca mult şi se sătură.) MP 82/17; *La lọ bóu [...], la bilíră, la frísiră.* (Luă boul [...], îl jupuiră, îl fripseră.) Cap[2] 142/22; *Fičóru si la friz, di cu scrúmu si mi ung şi si-ń trg̡ácă.* (Să frigi feciorul, că o să mă ung cu scrumul şi o să-mi treacă.) Cap[2] 60/26; *Mi cmo cári s-na la frígă [birbg̡áţili]?* (Dar acum cine ni-l va frige [berbecul]?) Cap[2] 93/44; *Curún si mi friţ.* (Să mă frigi mai repede.) Cap[2] 113/13; *I̯el la lọ şi si dúsi cásă s-la frígă [péştili].* (El îl luă şi se duse acasă să-l frigă [peştele].) Cap[2] 137/15; *„Fičurlácu s-lă fríziţ", zísi móşu.* („Să frigeţi băieţelul", zise moşul.) DP 40/28; *Cọn la frizg̡ [pg̡stili], sări únă lúşpi pri bágă ăn grădínă.* (În timp ce îl frigea [peştele], sări un solz, prin deschizătura podului, în grădină.) Cap[2] 137/15.

Et.: lat. ***frigere***.

fríguri, *pl.* **frígur** *s.f.* Pap[1] 45; Cap 130 (s.v. *frig[1]*); Dms. **1**. Friguri, malarie. *Mi căţọ di túnţga únă frígur[i].* (Mă apucă de atunci malaria.) Cap[2] 62/43; *Di únă săptămọánă lă gmičăşti frígurga.* (De o săptămână îl zguduie frigurile.) Dms s.v. *fríguri.* **2**. Nume de insectă. *Personificat*, în basme. *Frígurga*. Gerilă. *Ştii i̯o cári sam? I̯o sam Frígurga.* (Ştii cine sunt eu? Eu sunt Gerilă.) Cap[2] 68/43; *Frígurga la lăsọ birbécu.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap[2] 69/3; *Frígurga, raţămíntu şi ángilu.* (Gerilă, răceala şi îngerul.) DP 98/21.

Et.: sg. refăcut de la pl. ***frígur.***

frigurós, **frigurọsă**, *pl.* **frigurọş**, **frigurọşi** *adj.* Can[2] 395; Cap 130 s.v. *frig[1]*; Dms. Friguros. *Frigurós că tátă-su.* (Friguros ca tatăl său.) Dms s.v.; *Nọástră udái̯ă ăi̯ frigurọásă.* (Odaia noastră e friguroasă.) Dms s.v.

Et.: lat. ***frigorosus***.

fri̯i̯él vezi **sfriél.**

frimínt, **frimintári**, **frimintái̯**, **frimintát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; Cerna A/1430; Wild h. 355/1-7; ALDM III, h. 1216/1-7; Dms. A frământa. *Mámu, ţi frămínţ?* (Mamă, ce frământi?) Kats 64/16; *Lútu di pódniţă si frimíntă cu pičọárli.* (Lutul pentru ţest se frământă cu picioarele.) Dms s.v.; *Con u frămintá pói̯nga, la fg̡átă-l' rămási ninélu ăn pói̯ni, áma i̯a nu picăsí.* (Pe când frământa pâinea, fetei îi rămase inelul în pâine, dar ea nu simţi.) DP 186/10; *Lă frimintái̯ lóţu.* (Îl frământai aluatul.) Dms s.v.;

Ăń lă frimínt criélu. A-şi frământa mintea. Dms s.v.

Var.: **frămínt** (Wild h. 355/1–3, 5, 6).

Et.: lat. ****fragmentare***.

frimintătúră, *pl.* **frimintătúr** *s.f.* Can[2] 395; Cap 130 s.v. *frimínt*; Dms. Frământătură.

Et.: din ***frimínt* + *-ătúră.***

frinḑg̡ăşti *adv.* Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franţuzeşte. *Curọán ănviţọá frinḑg̡ăşti.* (A învăţat repede franţuzeşte.) Dms s.v.; *Luşutíi̯ă zísă frenzg̡ăşti.* (Boală numită franţuzeşte [= în limba franceză].) Cap 129 s.v. *frenc*.

Var.: **frenzg̡ăşti**.

Et.: din ***freng[1]* + *-g̡ăşti.***

frinḑésc, **frinḑg̡éască**, *pl.* **frinḑg̡éşt** *adj.* Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franţuzesc. *Că la lără táti ăskirímga frănḑăscă, noi̯ arămásim síngur tos tréi̯ i̯ fičór.* (Când îl luară pe tata armata franţuzească, noi am rămas singuri toţi cei trei copii.) Cerna T; *Ştic frinḑésc.* (Baionetă franţuzească.) Dms s.v.

Var.: **frănḑésc, frenzésc** (Cap 129 s.v. *frenc)*.

Et.: din ***freng[1]* + *-ésc.***.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

frinǵíi̯ă *s.f. sgt.* Cap 129 s.v. *frenc*. Sifilis.

Et.: din ***freng*[1] + *-íi̯ă*.**

Frinǵistán *n.pr.* Dms. Franţa.

Frinǵíţa vezi **Frinǵíţă.**

Frinǵíţă *n.pr.* Pap M^2 176/31; Cap 129 s.v. *frenc*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Frinǵíţa** (Pap M^2 176/31).

friptúră, *pl.* **friptúr** *s.f.* Can^2 395. Friptură.

Et.: din ***fript* + *-úră*.**

fris, frísă, *pl.* **friş, frísi** *adj.* Fript, prăjit. *S-mi mărsés, ma si mănánc purţél fris.* (O să mă spurc, dar o să mănânc purcel fript.) Cap^2 198/16; *u̯ómu, di atǫ́r, şi găĺĺnă frísă mănáncă.* (Omul, de hatâr[ul cuiva], mănâncă şi găină friptă.) Can T^2 110/12; *Cárni frísă.* (Carne friptă.) ALR II, 6, h. 1649/012; *Nápcum u̯ómu işó năfără si dúsi şi cumpără únă pói̯ni, culéi̯ friş şi unc̨ác caş.* (Apoi omul ieşi afară se duse şi cumpără o pâine, cârnaţi prăjiţi şi puţină brânză.) DP 181/22. *Substantivizat*. Friptură. *Măncái̯ un fris.* (Am mâncat o friptură.) Dms s.v.

Et.: vezi ***frig*[2].**

frisătúră vezi **frisitúră.**

frisitúră, *pl.* **frisitúr** *s.f.* Can^2 395; Cap 130 s.v. *frig*; ALR II, 6, h. 1649/012; Dms. Friptură. *La ei̯ l-ai̯ bun frisitúra.* (Lor le place friptura.) ALR II, 6, h. 1649/012.

Var.: **frisătúră** (Can^2 395).

Et.: din ***fris* + *-ătúră***.

frîşcă vezi **frăşcă.**

frăşcăíri, **frăşcăíi̯**, **frăşcăít** *vb.* IV. *Tranz*. şi *intranz.* Pap^2 80; Can^2 394; Cap 129; Dms. A lovi cu nuiaua; a scutura (praful). *Cu̯átă máńă ra, că cu̯ádili lu cáĺĺ, cu̯an si frăşcăi̯áu, si uzáu̯ că bu̯árc̨a din Zu̯ánă.* (Atâta linişte era, încât cozile cailor, când se loveau [unele de altele], se auzeau ca vântul de pe muntele *Zǫ́nă*.) DP 89/11; *Aş púsi Cúsi-cucóti pri gríndă şi la frăşcăí pǫn li scu̯ási tu̯áti párili.* (Îl puse pe Cocoşelul-fără-coadă pe grindă şi îl scutură până scoase toate paralele.) Pap^2 138/28; *La púsi pri gríndi, béĺĺki ăĺ' fáţi şi lă i̯a furlíń, ămă că lă frăşcăí, frăşcăí, fikíru di cucót murí.* (Îl puse pe grindă, poate-i face şi ei bani de aur, dar dacă-l lovi de-i merseră fulgii, bietul cocoş muri.) DP 133/37; *Lai̯ s-la frăşcăi̯és cu únă práčcă di corn.* (Începui să-l lovesc cu o nuia de corn.) DP 133/33; *S-mi puń pri gríndi s-mi frăşcăi̯és.*(Să mă pui pe grindă [şi] să mă scuturi.) DP 133/19; *Lă frăşní cu cămăşícu.* (Îl lovi cu biciul.) Dms s.v.; *Frăşnc̨á-la [cálu]*. (Loveşte [calul] cu nuiaua.) Can^2 394 s.v.

Var.: **frăşnés.**

Et.: der. de la ***frắşcă*.**

frǫan vezi **frǫn.**

frǫang vezi **frǫng.**

frǫant[1,2] vezi **frǫnt**[1,2]**.**

fron vezi **frǫn.**

frǫn, *pl.* **frǫ́ni** şi **frǫ́nur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 130; ALR II, s.n. 2, h. 293/012; ALDM II, h. 782/2; Dms. **1**. Frâu. *Z-dăsfi̯ắsi, aĺ' dunó zinǵíi̯li şi cu frónu.* (Descălecă, strânse şaua şi frâul.) MP 22/21. **2**. Hăţ. (ALR II, s.n. 2, h. 293/012).

Var.: **frăn** (Pap[1] 45), **frǫan** (Dms), **fron**.

Et.: lat. ***frenum***.

frǫnc vezi **frǫng.**

frǫng, **frǫ́nd̨iri**, **frǫnş**, **frǫnt** *vb.* III. *Tranz*. şi *refl.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 130; Cerna A/1230; Dms. A (se) sparge, a (se) frânge; a rupe, a deteriora. *Fę́tili frǫng cắti pátru ţinţ u̯ǫ́li.* (Fetele sparg câte patru-cinci oale.) Can T[1] 270/4; *L'-ţi frǫ́nd̨i lárița.* (I se rupe plugul.) Can T[1] 268/26; *Ắcu ra tícfa cu̯óla şi ắcu căd̨á, cápu vr̨a să-ń lă*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

frǫ́ngă. (Dacă era dovleacul acolo şi dacă ar fi căzut, mi-ar fi spart capul.) AtaM 397/24; *Si frǫ́nsi tícfa, fuzíră şo̯áriţil'.* (Se sparse dovleacul, fugiră şoarecii.) Pap M^2 139/4; *Aḭ frónsira u̯ă̯u̯ă cu caş.* (Îi sparseră [= îi gătiră] ouă cu brânză.) MP 230/6; *Lă un cắti un, lă li fro̯anş cápitili ăn únă triúşă.* (La unul câte unul le-am spart capetele într-o bătătură.) DP 48/8; *Ḭel, că la frǫ́nsi [rópa], vizú un ǵḗrmi.* (El, când o sparse [piatra], văzu un vierme.) Cap^2 50/36; *Şi, ca si anvirinǫ́ izmiḱáru, că la măḭnéşti cărlígu, la li frǫ́nsi pičo̯árli la u̯oḭ.* (Şi, dacă se supără sluga, când azvârle cu cârligul, le rupse oilor picioarele.) Cap^2 34/40; *Căn căzú diǵós, ăl' ţi frắnsiră şamindo̯áu̯li pičo̯ári din zănúclḭ.* (Când căzu jos, i se frânseră amândouă picioarele din genunchi.) Cap^2 115/9; *Să nu-ţ l'a fro̯nʒ díntil'.* (Să nu-ţi rupi dinţii.) Pap M^2 161/40; *La ţę́ cásă rau̯ frǫ́nti tǫ́ti lúcriri.* (În acea casă erau deteriorate toate lucrurile.) Cap^2 49/3; *Frǫ́nzi-la!* (Sparge-l!) Cap^2 50/35;

F i g. A pleca, a-şi lua tălpăşiţa. *Si fro̯ánsi di u̯a.* (Şi-a luat tălpăşiţa de aici.) Dms s.v. A refuza. *Nu lă fro̯ánʒḭ, că-ḭ om bun.* (Nu-l refuza, că-I om bun.) Dms s.v. **2.** A meliţa. Cerna A/1230. **3.** A (se) supăra. *Si frǫnc unḗc, áma ără nu spun aşḱeré.* (Se supără puţin, dar iară nu o arată pe faţă.) Can T^2 123/28; *Nipótu, s-nu lă fro̯ángă, si căndăsí şi işo̯áră.* (Nepotul, ca să nu-l supere, se învoi şi ieşiră.) DP 85/11. **4.** A încălca, a nesocoti. *Nărănčătúra ămpirăt̯áscă nu si fro̯ánʒḭ.* (Porunca împărătească nu se încalcă.) DP 75/15.

♦ *Frǫ́nʒḭ-ţ gúşa.* (Frânge-ţi gâtul!, du-te dracului [= Ia-ţi tălpăşiţa]!) Cap^2 179/16; *Frǫ́nʒḭ jăgǫ́lḭ.* (L i t. Frânge ţepuşe. = Se spune despre cineva care stă degeaba, nu are nici o ocupaţie, nu face nimic; taie frunză la câini.) Cap^2 179/19; *Lă fro̯anş di ḱutéc.* (L-am rupt în bătaie.) Dms s.v.

Var.: **fro̯ang** (Dms), **fro̯nc.**

Et.: lat. ***frangere***.

fro̯nt[1], *pl.* **frǫ́nti** *s.n.* Dms. Ban, leţcaie; mărunţiş. *Fro̯ánti aḭ íli no-aḭ?* (Bani ai sau n-ai?) Dms s.v.

Var.: **fro̯ant[1].**

Et.: vezi ***frǫng.***

fro̯nt[2], frǫ́ntă *pl.* **fro̯nţ, frǫ́nti** *adj.* Frânt, rupt, spart. *Tu̯iág fro̯ant.* (Toiag rupt.) Dms s.v.; *Stómnă fro̯ántă.* (Ulcior spart.) Dms s.v.; *Ğam fro̯ant.* (Geam spart.) Dms s.v. *Că-l vizú ţăl cu frắnti pičo̯árili, căţắ si máncă di ḭăl, crăţ, crăţ.* (Când îl văzu pe cel cu picioarele frânte, începu să mănânce din el: cranţ, cranţ.) Cap^2 115/19. F i g . Frânt (de oboseală). *Fro̯ant umăro̯át.* (Obosit frânt.) Dms s.v.

Var.: **fro̯ant[2], frắntu** (AtaM 44/21).

Et.: vezi ***frǫng.***

frǫ́nză vezi **frúnză.**

frugl'ắţă vezi **frugl'íţă.**

frugl'íţă, *pl.* **frugl'íţi** *s.f.* Can^2 395; Cap 131, 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Steag roşu care se poartă la nuntă (împodobit cu flori, legat la extremitatea de sus cu o batistă iar în vârf având o cruce). *Ántru cálu mămúşului un fičór pǫ́rtă frugl'ắţa.* (Înaintea calului naşului un tânăr duce steagul.) Can T^2 119/27.

Var.: **frugl'ắţă, furgl'íţă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms), **furugl'íţă** (Dms s.v.).

Et.: mac. ***fruglica***.

frulínă vezi **furlínă.**

frúnʒă vezi **frúnză.**

frúnʒičcă vezi **frúnzičcă.**

frúnti, *pl.* **frunţ** şi **frunţă** (la ALDM I, h. 37/1) *s.f.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 131; Cerna A/94; Wild h. 146/2; ALDM I, h. 37/1-7; Dms. Frunte. *Ácu mi lʒa ămpirátu di mul'ári, ḭo si-ḭ rudés un fičór cu so̯árli ăn frúnti şi únă fʒátă cu lúna-n ḱéptu.* (Dacă împăratul mă ia de soţie, eu o să-i nasc un băiat cu

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

soarele în frunte şi o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Ań am un boų brę̦az ăn frúnti.* (Îmi am un bou breaz în frunte.) Cap[2] 159/2; *Ǵáspili [...] al' ţi anţăpǫ́ ăn frúnti.* (Viespea [...] i se înfipse în frunte.) Cap[2] 28/44. F i g . *Sg. col.* Oameni importanţi, fruntaşi. *Frúnțca cătúnuluį̆ l'i ancl'isiră ăn upţána.* (Pe fruntaşii satului îi închiseră în puşcărie.) Cerna T; *Mirí şi drept ăn frúnti lă pugudí.* (□inti şi drept în frunte îi nimeri.) Dms s.v.; *Į̆úndi s-ti zăpucát, el ăn frúnti.* (Unde te-ai uita, el primul.) Dms s.v.; *Lă víńurį̆ si dănǫ́ frúnțca.* (La vii s-a strâns fruntea.) Dms s.v.

Frúnti goálă. Chel. Wild h. 146/2.

♦ *Áncă cu frúnțca páşti.* (L i t. Încă cu fruntea paşte. = Se spune despre cei trecuţi ca vârstă, dar cu mintea încă de copil.) Cap[2] 179/23.

Var.: **frắmte** (ALDM I, h. 37/7).

Et.: lat. ***frons, -ontem***.

frúntičcă, *pl.* **frúntičķi** *s.f.* Can[2] 395; Cap 131 s.v. *frúnti*; Dms. Frunte mică.

Var.: **fruntíčcă** (Cap 131 s.v. *frúnti*).

Et.: din ***frúnti* + *-íčcă***.

fruntíčcă vezi **frúntičcă.**

frúnză, *pl.* **frúnzi** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Cerna A/758, 1005, 1301, 1302; Wild h. 45/4–7; h. 341/1, 4–6; ALDM II, h. 1111/1, 3–6; Dms. **1.** Frunză. *Pǫ́amili [...] staų fắră di frúnzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Į̆o laį̆ únă frúnză di núcă.* (Luai o frunză de nuc.) Cap[2] 29/41; *Púni níşti frúnd̦ă di tícfă pri į̆el.* (Pune pe el nişte frunză de dovleac.) Cerna T. **2**. Foaie. *Al' dădę́ únă frúnd̦ă.* (Îi dădea o foaie de hârtie.) Can T[1] 266/36; *Al' lǫ́a únă frúnd̦ă pisăítă şi l'u dę́ádi lă páşă.* (Îi luă o coală de hârtie scrisă şi i-o dădu paşei.) DP 36/35.

♦ *Ti ári pisăít an frúnd̦a di zmărę́că.* (L i t. Te-a scris pe frunza de ienupăr.= Îţi poartă sâmbetele.) Pap M[2] 70/22; *Anturnǫ́ frǫ́nza.* (L i t. Întoarse foaia. = S-a schimbat, nu mai este cum a fost.) Cap[2] 179/21.

Var.: **frǫ́nză, frúnd̦ă.**

Et.: lat. ***frondia.***

frúnzičcă, *pl.* **frúnzičķi** *s.f.* Can[2] 395; ALDM II, h. 1112/1- 4; Dms. Frunzuliţă.

Var.: **frúnd̦ičcă** (ALDM II, h. 1112/1, 3).

Et.: din ***frúnză* + *-íčcă.***

frunzǫ́s, **frunzǫ́să**, *pl.* **frunzǫ́ş**, **frunzǫ́si** *adj.* Can[2] 395; Cap 131 s.v. *frúnză;* Dms. Înfrunzit.

Et.: din ***frúnză* + *-ǫ́s.***

frúto, *pl.* **frúta** *s.n.* ALDM II, h. 1001/5. Fruct.

Et.: gr. ***φρούτο*** (it. ***frutto*****).**

ftári vezi **tári.**

fų̆áli vezi **fǫ́li.**

fų̆árfică vezi **fǫ̆árfică.**

fų̆ắc vezi **foc.**

fų̆ắrtămă vezi **fórtumă.**

fuc vezi **fug.**

fucará vezi **fucărá.**

fucărá, *pl.* **fucăráį̆** *adj.* Can[2] 395; Cap 124 s.v. *fakír;* Wild h. 394/5, 6; Dms. Sărac. *Níşti or dunáų̆ pári di la toţ şi li dădę́ų̆ la un fucărá.* (Uneori adunau bani de la toţi şi îi dădeau unui sărac.) Can T[1] 275/5; *Rau̯ maį̆ fucăráį̆ şi la į̆el' nu vę cǫ́ta zălúm.* (Erau mai sărmani şi la ei nu era atâta jaf.) Can T[1] 263/22; *Ra únă ų̆ără un ų̆om mult fucará.* (Era odată un om foarte sărac.) Cap[2] 24/7; *Į̆el aş vę únă fę́tă şi mult ra fucará.* (Avea o fată şi tare era săracă.) Cap[2] 38/9; *Rau̯ únă ų̆ără treį̆ fraţ fucaráį̆.* (Erau odată trei fraţi săraci.) Cap[2] 32/28.

Var.: **fucará.**

Et.: tc. ***fukara*** (bg. ***fukara*****).**

fucărărésc vezi **fucărés.**

fucărés, fucărę̆áscá, *pl.* **fucărę̆şt** *adj.* Dms. De sărac; sărăcăcios.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Var.: **fucărărésc** (Dms s.v.), **fucărésc** (Dms).

Et.: din ***fucărá* + *-és*(*c*).**

fucărésc vezi **fucărés.**

fucărími *s.n.* Dms. Sărăcime, lume săracă. *Cútru Păzári ăi múltă fucărími.* (Înspre *Păzári* e multă sărăcime, lume săracă.) Dms s.v.

Et.: din ***fucărá* + *-ími.***

fucărlo̯ác vezi **fucărlo̯c.**

fucărlo̯c, *pl.* **fucărlo̯ți** *s.n.* Cap 124 s.v. *faḱir*; Dms. Sărăcie. *Tátă-su scăpo̯ din fucărlo̯c.* (Tată-su scăpă de sărăcie.) Cap[2] 39/2; *Lă flo̯a fucărlo̯ácu.* (A dat sărăcia peste el.) Dms s.v.

Var.: **fucărlo̯ác.**

Et.: tc. ***fukaralık*.**

fučo̯s, **fučo̯ri**, **fučo̯i̯**, **fučo̯t** *vb.* I. *Intranz.* Pap[1] 44, 45; Pap[2] 79, 80; Can[2] 392, 395; Cap 134; Cerna A/938; ALDM II, h. 708/1, 3–6; Dms. A sforăi; a gâfâi; (despre şerpi) a sâsâi; (despre porci) a grohăi. *Ampirátu si fățo̯á că durmo̯á şi cățo̯ si fučáscă.* (Împăratul se prefăcea că doarme şi începu să sforăie.) Cap[2] 86/28; *Țéla lă spuno̯á cum fučáşti drácu şi cum si printo̯árnă ăn son.* (Acela le spunea cum sforăie dracul şi cum se răsuceşte în somn.) DP 59/37; *Şárpili fučáşti.* (Şarpele sâsâie.) Pap[1] 45 s.v.; *Țe şa frăčo̯s la durmíro̯a?* (De ce sforăi aşa când dormi?) Cap 134 s.v.

Var.: **fărčo̯ás** (Dms), **fărčo̯s** (Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 134 s.v. *fučo̯s,* conj. IV), **frăčo̯s**, **frăčés** (ALDM II, h. 708/4, 5), **hrăčés** (ALDM II, h. 708/1).

Et.: mac. ***fuči,*** bg. ***fuča***.

fudúl, **fudúlă**, *pl.* **fudúl'**, **fudúli** *adj.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arogant. *Mult ş-u fădúl.* (E foarte mândru.) Dms s.v. *fădúl*; *Fădúl şi dispriminít.* (Fudul şi dezbrăcat.) Dms s.v. *fădúl.*

Var.: **fădúl.**

Et.: tc. ***fodul*** (bg. ***fudul***).

fudulo̯áță *s.f.* Dms. Mândrie.

Var.: **fădulo̯áță** (Dms s.v.).

Et.: din ***fudúl* + *-o̯áță*.**

fudulisés, fudulisíri, fudulisíi̯, fudulisít *vb.* IV. *Refl.* Dms. A se fuduli, a se făli, a se îngâmfa. *Şa şi u̯ómu, nu trubuo̯áşti să si fudulisco̯áscă, că paţáşti şi i̯el ca lúpu.* (Aşa şi omul, nu trebuie să se fălească, pentru că păţeşte şi el ca lupul.) Pap M[1] 18/24; *Ți co̯áta ti fudulisés?* (Ce te fuduleşti atât?) Dms s.v.

Var.: **fădulés** (Dms s.v.).

Et.: de la ***fudúl***.

fudulít, fudulítă, *pl.* **fudulíț, fudulíti** *adj.* Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arogant.

Var.: **fădulít** (Dms s.v. *fădúl*).

Et.: vezi ***fudulisés.***

fudulo̯ác vezi **fudulo̯c.**

fudulo̯c, *pl.* **fudulo̯ți** *s.n.* Dms. Mândrie; aroganță.

Var.: **fudulo̯ác** (Dms).

Et.: tc. ***fodulluk***.

fufuto̯áşti, **fufutíri, fufutí, fufutít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. (Despre foc) A dudui, a bubui. *Fufuto̯áşti fócu.* (Focul duduie.) Dms s.v.

Var.: **fufutéşti** (Pap M[2] 97/15), **furfuto̯áşti** (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

fufutéşti vezi **fufuto̯áşti.**

fug, **fuzíri**, **fuzíi̯**, **fuzít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 396; Cap 131; Cerna A/531–538, 541, 542; ALDM I, h. 474–478, h. 480–486/1–7; Dms. A fugi; a pleca, a se duce. *Cáłł' să-ń łi caț şi i̯o fug.* (Să ai grijă de caii mei şi eu plec.) Cap[2] 24/17; *Cári na la fáți izmi̯ătu ca fuc i̯u̯ă?* (Cine îmi face treaba când plec eu?) MP 130/6; *Cóți fuz di nu staị u̯a să máțiń?* (De ce pleci şi nu stai aici să macini?) Cap[2] 29/7; *Fó-ti ca fus*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

la lúcru, la ágru. (Fă-te că pleci la lucru, la câmp.) MP 130/7; *Ăş lę băstúnu şi-ş fúzi la băsę́rică.* (Îşi ia bastonul şi pleacă la biserică.) Cerna T; *Dădáră ručós şi fuc sfáca cásă.* (Termină de prânzit şi fiecare pleacă acasă.) Can T[2] 118/7; *Ţo, níşti or, fuzę́m di la scuĺó.* (Eu, uneori, fugeam de la şcoală.) Can T[1] 267/15; *Sę́rta lúmę̦a ăş fuzę́á cásă.* (Seara lumea pleca acasă.) AtaM 389/28; *[Mo̦ártę̦a] viní únă sę́ră, aĺ lo̦ súflitu la fičór şi fuzí.* ([Moartea] veni într-o seară, îi luă sufletul feciorului şi plecă.) Cap[2] 23/6; *Aų lo cáų̦lu ţel di lemn şu fuzí să-ų cáftă fę́áta ţę̦a maį̦ muşátă di lúmi.* (Luă calul cel de lemn şi plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap[2] 108/12; *Lo fičúru şi fuzíra.* (Îl luă pe fecior şi plecară.) MP 22/5; *Ca fuzít-ąų ţę́áli lántili surór [múmă-sa] Ĺ-u dát-ąų [mę́ára] la ţę̦a maį̦ mícă fę́átă.* (Dacă celelalte surori au plecat, [mamă-sa] i l-a dat [mărul] fetei mai mici.) Cap[2] 101/13; *Sămuvíla vę fuzít dúpu măncári.* (Zâna plecase după mâncare.) Cap[2] 150/4; *Şos módru, cu nu, Ĺumíntrę̦a s-fuc.* (Stai [= fii] cuminte, dacă nu, altfel o să plec.) Kats 77/22; *Ų̦uă s-fuc la ágru.* (Eu voi pleca la câmp.) MP 130/9; *Viţól viní la míni, boų̦ să fúgă*, (Vițel veni la mine, bou o să plece.) Pap M[1] 20/35; *Ţer să fuz cásă?* (Vrei să pleci acasă?) Cap[2] 24/21; *Fráti-su, fuį̦ dúpu el curo̦án.* (Frate-său, fugi [= dă fuga] repede după el.) DP 35/33; *Tu su-ų̦ caţ únă fę́átă di per […], s-u puń pri cal şi nápcum fuį̦.* (Tu să prinzi o fată de păr […], să o pui pe cal şi apoi fugi.) DP 193/31; *Sto̦į̦, ca ų̦o sam, nu ti spári, nu fuį̦!* (Stai , că eu sunt, nu te speria, nu fugi!) Can T[2] 104/40; *Fuį̦ şi lę-ţ ţe ţer.* (Du-te şi ia-ţi ce vrei.) Cap[2] 39/18; *S-nu fuz!* (Nu fugi!) ALDM I, h. 485/1–7; *Fuzíţ, túrţi!* (Fugiți, turcilor!) Cap[2] 44/20; *Nu fuzíţ!* (Nu fugiți!) ALDM I, h. 485/1–7; *Móşu ra fuzít di cásă.* (Moşul era plecat de acasă.) DP 69/17; *Cu fuzíri.* (Fugind.) ALDM I, h. 486/4–6; *Fuo̦ę́áį̦ĺi.* (Fugind.) (ALDM I, h. 486/7).

♦ *Fúį̦ă-ţ cu tińíį̦ă, pắră ų̦eş cald!* (L i t. Pleacă cu cinste, cât eşti cald. = Pleacă cu cinste, atâta timp cât eşti o persoană onorabilă.) Cap[2] 169/38; *Ắĺ fug ócĺíĺ.* (L i t. Îi fug ochii. = Se spune despre cineva care poftește când vede ceva bun, frumos.) Dms s.v.

Var.: **fuc.**

Et.: lat. ***fugire***.

fugát, *pl.* **fugáţ** *s.m.* Pap[2] 80; Dms. Fugit, fugar; evadat, dezertor. *Lu fugátu múmă alb purtát-ąų.* (L i t. Mama celui fugit a purtat alb.= Mama dezertorului n-a purtat doliu.) Pap M[2] 76/41; *Di fugát s-nu vă pruḱáţ.* (De dezertor să nu vă apropiați.) Dms s.v.; *Ăpţănáį̦a ra plínă di fugáţ.* (Închisoarea era plină de fugari.) Dms s.v.

Et.: vezi ***fug*** (cu schimbare de conjugare).

fúgă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. Fugă; plecare. *Ántru fúgă ĺa dărués óspiţiĺ cu căti únă ziǵíă di čaróp şi zăníţă.* (Înainte de plecare le dăruiesc oaspeților câte o pereche de ciorapi şi o cingătoare.) Can T[2] 118/13; *La fúgă aĺ ţirę́ų la săį̦bía şi dişparasí (pári pri dinţ).* (La plecare îi cereau gospodinei şi *dişparasí,* bani pentru dinți.) Can T[1] 275/29; *Lă fúgă ampirátu si čudí di į̦úndi tári mę́ásă.* (La plecare împăratul se miră de unde o asemenea masă.) Cap[2] 89/41; *Şi că ţrăpníră ápu, la fúgă, co̦áda lu cálu lu fičór Ĺ-u căţó múntili.* (Şi după ce luară apă, la plecare, muntele agăță coada calului feciorului.) Cap[2] 136/34.

La fúgă. Fuga, repede. *Si priminí cu rúbă di ampirát şi la fúgă la nivę́ásta luį̦.* (Se îmbrăcă cu haine împărăteşti şi fuga la nevasta lui.) Cap[2] 75/44. **Lę̦ąų fúga**. A fugi, a o lua la fugă. Pap[1] 45 s.v.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Et.: lat. ***fuga***.

fulinár, **fulinárcă**, *pl.* **fulinár**, **fulinárʼki** *adj.* Dms. Pântecos, burtos.

Et.: der. de la ***fǫ́li*** sau de la ****fulínă*** ‘burduf’ (cf. ar. ***fuʼlínă*** ‘burduf’ < lat. ***follina***) + ***-ár.***

fulinícaf vezi **fulinícăv.**

fulinícăv, **fulinícăvă**, *pl.* **fulinícăv**, **fulinícăvi** *adj.* Can^{2} 395; Cap 128 s.v. *fǫ́li,* 131; ALR II, 1, h. 63/012; Dms. Pântecos, burtos.

Var.: **fulinícaf** (Cap 128 s.v. *fǫ́li*, 131), **fulnícaf** (Cap 128 s.v. *fǫ́li*), **fulnícav** (ALR II, 1, h. 63/012).

Et.: der. de la ***fǫ́li*** sau de la ****fulínă*** ‘burduf’ (vezi **fulinár**).

fulnícaf vezi **fulinícăv.**

fulnícav vezi **fulinícăv.**

fuʼlíc, *pl.* **fuʼlíč** *s.m.* Dms. Burduf mic.

Et.: din ***fǫ́li*** + ***-íc.***

fuʼlór, *pl.* **fuʼlǫ́ră** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fuior, caier. F i g . Minte. Pap^{2} 80.

Et.: lat. ****folliolus.***

fum^{1}, *pl.* **fúmur** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fum. *Ca-ʼl ți dúsi fúmu di tămǫ́ňă, aʼl trícu díntili.* (Dacă i se duse [= ajunse la el] fumul de tămâie, îi trecu dintele [= durerea de dinți].) Cap^{2} 30/42; *Țiraụ țíli fúmur di cóla?* (Ce erau acele fumuri de acolo?) Cap^{2} 148/7. F i g. Aere; fumuri. *Țéʼla cǫ́ți̯va cári sa ambitáț di fúmu grățésc, tǫ́ifurli lor nu ştíă grățe̯ști*. (Neamurile celor câțiva care sunt îmbătați de fumurile greceşti nu ştiu grecește.) Can T^{2} 112/34.

♦ *Fuzíra ca fum*. (L i t. Fugiră ca [un] fum. = Fugiră [iute] ca vântul.) MP 26/3.

Et.: lat. ***fumus.***

fum^{2}, **fumári**, **fumái̯**, **fumát** *vb.* I. *Tranz.* şi *refl*. Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Wild h. 229/3; Dms. A afuma. *Bra Lúdi, ți țer si-ț fac că mi fumáş di-ń tricú díntili?* (Bre Ludi, ce vrei să-ți fac că mă afumaşi [cu tămâie] de-mi trecu dintele [= durerea de dinți]?) DP 159/25; *Cóşu di ălbíń lă fumǫ́am cu báligă.* (Stupul îl afumam cu baligă.) Dms s.v.; *Si fumǫ́á zídu.* (S-a afumat peretele.) Dms s.v.

Et.: lat. ***affumare***.

fumát, **fumátă**, *pl.* **fumáț**, **fumáti** *adj.* Can^{2} 395; Cap 131 s.v. *fum^{2}*; Dms. Afumat. F i g . *s.m.* Măgar. F i g. Beat, afumat. Can^{2} 395.

Et.: vezi ***fum^{2}.***

fumătúră, *pl.* **fumătúr** *s.f.* Can^{2} 395; Cap 131 s.v. *fum^{2}*; Dms. Afumătură; fumegătură.

Et.: din ***fum^{2}*** + ***-ură.***

fumę́áii̯ă vezi **fămę́áʼlă.**

fumę́áʼlă vezi **fămę́áʼlă.**

fuméʼle vezi **fămę́áʼlă.**

fumę́ʼlă vezi **fămę́áʼlă.**

fumi̯ắʼlă vezi **fămę́áʼlă.**

fund, *pl.* **fúndur** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 81; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fund. *An fund di picól.* (În fund de iad.) Pap^{1} 45 s.v.; *Ăn fúndu lu mári.* (În fundul mării.) Pap^{2} 81 s.v.; *Ăn fúndu lu gărdína.* (În fundul grădinii.) Dms s.v. P. e x t. Grajd pentru vite construit în fundul curții sau al casei. Pap^{1} 45; Pap^{2} 81; Cap 131; Dms.

Et.: lat. ***fundus.***

fúndă *s.f.* Wild h. 35/3. Floare.

Et.: gr. ***φούντα.***

fundúc, *pl.* **fundúț** *s.m.* Cap 132 s.v. *fund*; Dms. (În *Úmă*) Mâncău, mâncăcios. *Țe fundúc mári.* (Ce mare mâncăcios.) Cap^{2} 219/8.

Et.: din ***fund*** + ***-úc.***

fúni vezi **fúńă.**

fuńár, *pl.* **fuńár** *s.m.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Persoană care colecționează (şi vinde) funii; funar.

Et.: din ***fúńă*** + ***-ár.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fúńă, *pl.* **fuń** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; ALR II s.n. 1, h. 56/012; Cerna A/893, 1224; Dms. Funie, frânghie; sfoară. *Antíndim úná fúńă nęgră.* (Întindem o sfoară neagră.) Can T[2] 115/3; *Lęgă-mi cu úná fúńi.* (Leagă-mă cu o funie.) W 65/28; *Strínzi fúnca, dúnă lęámni.* (Strânge funia, adună lemne. [Ghicitoare: Pepenele verde].) Cap[2] 157/23; *Luọá úná fúńă lúngă si dúsi ăn urmán.* (Luă o frânghie lungă [şi] se duse în pădure.) DP 28/17.

Var.: **fúni** (Pap[2] 81; Cap 132), **fúńi**.

Et.: lat. ***funis.***

fúni vezi **fúńă.**

fúńi vezi **fúńă.**

fuńíčcă, *pl.* **fuńíčki** *s.f.* Can[2] 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Sforicică, frânghiuţă.

Var.: **fúńičcă** (Cap 132 s.v. *fúni*).

Et.: din ***fúńă* + *-íčcă.***

fúńičcă vezi **fuńíčcă.**

fụoc vezi **foc.**

fụọc vezi **foc.**

fur[1], *pl.* **fur** *s.m.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; Wild h. 396/1–7; ALDM III, h. 1576/1–7: Dms. Hoţ, tâlhar. *Ni fúru pọ́ti s-la fúră, ni fócu pọ́ti s-la árdă.* (Nici hoţul nu poate să-l fure, nici focul nu poate să-l ardă.) Can T[1] 263/6; *Ári un fur: túcu s-ancl'íz, nu s-anclídi.* (Există un hoţ: oricât ai încuia, nu se [poate] încuia. [Ghicitoare: Soarele].) Cap[2] 160/2; *Di ịúndi stătę́, túcu vizú níşti fur ịúndi vin.* (De unde stătea, numai ce văzu nişte hoţi că vin.) Cap[2] 47/9; *Doị fur fę́siră laf ca si l'a fúră boị.* (Doi hoţi se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3; *Ţę́l'a fúri[ĭ] [...] şizúră toţ cóla.* (Hoţii [...] şezură toţi acolo.) Cap[2] 47/11.

♦ *Fúru fọ́ră calaúz nu poọ́ti sirbíri.* (L i t. Hoţul fără călăuză nu poate lucra. = Cine se aseamănă se adună.) Pap M[2] 70/29; *Ca di fur dunátă-ị.* (L i t .Ca de hoţi e adunată [casa].= [În casă] nu e nimic, este numai săracie [de parcă ar fi fost călcată de hoţi].) Cap[2] 179/26.

Et.: lat. ***fur, -em***.

fur[2], **furári**, **furáị**, **furát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; Dms. A fura. *Tu ịeş ţę́a cári fur măncárca.* (Tu eşti cea care furi mâncarea.) Cap[2] 86/30; *Ań aụ furáră mę́asa.* (Mi-au furat masa.) Cap[2] 90/4; *Cálu zănicl'ízọá şi zísi: „Dorm tu, dorm stăpọáni, ắră Ğáğa va s-mi fúră”.* (Calul începu să necheze şi zise: „Dormi tu, dormi, stăpâne, iar *Ğáğa* o să mă fure”.) DP 91/15; *Cum furáţ vụăị cu táti, şa si furóm şi nụăị.* (Cum furaţi voi cu tata, aşa vom fura şi noi.) MP 210/10; *Ḑọụ să mi duc să fur găl'ń.* (Eu o să mă duc să fur găini.) W 74/7; *Dú-ti sa fur di cásă un k'áptini şi un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene şi un brici.) Pap M[1] 14/13; *Tuğáru la trimę́si să fúră pári di la cumíţ.* (Negustorul îl trimise să fure bani de la comitagii.) Cap[2] 51/19; *Aị să na dúţim să furọ́m pári.* (Hai să ne ducem să furăm bani.) Cap[2] 33/24; *Doị fur fę́siră laf ca si l'a fúră boị.* (Doi hoţi se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3; *Ţę́ástă fę́átă ra furátă di draţ.* (Această fată era furată [= fusese furată] de draci.) Pap M[1] 20/20.

Mi fúră sónu. A aţipi. Can[2] 395 s.v.

Et.: lat. ***furare***.

furáč, *pl.* **furáč** *s.m.* Cerna A/1846. Hoţ.

Et.: din ***fur[1]* + *-áč.***

furári *s.f.* Can[2] 395; Cap 132 s.v. *fur;* Dms. Furat. *Stoị tu ụa că ịo s-mi duc la furárca.* (Stai tu aici că eu o să mă duc la furat.) Cap[2] 141/40; *Tụắtă nụắptca raụ la furárca.* (Toată noaptea erau la furat.) MP 142/12.

Et.: vezi ***fur[2]***.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

furărésc vezi **furés**.

furătúră, *pl.* **furătúr** *s.f.* Can^{2} 395; Cap 132 s.v. *fur*^{2}; Dms. Furt, hoție. *Din furătúră sa dunáti.* (Sunt strânse din furt.) Dms s.v.

Et.: din ***fur*^{2} + *-ătúră.***

fúrcă, *pl.* **furţ, fúrți** și **fúrki** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132; Cerna A/1241; ALDM II, h. 1063/1–7; Dms. Furcă; furcă de tors. *Aụ laị [ụáịa] dị-u puș ăm fúrcă s-nu si poátă culcári.* (O luai [oaia] de o pusei în furcă să nu se poată culca.) Can T^{2} 127/38; *Cot li daị fúrțili?* (Cu cât dai [= vinzi] furcile?) MP 70/20; *Ạăl ziți̯á: únă zarụ̆diri, únă fúrță.* (El zicea: un surâs, o furcă.) MP 70/20; *Ancărcó pri un cal dụ̆ụ̆ă sindúḱ di fúrți.* (Încărcă pe un cal două cufere cu furci.) MP 70/18; *La púsi cáiru pri fúrcă.* (Puse caierul în furca de tors.) Cap 54 s.v. *cáir; Ári un ụom ụa […], vindɛ̦á niști fúrsi, cátă cóti fúrsi-ń dɛ̦ádi.* (E un om aici […], vindea nișteurci, uite câte furci mi-a dat.) DP 198/37.

Var.: **fúrsă**, **fúrță**[1].

Et.: lat. ***furca.***

furculíță *pl.* **furculíți** *s.f.* Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. (În Țărnareca) Furculiță.

Et.: din ***fúrcă* + *-ulíță.***

furɛ̦áști *adv.* Dms. Hoțește. *Lisíța furɛ̦áști li lɛ̦a găĺínli.* (Vulpea ia găinile hoțește.) Dms s.v.

Et.: din ***fur*^{2} + *-ɛ̦áști.***

furés, **furɛ̦áscă**, *pl.* **furéșt** *adj.* Dms. Hoțesc. *Furésc lúcru.* (Faptă hoțească.) Dms s.v.

Var.: **furărésc** (Dms s.v.), **furésc** (Dms).

Et.: din ***fur*^{2}** (***furári***) **+ *-és(c).***

furésc vezi **furés.**

Furéșcă *n.pr.* Pap M^{2} 176/15; Cap 132. Nume de râu în *Cúpă.*

Var.: **Furɛ̦́ścă** (Pap M^{2} 176 /15).

Et.: din din ***fur*^{2} + *-éșcă.***

furézmă, *pl.* **furézmi** *s.f.* Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *furisít;* Dms. Afurisenie, blestem.

Et.: gr. ***αφορισμός***.

Furɛ̦́ṣcă vezi **Furéșcă.**

furfuteɛ̦áști vezi **fufuteɛ̦áști.**

furgl'ițắr, *pl.* **furgl'ițắr** *s.m.* Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Băiatul care poartă *frugl'iț̦a* la nuntă.

Et.: din ***furgl'ițắ* + *-ár.***

furgl'íță vezi **frugl'íță.**

Fúril' *n. pr.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Dms. Numele constelației Carul mare.

Et.: vezi ***fur*^{1}.**

furíl'ă, *pl.* **furíl'** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *fur;* Dms. Furtișag, hoție. *S. col*. Hoți. Can^{2} 396.

Et.: din ***fur*^{1} + *-íl'ă.***

furisés, **furisíri**, **furisíị̯**, **furisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can^{2} 396; Dms. A afurisi; a blestema. *Ăị̯ furisít di vlădíca.* (Este afurisit de episcop.) Dms s.v.;

Et.: gr. ***αφορίζω***.

furisít, **furisítă**, *pl.* **furisíț**, **furisíti** *adj.* Cap 132; Dms. Afurisit; rău. *Nu-ń la voị̯ Píti furisítu.* (Nu-l vreau pe *Píti* afurisitul.) Cap^{2} 19/16; *Furisít fičór.* (Afurisit copil.) Dms s.v. *Substantivat.* Ticălos. *Furisítuli, dósta minčunáș.* (Ticălosule, destul ai minți̯t.) Dms s.v.

Et.: vezi ***furisés.***

furḱétă, *pl.* **furḱéti** *s.f.* Dms. Ac de siguranță.

Et.: it. ***forchetta***.

fúrḱičcă *pl.* **fúrḱičḱi** *s.f.* Can^{2} 396; Cap 132; Dms. Furcă mică.

Var.: **furḱíčcă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*).

Et.: din ***fúrcă* + *-íč(că).***

furḱíčcă vezi **fúrḱičcă.**

furlíị̯ă vezi **turlíị̯ă.**

furlínă, *pl.* **furlíń** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132; Cerna A/1854; ALDM III, h. 1584/1-7; Dms. **1**. Aur. *Vɛ̦aụ cásă un puị̯ ți fățɛ̦á i zúụ̆ă cắti un*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

u̯ău̯ di furlínă. (Aveau acasă o găină ce făcea în fiecare zi câte un ou de aur.) DP 186/32; *Dărắ úna clo̯áčcă cu 12 di pu'l di flurínă.* (Făcu o cloşcă cu 12 pui de aur.) Cap[2] 107/29; *Lemn s-caţáţ, frulínă.* (Lemn dacă veţi prinde [= atinge], aur [se va face].) Can T[2] 122/4; *Si-l' daţ [...] şi-únă vḉárgă di furlínă.* (Să-i daţi [...] şi o vargă de aur.) Cap[2] 63/6. **2.** *Pl.* P. e x t. Bani de aur, galbeni. *Cọn s-mi spel i̯o, si cádă furlínă.* (Când o să mă spăl eu, o să cadă bani de aur.) Cap[2] 86/43; *An córni [lu străbăgóscu] flo úna lḉái̯că plínă di furlíń.* (La rădăcina [coacăzului] găsi o tigvă plină cu bani de aur.) DP 177/36; *La púsi pri gríndi [cucótu], bél'ki ă'l' fáţi şi lă i̯a furlíń.* (Îl puse pe grindă [pe cocoş], poate-i face şi ei bani de aur.) DP 133/37; *Ţísta [gai̯dağ́ía], priúnă cu ómini'l' lu cupiláşu, si duc sfiríndurlę́ la fę́tă cu puclóni, cu răzínt şi cu ǵirdánu di furliń.* (Acesta [cimpoierul], împreună cu oamenii mirelui, se duc cântând din cimpoi la fată cu plocoane, cu argint şi cu salba de bani de aur.) Can T[1] 274/32; *Noi̯ să-ţ do̯am un ǵirdán di furlíń.* (Noi o să-ţi dăm o salbă de galbeni.) DP 87/20; *Fésu la nşáră cu furlíń.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T[1] 266/9; *Lọ […] căčú̯a lu fičóru mic anşărátă cu furlíń.* (Luă […] căciula împodobită cu bani de aur a copilului mic.) Cap[2] 66/245.

♦ *Cumát di furlínă.* (Bucată de aur. = Se spune despre un om bun la suflet.) Cap[2] 179/28; *Că furlínă.* (Ca aurul. = Se spune despre o fată frumoasă.) Dms s.v.

Var.: **flurínă**, **frulínă**.

Et.: bg. ***florin*** (cf. it. ***fiorino***).

furlíncă, *pl.* **furlínki** *s.f.* Cap 133; Dms. Ban de aur, galben. *Măgáru lu Óğa furlínki cácă.* (Măgarul lui Nastratin Hogea cacă galbeni.) Dms s.v.

Et.: din ***furlínă* + *-că***.

furlọ́ac *vezi* **furlọ́c**.

furlọ́c, *pl.* **furlọ́ţi** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Hoţie, furat. *Mámu, şi i̯o s-mi duc cu vúi̯či la furlọ́c.* (Mamă, şi eu o să mă duc cu unchiul la furat.) Cap[2] 142/6.

Fac furlọ́c. A fura. *I̯o nu pot să fac furlọ́c.* (Eu nu pot să fur.) Cap[2] 47/23; *Ţísta u̯om ári fat mult furlọ́c.* (Acest om a furat mult.) Pap[1] 46 s.v.

Var.: **furlọ́ac** (Dms).

Et.: din ***fur*[1] + *-lọ́c***.

fúrnă, *pl.* **fúrni** *s.f.* Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1057/012; Cerna A/1438; ALDM III, h. 1222/1–7; Dms. Cuptor. *Un fičór, sáldi un la múmă ţe-i̯, s-la árzu ăn fúrnă.* (Un copil, care-i numai unul la mamă, o să-l ard în cuptor.) Cap[2] 99/1; *Mul'area a̯u árdi fúrna.* (Nevasta încinge cuptorul.) ALR II s.n., 4, h. 58/012; *A̯u ársiră fúrna şi la láră fičóru, la băčcáră şi la turíră ăn fúrnă.* (Încinseră cuptorul şi luară copilul, îl sărutară şi îl aruncară în cuptor.) Cap[2] 99/5; *I̯el' a̯u ársiră fúrna.* (Ei încinseră cuptorul.) Cap[2] 60/28; *I̯o ă si ner lă biseárcă, tu să-u̯ árdă fúrna.* (Eu o să mă duc la biserică, tu să încingi cuptorul.) Cap[2] 113/9; *Şápti-opt fúrni di po̯íni.* (Şapte-opt cuptoare de pâine.) Cerna T; *Că si stăfseá luţólu, lă puneám ăn pu̯ắdniţă íli ăn fúrnă cu lupáta.* (Când dospea aluatul, îl puneam în ţest sau în cuptor cu lopata.) AtaM 385/4. P. e x t. Brutărie. AtaM 124/5.

Et.: mac., bg. ***furna*.**

furnắğ́i vezi **furnắğ́ii̯ă.**

furnắğ́ii̯ă, *pl.* **furnắğ́ii̯** *s.m.* Cap 133 s.v. *fúrnă*; Cerna A/1797; ALDM III h. 1530/1–7; Dms. Brutar. *[Cadíi̯a] z-dúsi la furnuğ́ói̯a şi la ntribó: „Cóţi pói̯na mirusi̯ắşti ca di la mu̯ărt?”* ([Judecătorul] se duse la brutar şi-l întrebă: „de ce miroase pâinea a mort?”) MP 186/2.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

Var.: **furnăğói̯ă** (Cap 133 s.v. *fúrnă*; Dms s.v.), **furnăğǫ́i̯ă** (ALDM III h. 1530/2), **furnăğí** (ALDM III h. 1530/7), **furnuğói̯ă.**

Et.: mac., bg. ***furnağija.***

furnăğǫ́i̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

furnăğǫ́i̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

furnícă vezi **furnígă.**

furnigár, *pl.* **furnigáră** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furnígă*; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/4; Dms. Furnicar.

Et.: lat. ***formicarium.**

furnigárnic, *pl.* **furnigárnițI** *s.n.* Can[2] 396; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/1–3, 6; Dms s.v. Furnicar.

Et.: din ***furnigár* + *- níc.***

furnigárniță, *pl.* **furnigárnițI** *s.f.* ALDM II, h. 1193/5. Furnicar.

Et.: din ***furnigár* + *- níță.***

furnígă, *pl.* **furníz** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1399; Wild h. 123/1–7; ALDM II, h. 1192/1–7; Dms. Furnică. *Cǫn triți̯ǫ́ pri drum vizú únă furnígă.* (Când trecea pe drum văzu o furnică.) Cap[2] 71/31; *Bătú pri un cup di furníz.* (Întâlni un muşuroi de furnici.) Cap[2] 27/42; *I̯el dǫ́adi di níşti furníz i̯úndi si țirtáu̯ pri únă ńicúră di pǫ́ni.* (Dădu peste nişte furnici care se certau pe o fărâmă de pâine.) Cap[2] 91/31; *Işǫ́ ampirátu lu furnízli.* (Ieşi [= apăru] împăratul furnicilor.) Cap[2] 27/43; *Easă di furníz.* (Furnicar.) Can[2] 396 s.v.

♦ *Cǫt pǫártă furníga.* (Cât duce furnica. = Foarte puțin.) Pap M[2] 70/26.

Var.: **fărnígă** (Wild h.123/2), **furnícă** (Cap 133; Dms s.v.).

Et.: lat. ***formica***.

furnigós, **furnigǫ́să**, *pl.* **furnigǫ́ș**, **furnigǫ́si** *adj.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furnígă*; Dms. Plin de furnici.

Et.: din ***furnigă* + *-ós***.

furnígičcă, *pl.* **furnígičcI** *s.f.* Can[2] 396; Cap 133; Dms. Furnicuță.

Var.: **furnigíčcă (**Cap 133), **furníkičcă (**Dms).

Et.: din ***furnígă* + *-ičcă.***

furnigíčcă vezi **furnígičcă.**

furníkičcă vezi **furnígičcă.**

furnikíță, *pl.* **furnikíți** *s.f.* Cap 133 s.v. *furnígă*. Furnicuță.

Et.: din ***furnícă* +- *íță.***

furnófcă, *pl.* **furnófkI** *s.f.* Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133 s.v. *fúrnă*; Dms. Lopată care se întrebuințează la cuptor.

Et.: vezi ***fúrnă.***

furnuğói̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

fúrsă vezi **fúrcă.**

fúrşă vezi **fúrță[2].**

furt, *pl.* **fúrtur** *s.n.* Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furt, hoție.

Et.: lat. ***furtus.***

furtát vezi **fărtát.**

furtíi̯ă, *pl.* **furtíi̯** *s.f.* AtaM 294/27. Încărcătură pe cal; grămadă. *Din un ágru işáu̯ cắti zǫ́áți-dǫau̯zắț di furtíi̯ di găneşór.* (De pe un ogor ieşeau câte zece-douăzeci de grămezi de porumb.) AtaM 351/1.

Et.: gr. ***φορτίο***.

furtumár, *pl.* **furtumár** *s.m.* Cap 129 s.v. *fórtumă*; Dms. Vânzător de funii. F i g . Escroc, sforar. *Cári-i̯ lant furtumár şa că tíni?* (Cine [mai] e alt sforar aşa ca tine?) Dms s.v.

Et.: din ***fórtumă* + *-ár***.

furtúnă, *pl.* **furtúnur** şi **furtúni** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; ALR II s.n. 3, h. 788/012; AtaM 294/28; Dms. Furtună, vijelie. *Víni plǫái̯a cu furtúnă mári.* (Vine ploaie cu furtună mare.) ALR II s.n. 3, h. 788/012; *Pri furtúnă s-nu kinisęș.* (Pe furtună să nu porneşti la drum.) Dms s.v. F i g . Agitație; tulburare; furtună. *Ți*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

furtúnă ári dúpu míni! (Ce furtună este [= vine] după mine!) Pap[1] 46 s.v.

Et.: lat. ***fortuna***.

furtunós, **furtunǫ́să** *pl.* **furtunóş**, **furtunǫ́si** *s.f.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furtúnă*; Dms. Furtunos. F i g . Violent, aprig, nestăpânit. *Ţi eş co̯áta furtunós?* (De ce eşti atât de violent?) Dms s.v.

Et.: din ***furtúnă* + *-ós***.

fúrţă[1] vezi **fúrcă.**

fúrţă[2], *pl.* **fúrţi** şi **furţ** *s.f.* Cap 133; ALR II, 1, h. 291/012; Cerna A/1241; Dms. **1**. Perie (de ghete, de haine). *Să-ń cúmpăr čóu̯li, ma şi fúrţă.* (O să-mi cumpăr ghete, dar şi perie.) Dms. s.v. **2**. Bidinea. *Fúrşă di var.* (Bidinea pentru var.) ALR II, 1, h. 291/012.

Var.: **fúrşă.**

Et.: cf. mac. ***frča,*** tc. ***fırça,*** gr. ***βούρτσα.***

furţărés vezi **furţués.**

furţiséz vezi **furţués.**

furţués, **furţuíri**, **furţuíi̯**, **furţuít** *vb.* IV. *Tranz.* Cap 133 s.v. *fúrţă*; ALR II s.n. 7, h. 1875/012; Cerna A/1891; Dms. A peria (haina sau ghetele).

Var.: **furţărés** (Dms), **furţiséz** (Cerna A/1891), **furţusés** (ALR II s.n. 7, h. 1875/012).

Et.: din ***fúrţă* + *-és(c)***.

furţusés vezi **furţués.**

furugl'íţă vezi **frugl'íţă.**

fus, *pl.* **fúsi** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1243; Wild h. 376/1, 2, 6; ALDM II, h. 1065/1–7; Dms. **1.** Fus; cantitate de lână pe un fus. *Fláră fúsu lu mámă-sa şi al láră.* (Găsiră fusul mamă-sii şi îl luară.) Cap[2] 116/34; *Tǫ́rsi bába do̯u̯ fúsi.* (Baba a tors două fuse.) Can T[1] 272/16; *I̯úndi-i̯ Rǫ́pa nţapátă? La Fúsu di mǫ́ră.* (Unde-i Piatra găurită? La Fusul morii.) Can T[1] 272/34; *Fus di rudán.* (Fusul morii.) Pap[1] 46 s.v. **2.** (La roată) Butuc. Wild h. 376/1, 2, 6.

Fúsu-bábă l'ă. Nume de plantă şi de insectă; fusul babei. Pap[1] 46 s.v.; Pap[2] 81 s.v.; Cap 133 s.v.

Et.: lat. ***fusus***.

fusár, *pl.* **fusár** *s.m.* Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Vânzător de fuse.

Et.: din ***fus* + *-ár.***

fúscă, *pl.* **fúsḱi** *s.f.* Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1178/012; Cerna A/1512-1514; AtaM 101/2, 171/14; Dms. Fustă; rochie. *Mu l'ărc̦ásca rúbă ra, ắră, fustán íli fúscă, lúnḑă pắnă pri sub zănúc l'u, şi prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, şi şorţ.) AtaM 352/24; *Gúra di la fúscă.* (Deschizătura fustei.) Cap 133 s.v.

Et.: gr. ***φούστα*** (bg. ***fusta***).

fúsčic vezi **fusčúc.**

fusčíc vezi **fusčúc.**

fusčúc, *pl.* **fusčúţ** *s.m.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Fus mic.

Var.: **fúsčic** (Can[2] 396; Dms s.v.), **fusčíc** (Cap 133 s.v. *fus*), **fúsčuc** (Dms).

Et.: din ***fus* + *-čúc*** (***-číc***).

fúsčuc vezi **fusčúc.**

fustán, *pl.* **fustáni** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1510; ALDM III, h. 1277/1-7; Dms. **1.** Rochie. *I̯el să-ń dără [...] fustán di mătási.* (El o să-mi facă [...] rochie de mătase.) Cap[2] 22/10; *Me̯u fráti-ń cumpuró fustán.* (Fratele meu îmi cumpără rochie.) DP 195/33; *[Fc̦áta] ăş lo cótiva fustáni cu i̯a şi fuzí di cásă.* ([Fata] îşi luă cu ea câteva rochii şi plecă de acasă.) DP 184/33; *Mu l'ărc̦ásca rúbă ra, ắră, fustán íli fúscă, lúnḑă pắnă pri sub zănúc l'u, şi prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, şi şorţ.) AtaM 352/24; *Fičúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafé şi di mătási şi z-dúsi s-u̯*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

priminḭăscă fḭăta. (Tânărul, când se duce acasă, luă o rochie de catifea şi mătase şi merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Únă cadănă priminítă cu únă míľă di fustáni.* (O turcoaică îmbrăcată cu o mie de rochii. [Ghicitoare: Găina].) Can T^2 126/8; *Mămúşa ári lat di un fustán, la púni di gúşă la mirḑása şi la tíniru.* (Naşa a luat [= a cumpărat], [material] de o rochie, îl pune de gâtul miresei şi al mirelui.) Cerna T. **2.** Haină bărbătească, fustanelă. *Tăčúńi-l' si fḙsiră doḭ cupiláş ăn fustáni.* (Tăciunii se făcură [= transformară în] doi copilaşi în haine bărbăteşti.) Cap^2 57/46; *Ca si-ń la lḑaṵ, mámu móri, [...] ţéla uminéţu, míla, cu fustánu mári.* (Că-l voi lua, mamă dragă, [...] pe cel din *Úmă*, dragă, cu fustanela mare.) Cap^2 18/7. **3.** Nume de floare mirositoare. Cap 133.

Var.: **fustáni** (Cap 133).

Et.: tc. dial. ***fustan*** (mac., bg. ***fustan,*** gr. ***φουστάνι***).

fustáni vezi **fustán.**

fustănlíă, *pl.* **fustănlíḭ** *adj.* De forma fustanelei. *Pişín la priminés tíniru cu únă caméşă fustănlíă.* (Mai întâi îl îmbracă pe mire cu o cămaşă ca o fustanelă.) Can T^2 119/6.

Et.: din ***fustán* + *-líă.***

Fúştani *n.pr.* Cap 133. Numele unui sat bulgăresc în apropiere de *Nọ́nti.*

fúşti, *pl.* **fuşt** *s.m.* Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; ALR II s.n., 2 h. 487/012; Cerna A/370, 2268; ALDM III, h. 1759/1-6; Dms. **1.** Cârcel de viţă; vrej, lujer de dovleac. *Ácu nu áfliḭ crăstăvḭăti cu fúşti, móḭni dimnḭáţa s-ti jungľóm.* (Dacă nu găseşti castravete cu cârcel, mâine dimineaţa te vom omorî.) MP 152/31; *Un cṵărin di ľubiníţă ra mult cuvitlíḭă şi tínsi un fúşti ţi tricú diţíndḑa di Vărdár.* (O rădăcină de pepene era foarte puternică şi întinse un vrej care trecu dincolo de Vardar.) MP 200/32. **2.** Cârlig de împletit ciorapi. Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; Dms. **3.** Băţ ascuţit, care serveşte drept frigare. *Ăṵ anţăpọ́á [jába] pri un fúşti şi lọa s-u nvărtḑáscă pri foc.* (O înfipse [broasca] pe o frigare şi începu s-o învârtească pe foc.) DP 54/6. **4.** *Pl.* (La războiul de ţesut) Vergelele trecute printre firele de urzeală. Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; Dms.

Et.: lat. ***fustis.***

Fúştiń *n.pr.* Pap^2 81; Can^2 396; Dms. Numele unui orăşel din Meglen, locuit de turci şi bulgari turciţi.

Et.: din ***fuşti* +- *iń.***

fuştinéţ, *pl.* **fuştinéţ** *s.m.* Dms. Locuitor din *Fúştiń.*

fut, **futḑári** şi **fútiri**, **futúḭ**, **futút** *vb.* II, III. *Tranz.* Pap^2 81; Can^2 396; Cap 134; Dms. A futa.

♦ *Cọn mḙrḑi plọ́ḭa cu sọ́ri, si fut ľépuriľ cu lisíţa.* (Când plouă cu soare se fut iepurii cu vulpea.) Can T^2 115/28; *Şi cása ársi şi la şọ́riţ la ţi fătúră!* (Şi casa arse şi la şoareci li s-a făcut de futut. = Ţara arde şi baba se piaptănă.) Can T^2 124/16; *Fútă-l' máḭca!* (Futu-i mă-sa!) Cap^2 43/39; *Fútă-ńi-ţ pústa!* (Futu-ţi-aş necazul!) Cap^2 41/15; *Fútă-ńi-ţ vérḑa!* (Futu-ţi-aş credinţa! = Înjurătură la adresa turcilor care erau de altă credinţă.) Dms s.v.

Var.: **făt.**

Et.: lat. ***futuere.***

futáč, *pl.* **futáč** *s.m.* Can^2 396; Cap 134 s.v. *fut*; Dms. Futăcios.

Et.: din ***fut* + *-áč.***

futăčós, *pl.* **futăčóş** *adj.* Dms. Futăcios.

Et.: din ***fut* + *-ăčós***.

futéľă, *pl.* **futéľ** *s.f.* AtaM 289/32. Fotoliu.

Et.: mac. ***fotelja.***

Fuzḑáti, An ~ *n.pr.* Pap M^2 176/19; Cap 134. Nume de loc în *Óşiń.*

Var.: **Fuzḙ́ti** (Pap M^2 176/19).

Fuzḙ́ti vezi **Fuzḑáti.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)

fuzíndărẹa *adv.* ALDM I, h. 486/1–3. În fugă, fugind.

Var.: **fuzíndira** (ALDM I, h. 486/2), **fuzíndurlẹa** (ALDM I, h. 486/1).

Et.: de la ***fug*** **+** ***-índ*** **+** ***-ărẹa*** **(*-ira, -rlẹa*).**

fuzíndira vezi **fuzíndărẹa.**

fuzíndurlẹa vezi **fuzíndărẹa.**

fuzíri *s.f.* Dms. Acţiunea de a pleca; plecare. *La fuzírẹa, ampirátu aĭ zísi la mámă-sa s-nu la da scándu.* (La plecare, împăratul îi zise mamă-sii să nu dea tronul.) Cap[2] 86/33; *La fuzírę la dăruiáu dáscalu cu čarǫ́p.* (La plecare îi dăruiau dascălului o pereche de ciorapi.) Can T[1] 266/26; *La fuzírę din cătún, Váigant la zís-au la níşti moş.* (La plecarea din sat, Weigand le zise unor bătrâni.) Can T[1] 267/26.

Et.: vezi ***fug.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:43 UTC)